

EDICE INSPIRACE

Pavel Martinovský
a kolektiv

METODICKÉ A DIDAKTICKÉ INSPIRACE

První světová válka

Nápady z praxe

Sborník vychází s přispěním dotačního programu MŠMT – MSMT-22412-9/2014

© ASUD 2014

ISBN 978-80-903419-8-2

OBSAH

<i>Úvod</i>	5
<i>Chystá se válka</i>	
Srdečná dohoda	8
Předválečná aliance	11
Balkánské problémy – Bod varu	13
František Palacký a jeho pomník	15
Mizerná válka	17
<i>Válka začala</i>	
Atentát na Františka Ferdinanda d'Este	20
Národní politika 1. srpna 1914	21
Baťa	26
Zachovej nám Hospodine	28
<i>Válka</i>	
Mapy Evropy	32
Zákopová válka	34
Verdun	38
Srbská fronta	41
Válečný deník	44
Fráňa Šrámek	46
Korespondence za první světové války	48
Třetí válečná půjčka	51
Vánoční fejeton	52
13 Švejkových soch	57
Švejkové?	59
Pohlednice ze zajetí – příběh českého vojáka	64
<i>Legionáři</i>	
Masaryk nás svolává	68
Českoslovenští dobrovolníci ve světové válce 1914 – 1918	70

Vojtěch Preissig	75
Přísaha rakousko-uherské armády	78
<i>Válka skončila</i>	
C. k. rakouský zvěřinec	82
Josef Thiedemann	83
Španělská chřipka	85
<i>Vznik republiky</i>	
Pittsburská dohoda (30. května 1918)	90
Národní politika 18. října 1918	91
Národní listy 28. října 1918	92
Alegorie vítězství	94
Československé kolonie	96
<i>Projekty</i>	
Velká válka	106
Válka v Dolomitech	108
Projektový den První světová válka	112
Projekt Velká válka a já	118
Jaro	132
Josef Kápar	135
Vybrané příhody z deníku vojáka	157

*Vážené čtenářky
a vážení čtenáři!*

V roce stého výročí začátku první světové války vychází tento sborník.

V první části obsahuje menší i delší aktivity, které mohou mít charakter motivační, nebo mohou napomoci „zpestřit“ výuku. Ve druhé části je několik větších projektů, které přesahují rámec vyučovací hodiny a často i prostoru třídy samotné.

Smyslem příručky je, aby se učitelé nechali inspirovat.

Aby se pro Vás a Vaše žáky nestaly časy války jen sumou dat a pohybů fronty na mapě. Aby našly ohlas i mimo rámec školy.

Abyste například dostali zprávu, jako se stalo jedné z našich kolegyní:

Milá paní učitelko, včera u nás byla Evička, holčičky vytahaly všechny hračky, zpívaly si U Zborova hřměla děla a hrály si na válku. Jen se trochu přely o to, čí vojsko povede Masaryk (to byl ten největší a nejsilnější dinosaurus).

Tak mě to potěšilo – jsem ráda, že vedete děti k vlastenectví.

*Za všechny, kteří přispěli, za což jim děkuji
Pavel Martinovský*

Chystá se válka

SRDEČNÁ DOHODA

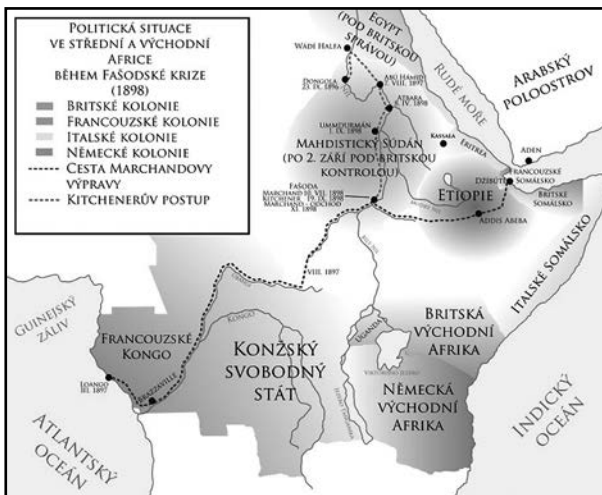
Pavel MARTINOVSKÝ, ZŠ Vratislavova

Použité materiály: mapa Fašodské krize, karikatura Srdečné dohody, dějepisný atlas Novověk II. (nebo nástěnná mapa Afriky)

Klíčová slova: kolonie, konflikty, Fašodská krize, Srdečná dohoda, Trojdohoda

Dovednosti: práce s mapou a s karikaturou, vyhledávání informací

Vyučující promítne mapu Fašodské krize na stěnu (zdroj wikipedie):

ÚKOLY PRO ŽÁKY:

1. Podle zeměpisných názvů se pokuste krizi lokalizovat. *(Touto aktivitou sleduji především snahu, aby žáci brali mapu jednak jako celek – všimnou si zeměpisných názvů Guinejský záliv, Indický oceán – čímž se lokalizace stává snadnou, jednak si v mapě všimnou detailů – barvy, názvy dílčích území atd.)*
Je dobré, aby žáci měli na lavicích dějepisné atlasy *Novověk II.*, otevřeny na trojstraně *V. Svět ovládaný velmocemi.*
2. Na mapě je vidět několik kolonií evropských států – které státy mají v mapě své kolonie?

3. Zkuste odhadnout, jaký možný konflikt by mohl v oblasti vypuknout?
(V mapě jsou zastoupeny 4 evropské státy, nabízí se možnost několika konfliktů.)
4. Připomeňme si aktivity Britů a Francouzů – o co se v Africe státy snaží?
(Žáci buď znají, nebo s atlasem snadno vydedukují – někdy za pomoci návodných otázek typu Všimněte si – podle světových stran – odkud kam se táhnou britské kolonie? – že se Britové snaží propojit svá území v Africe směrem sever – jih, kdežto Francouzi východ – západ.)
5. Pokud by došlo k vojenskému konfliktu, kdo by mohl mít z případné války prospěch?
(Celkem snadno žáci určí, že zbylé dva státy, většinou se shodnou na Německu – což komentují slovy rozpínavost, snaha vyrovnat se Británii a Francii atp.)
Na závěr je nutné zdůraznit 3 strany – Británii a Francii a z jejich případného konfliktu těžící Německo.
6. Změna obrázku – na stěnu promítnu karikaturu *Johna Bulla, Marianny a Viléma II. Pruského* (zdroj wikipedie).

K válce nedojde, nicméně se v nejbližší době objeví více podobných situací, např. v Maroku. Na této karikatuře máte vyústění celého konfliktu. Co myslíte, jak konflikt dopadl? Zkuste dobovou karikaturu rozluštit – kdo je kdo?

(Zde se ukáže, jak si žáci umí spojovat symboly z předchozí látky a zároveň nakolik se těmto symbolům věnovali vyučující – John Bull je dobře vysvětlen na wikipedii. Nicméně se žáci většinou shodnou na Francii s Británií, které uzavřou dohodu, a tím pádem „mají Němci smůlu“. Je důležité, aby si žáci všimli šavle, která „čouhá“ Vilémovi z kabátu – jen tak to nenechá, bude válka! Zajímavý je i občasný komentář typu: Francie je jako ženská, kterou si ten Brit vede, to znamená, že Británie na tom byla lépe apod.)

POZNATEK – Francie s Velkou Británií nepřipustily velký válečný konflikt v Africe (který by mohl vést k oslabení, čehož by mohlo využít Německo ve svůj prospěch). Vyústěním situace se stane podepsání Srdečné dohody, která bývá považována za předznamenání budoucí spolupráce obou států, vznik budoucí Trojdhody.

Zároveň jsou Fašodská krize a Srdečná dohoda dokladem, že před I. světovou válkou nebyl (nejen) v Evropě klid, naopak válka byla možná (zde z důvodů koloniálních).

PŘEDVÁLEČNÉ ALIANCE

Jan ZAJÍC, ZŠ Opava

Použité materiály: karikatura

Klíčová slova: Aliance, spojenectví

Dovednosti: práce s karikaturou, skupinová práce

Materiál je dobré použít úplně před probíráním tématu první světové války jako motivační vstupní materiál. Žáci už by v tu chvíli měli mít za sebou témata jako balkánské války, mocenské spolky apod. Je dobré nechat je pracovat ve dvojici, protože tam může být vzájemné opravování a doplňování – větší skupiny už nejsou vhodné. Možností použití je víc – buď namnožit materiály v papírové podobě, či jen promítnout na tabuli ve velkém formátu obrázek a otázky zadávat ústně. Taky možností vypracování je více – buď budou žáci odpovídat přímo, nebo budou mít možnost několika (maximálně deseti) minut na přípravu.

Vyučující promítne žákům obrázek (zdroj:wikipedie).

1. Zkuste dokončit výpovědi jednotlivých postav.

Srbsko –

Rakousko-Uhersko –

Rusko –

Německo –

Francie –

..... –

Na poslední místo se doplň – Velká Británie.

2. Které postavy (státy) tvořily v r. 1914 spojení?
3. Který stát může být ta postava úplně vpravo vzadu?
4. Co všechno už víte o událostech roku 1914?
5. Proč podle vás autor použil právě symboliku rvačky?

BALKÁNSKÉ PROBLÉMY – BOD VARU

Jan ZAJÍC, ZŠ Opava

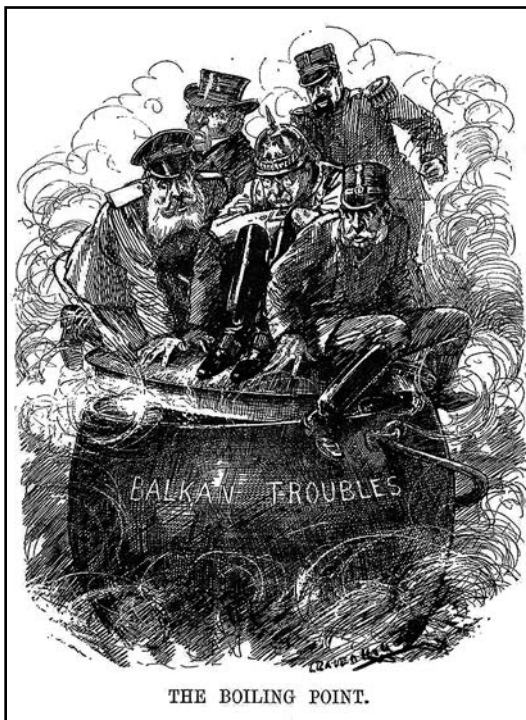
Použité materiály: karikatura

Klíčová slova: Balkánské války

Dovednosti: práce s karikaturou, skupinová práce

Materiál je dobré použít úplně před probíráním tématu první světové války jako motivační vstupní materiál. Žáci už by v tu chvíli měli mít za sebou témata jako balkánské války, mocenské spolky apod. Je dobré nechat je pracovat ve dvojici, protože tam může být vzájemné opravování a doplňování – větší skupiny už nejsou vhodné. Možností použití je víc – buď namnožit materiály v papírové podobě, či jen promítnout na tabuli ve velkém formátu obrázek a otázky zadávat ústně. Taky možností vypracování je více – buď budou žáci odpovídat přímo, či jen budou mít možnost několika (maximálně deseti) minut na přípravu.

Vyučující promítne žákům obrázek (zdroj:wikipedie).

BALKÁNSKÉ PROBLÉMY

1. Přiřaďte stát k postavě, který symbolizuje –
 - a) Francie; b) Velká Británie; c) Německo; d) Rakousko-Uhersko;
 - e) Rusko

Správně: v horní řadě zleva Velká Británie a Francie, ve spodní řadě zleva Rusko, Německo a Rakousko.
2. Co symbolizuje ten kotel s nápisem „Balkánské problémy“?
3. O co se všechny postavy snaží? Na karikatuře i ve skutečnosti.
4. Jaký druh oblečení u většiny postav převažuje? Proč asi?
5. Jsou postavy zobrazeny podle vás v kladném, či záporném světle?

FRANTIŠEK PALACKÝ A JEHO POMNÍK

Pavel MARTINOVSKÝ, ZŠ Vratislavova

Použité materiály: filmový dokument NFA, internet, encyklopedie
Klíčová slova: František Palacký, austroslavismus, sokolové
Dovednosti: práce s dokumentem, kritické myšlení, úsudek, vyhledávání

Františku Palackému se říká *Otec národa*. Pokuste se vysvětlit proč.

S Františkem Palackým je spojována myšlenka austroslavismu. Vysvětlete, co tato myšlenka znamená.

Autorem této myšlenky však není Palacký, ale někdo jiný. Pokuste se zjistit kdo.

Karel Havlíček Borovský.

Zjistěte, kde se dnes se jménem, nebo podobiznou Františka Palackého setkáte?

Tisícikorunová bankovka, Palackého univerzita v Olomouci, Palackého poliklinika na Praze 1, Palackého stezka u Železného Brodu, Palackého vrch v Brně, v mnoha městech jsou Palackého ulice, sady (např. v Písku, v Ústí n. Orlicí), v Praze je Palackého most.

K zamyšlení – pokud vezmeme v úvahu, že čeští vojáci, kteří narukovali do rakousko-uherské armády, byli smýšlením austroslavisté, měli důvod, proč umírat za císaře pána –

když zvážíme, že bojovali po boku Německa za silnou proněmeckou střední Evropu?

když zvážíme, že bojovali proti Slovanům?

Je pak logické, že T. G. Masaryk opustí myšlenku austroslavismu a nahradí ji ideou samostatného státu?

Dne 1. července 1912 byl slavnostně odhalen Palackého pomník v Praze u dokončeného Palackého mostu – krátké dobové video

– <http://film.nfa.cz/portal/avrecord/0062237>

Zjistěte, zda datum 1. července nějak souvisí se životem F. Palackého.

Velmi pravděpodobně ne. 1. července se Palacký ani nenarodil, ani nezemřel.

Zhlédněte krátký dokument.

Popište atmosféru odhalení pomníku.

Popište podobu pomníku. Zjistěte, co pomník symbolizuje. Z jakého je materiálu?

Zjistěte autora pomníku a zda má ještě někde umístěna svá díla.

Stanislav Sucharda, v Praze jeho díla najdeme na Hlavním nádraží, Obecním domě, v Národním muzeu, a dokonce i v chrámu svatého Víta v kapli svatého Václava.

Všimněte si, v jakém oblečení jsou lidé přítomni.

Kdo to jsou – ti muži s čepkou a perem, s volně přehozeným kabátcem?

Co víš o jejich organizaci?

Jako roli měla v české společnosti jejich organizace před první světovou válkou?

Jakou za války?

Otázka navíc, ale navazující – jakou roli měli za druhé světové války?

Sokolové měli důležitou roli v domácím odboji – doporučuji publikaci ANLET – 70. výročí operace Anthropoid, ve které je činnost sokolů za války dokumentována i na fotografiích, nebo putovní výstavu <http://www.nekomuzi-vot-ekomusmrt.cz/>

OTÁZKY NAVÍC – prohlédněte si okolí, kostel nad pomníkem.

Prohlédněte si současný stav náměstí a okolí – <http://virtualni.praha.eu/namesti/palackeho-namesti.html>.

Jak se změnil kostel? Proč – během jaké události?

Co dále o tomto kostelu víte?

Jak se celkově změnil ráz náměstí?

MIZERNÁ VÁLKA

Jan ZAJÍC, ZŠ Opava

Použité materiály: karikatura

Klíčová slova: Trojdohoda, Ústřední mocnosti

Dovednosti: práce s karikaturou, skupinová práce

Materiál je dobré použít úplně před probíráním tématu první světové války jako motivační vstupní materiál. Žáci už by v tu chvíli měli mít za sebou témata jako balkánské války, mocenské spolky apod. Je dobré nechat je pracovat ve dvojici, protože tam může být vzájemné opravování a doplňování – větší skupiny už nejsou vhodnější. Možností použití je víc – buď namnožit materiály v papírové podobě, či jen promítnout na tabuli ve velkém formátu obrázek a otázky zadávat ústně. Taky možností vypracování je více – buď budou žáci odpovídat přímo, nebo budou mít možnost několika (maximálně deseti) minut na přípravu.

Obrázek – ilustrace
Martin Brown, zdroj:
DEARY, T. *Mizerná
první světová válka.*
Praha: Egmont, 2003,
s. 7

1. Co se na obrázku právě děje? Popište situaci.
2. Podle jednotlivých postav popiš vztah Rakouska a Bosny.
3. Jak se v roce 1914 k situaci v Evropě stavěly Spojené státy?
4. Popište postavu Itálie. Co dělá? Jak se chová?
5. Které postavy (státy) na vás působí nejagresivněji?
6. Který velký středoevropský stát na obrázku chybí? Proč asi?
Polsko, protože tehdy neexistovalo.

Válka začala

ATENTÁT NA FRANTIŠKA FERDINANDA D'ESTE aneb Co má společného Brno s červnovým atentátem z roku 1914?

Martina KALČÍKOVÁ,
SŠ Informatiky, poštovníctví a finančnictví, Brno

Použité materiály: učebnice, plakát, suvenýry k 1. světové válce, internet, knihy, viz níže.

Klíčová slova: domobrana, mobilizace, František Josef I.

Dovednosti: historické bádání, ověřování faktů, práce s internetem, práce ve skupinách

POČET HODIN: Tři.

Plán první hodiny je popsán níže, druhou hodinu probereme průběh první světové války, třetí hodinu se vrátíme k úkolům, které dostali žáci po skupinách, dokončíme důsledky 1. světové války (dějepis máme pouze v druhém ročníku maturitních oborů, 2 hodiny týdně).

V mnoha českých městech probíhají výstavy věnované stému výročí začátku 1. světové války. Není tomu jinak ani v našem městě Brně. Je zde dokonce několik tematických výstav – v Technickém muzeu výstava Velká válka 1914-1918 s podtitulem Technika v míru, technika ve válce, v Moravském zemském muzeu výstava *Domov za Velké války s podtitulem Dopad válečných událostí na strádání civilního obyvatelstva v zázemí*, v Muzeu města Brna na Špilberku výstava *Velká válka aneb Začalo to v Sarajevu* a na závěr komorní výstava *Ustrňte se nad osudem válečných vdov a sirotků*, podtitul *1. světová válka z pohledu zázemí*.

Výstavy jsou dlouhodobější, chystám se je se žáky navštívit. Připravila jsem proto pro ně úkoly, aby věděli, čeho si mají všímat. I pro mne samotnou bylo překvapením to, že řidič vozu, který vezl následníka trůnu, je pohřben na Ústředním hřbitově v Brně. Leopold Lojka, rodák z Telče a později brněnský hostinský, byl pro svou chudobu pohřben do neoznačeného hrobu. To se změnilo letos v červnu, kdy mu byl hrob pietně upraven.

Shodou okolností jsem letos v létě navštívila vídeňské Historické muzeum, kde je vystaven vůz i předměty s atentátem související v rámci výstavy o 1. světové válce; Terezín s celou, kde byl vězněn atentátník G. Princip, a také Sarajevo, kde je pohřben a je mu věnováno muzeum. (Zde jsme byli však poněkud zklamáni chudičkou expozicí bez originálů, pochopili jsme

pak dotaz pana průvodce, že když jsme z České republiky, jestli známe J. Cimrmana...)

POMŮCKY:

Na tabuli připevním plakát ze Sarajeva věnovaný atentátu, na první lavici postavím suvenýr – hrnek s malůvkou atentátu, brožury a plakátky o výstavách, které navštívíme, materiály z Terezína, časopisy pojednávající o atentátu – např. Historie, učebnici – Beneš, Z.: Dějepis pro SOŠ 1,2 , Albra 2009, str.141 a dvě knihy z řady Dějiny v obrazech – Efmertová, M.: České země 1848 – 1918 a Augusta, P., Honzák, F.: Československo 1918 – 1938, Albatros 1999.

PLÁN ČINNOSTÍ:

Z dataprojektoru pustím film společnosti Centropa s českými titulky – Mapy a historie střední Evropy – http://www.centropa.org/centropa-cinema/maps-central-europe-and-history?language=All&subtitle_language=All

Z webových stránek streamu z cyklu Slavné dny krátký dokument o atentátu – <http://www.stream.cz/slavedny/821895-den-kdy-byl-spachan-atentat-v-sarajevu-28-cerven>

Dle času je možno využít web Moderní dějiny – <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/i-svetova-valka-rok-1914/>

Žáky rozdělím do skupin a nadiktuji jim úkoly, které budou doma plnit:

- 1) Kdo byla Žofie Chotková?
- 2) Jaký byl osud jejích dětí?
- 3) Co víš o automobilu, který vezl následníka trůnu? Kde bychom ho dnes našli?
- 4) Proč neměli manželé ten den svého stálého řidiče?
- 5) Jak se F. F. d'Este dopravil do Sarajeva?
- 6) Kdo byl Leopold Lojka, jakou má spojitost s Brnem?
- 7) Jaké byly další osudy G. Principa, jakou má spojitost s Terezínem, kde je pohřben?
- 8) Kde jsou manželé pohřbeni?
- 9) Znáš knihy, či filmy, ve kterých se o atentátu z roku 1914 pojednává?
- 10) Co víš o zámku Konopiště?

Z internetu se žáci mohou dozvědět mnoho užitečného na těchto odkazech – <http://www.rozhlas.cz/pred100lety/oprojektu/>

Ke 100. výročí 1. světové války zřídil Český rozhlas speciální web Před 100 lety. K poslechu na něm budou umístěné pořady všech stanic Českého

rozhlasu věnované 1. světové válce a osudu Čechů v této pohnuté době. Návštěvníci webu mohou sledovat osudové momenty 1. světové války také v unikátních audio záznamech, které se dochovaly v archivu Českého rozhlasu. Jsou na nich vzpomínky slavných Čechů, kteří bojovali na frontách nebo žili ve válkou postiženém zázemí. Tak, jak se vyvíjely události před 100 lety, budou na webu postupně přibývat příběhy vojáků, legionářů a dalších lidí postižených tzv. Velkou válkou a vzpomínky jejich potomků.

- http://brnensky.denik.cz/zpravy_region/valecna-pamet-sledujte-s-rovnosti-jak-oziva-prvni-svetova-valka-20140628.html
- brnensky.denik.cz/zpravy_region/medaile-pripomenou-ridice-automobilu-smrti-lojku-20140627.html
- <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/exkluzivne-na-ct24/230512-vypraved-ridice-po-sarajevskem-atentatu-nezustalo-zadne-oko-suche/>
- <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/278385-prvni-strelec-velke-valky-mucednik-i-nepritel-c-1/>
- <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/275141-po-stopach-osudoveho-atentatnika-principa/>
- cs.wikipedia.org/wiki/Leopold_Lojka

Leopold Lojka
zdroj: <http://encyklopedie.brna.cz>

*automobil, který L. Lojka řídil,
ze sbírek Vojenského
historického
muzea ve Vídni.*
foto: autorka

CELKOVÉ HODNOCENÍ:

Učitel zhodnotí práci skupin i jednotlivců, shrne důležité poznatky. Následuje příprava návštěvy některé z výstav, v případě zájmu i Ústředního hřbitova s hrobem L. Lojky.

NÁRODNÍ POLITIKA 1. SRPNA 1914

Jan ZAJÍC, ZŠ Opava

Použité materiály: dobové noviny

Klíčová slova: domobrana, mobilizace, František Josef I.

Dovednosti: práce s dobovým tiskem, skupinová práce

U novinových materiálů je možná úplně nejlepší varianta netisknout žákům materiál pouze na formátu A5, ale ve větším formátu, aby byl text čitelnější a více to připomínalo skutečné noviny. Otázky pak mohou být pokládány postupně ústně vyučujícím. Osvědčila se mi tady práce ve vícečlenných skupinách (po šesti, sedmi lidech), kdy každá skupina dostane jiné noviny – viz příspěvky Národní politika ... a Národní listy... – bude mít dostatek času (15 minut) na precizní vypracování odpovědí, a pak si postupně jednotlivé skupiny navzájem sdělí zjištěné poznatky.

Fotografie titulní strany – zdroj <http://kramerius.nkp.cz> .

Číslo 200. V Praze, v sobotu dne 1. srpna 1914. Ročník XXXII.

NÁRODNÍ POLITIKA

Vyhláška o mobilisaci.

Jeho c. a k. Apostolické Veličenstvo ráčil nařídit

všeobecnou mobilisaci

Jakož i vyzvání veškeré c. k. a k. u. domobrany.

I. Neaktivní a domobranou povinné osoby.

1. Dostavit se mají:

- všechni určovacími listky podřídní, pak listky svolávacími povolaní seaktivní a domobranou povinné osoby podle svých listků, osobních záznamů a výše uvedených
- všechni ostatní neaktivní, pak všichni ostatní... kteří i s mladší domobranou povinnými, kteří ve vojsku, ve válečné službě, sestřelné nebo četnické službě, či uhlavně v jiných vojenských odděleních (listky), sestřelných nebo domobraných listky, pokud se tyto domobraných zást;
- ke zvláštním službám a účelům válečným určen domobranou povolaní dle pokynů představeného úřadu.

2. Všichni v tomto roze odvedení, dosud však nezafedění nováčkové a náhradní záložníci navštívit se musí na základě nejvyššího rozkazu.

3. Někdo osobně a uhradit službu mají ti, kteří se zdrželi v Tyrolsku, Korutánsku, Králově, Istrii, vlně, dle v končinách Bore, Miramare, Topona, Alai-Faber, Bontorosa-Sanad, Brazad, Calk, Pogara, Baromank, Hrazal, Klu-Kluho, Koles, Haras-Verda, Nagy Kukuho, Szebo, Szalay, Szonok-Duhaka, Tereb-Arayos, Utravsky, Kraso-Bodny, Trema a Tyceni ve Huce, pak v Charvátka a Slaveni, jako i v Baza a Hrotopo-... zasl tam domobranou povolaní, nejpozději do 24 hodiny po vyzvání této vyhlášky odjít a se do odjezdu k určenému dopravnímu zařízení svého místa pobytu dostavit. Ti, kterým jest známo, že náležitě k sestřelné, dostávají se k sestřelnému dopravnímu zařízení svého místa pobytu.

Všichni ostatní mají vytkati povolání.

II. Koně.

1. Koně (osuzatí) vojska a sestřelby v soukromém užívání buďte ihned odáni do stáje, ve které byli vytkati.

III. Dopravní prostředky.

Mladší kteří na základě zákona ze dne 21. prosince 1912, F. z. č. 235, od představeného úřadu se doznali dopravních prostředků byli vyzváni, mají tyto i s osobovými jízdními předmety postroje k nim náležitějším způsobem představeného úřadu předat nebo dát převézt.

IV. Válečné úkony.

Vyhlášení a pořadí povinnosti k válečným úkonům stálo se v říšském zákoně. Násle vyhlášením stálo se v zákoně o válečných úkonech ze dne 23. prosince 1912, F. z. č. 236, číselným posádkám.

Neuposlechutí těchto nařízení se dle stávajících zákonů přísně trestá.

* V vyhlášce o mobilisaci není vzápětí stálo povinnosti vojenského domobranového rozkazu, postarat se pro domobranového úřadu rozkazy.

1. Co si představíte pod pojmem domobrana?
2. Který z článků mobilizace je pro vás nejzajímavější a proč?
3. Proč je v článku I.b) vynechán věk povolanych branců?
4. Který panovník je myšlen oním „c. a k. Apoštolské veličenstvo“?
František Josef I.

BAŤA

Pavel MARTINOVSKÝ, ZŠ Vratislavova

Použité materiály: *text z knihy Szczygeł, Mariusz: Gottland. Praha 2007.*

Klíčová slova: *Baťa, česká národnost, pomoc lidem*

Dovednosti: *práce s textem, kritické myšlení*

Žáci si přečtou text:

28. června 1914/ Válka

V Sarajevu umírá arcivévoda Ferdinand. Rakousko vyhlašuje mobilizaci.

Nejvýznamnější Čech dvacátého století, profesor filozofie Tomáš Garrigue Masaryk, poslanec do vídeňského parlamentu, se vrací z prázdnin.

„Když jsem jel do Prahy, viděl jsem, jak nastupují na vojnu naši lidé – s odporem, jako na jatka,“ řekne později. „Naši lidé jdou na vojnu a do kriminálu, a my sedíme doma.“

Tomáš Baťa je zděšen: do války, kterou vede rakousko-uherská monarchie, musí narukovat všichni zaměstnanci jeho továrny. Druhý den u kávy a vajíček na slatině dostává nápad: pojedou do Vídně a vynutí si objednávku na vojenské boty, Nechává vajíčka být, nasedá do kočáru a řítí se na železniční stanici do Otrokovic u Zlína. Ale vlak už je pryč. Koupí tedy od vozky koně a poručí mu, ať vlak dožene. Koně letí přes tři vesnice stejně rychle jako rychlík, ale ve čtvrté vsi padnou. Během šesti minut koupí Tomáš jiný kočár s koňmi. Dožene vlak a za několik hodin je ve Vídni.

Je přesvědčen, že skutečnosti se člověk nesmí podvolit, ale že ji vždy musí chytře využít pro své cíle. Během dvou dnů dostává objednávku na půl milionu párů a záruku, že jeho dělníci nepůjdou do války.

Zbývá mu sedm minut, aby chytil zpáteční vlak, protože v tu dobu už policie zatýká jeho dělníky jako dezertéry. Cestou způsobí jeho kočár nehodu, a tak Tomáš vyskočí a běží na nádraží. Nasedne do vlaku do Brna.

Práci dává i dělníkům a ševcům, kteří u něho předtím nepracovali. Dokonce i těm, kteří byli jeho zapřísáhlými nepřáteli. Před nástupem na frontu zachránil prý celý kraj.

Navzdory krizi bude mít koncem války pět tisíc dělníků, kteří budou denně vyrábět deset tisíc párů vojenských bot.

Během četby vyučující napíše na tabuli: Baťa je zrádce!

Když četba skončí, vyučující řekne: *Já prohlašuji, že Baťa je zrádce! Souhlasíte se mnou?*

Rozhodující je, aby žáci pro svou argumentaci ano/ ne uváděli důvody, proč se k danému názoru přiklonili, či nikoliv. Mělo by se dojít k závěru, že *Baťa rozhodně zrádcem není: sice spolupracoval s c. k. armádou, ale díky této spolupráci zachránil muže před válkou (tím celé rodiny) – ba dokonce jim dal práci; boty by stejně někdo vyráběl.*

Dále bychom si měli všimnout:

- a) Jaké národnosti je Baťa: Čech, nebo rakouský Němec? Čech.
- b) Pokud je tedy Čechem a dostal císařskou (tedy rakouskou) zakázku, co můžeme říci o poměrech v Rakousko-Uhersku? *Nejde o to idealizovat Rakousko-Uhersko, nicméně poukázat na to, že v době vypuknutí války není národnost překážkou. Především chlapi mají přehled, že ve Škodovce se pro změnu vyráběly zbraně, vítkovické železárny dodávaly ocel a pancíř na rakousko-uherskému válečnému loďstvu atp.*
- c) Co uvedená příhoda svědčí o Baťovi, jak bychom ho mohli charakterizovat jako podnikatele? *Opět na základě možností, které monarchie nabízí – je obratný vyjednávač, investuje do svého nápadu, aby z něho získal apod.*
- d) První prezident T. G. Masaryk je v textu uveden krátce. Důležitou se stává jeho promluva:
Naši lidé jdou na vojnu a do kriminálu, a my sedíme doma. – co tím asi myslel. Co Masaryk udělá, aby svou myšlenku naplnil? Zde lze uvést jakoukoliv z jeho další činnosti.
- e) A co kdybychom onu promluvu dali do úst Baťovi? Mohl by ji vzhledem k tomu, co na začátku války udělá, Baťa vyslovit?
- f) Kdo jsou *naši lidé* pro Masaryka a kdo pro Baťu? *Za povšimnutí stojí, že Masaryk se stal prezidentem republiky, Baťa starostou Zlína.*
- g) V případě možnosti mohou žáci dostat za úkol informaci o výrobě vojenských bot u Bati ověřit. Mj. je na *wikipedii* pod heslem *Tomáš Baťa* celá zakázka vyčíslena na počet bot.

ZACHOVEJ NÁM HOSPODINE

Pavel MARTINOVSKÝ, ZŠ Vratislavova

Použité materiály: *text hymny, případně internet – k vyhledávání informací*

Klíčová slova: *František Josef I., hymna, povinnost, císařovna, Hospodin*

Dovednosti: *rozbor textu, vyhledávání informací, kritické myšlení*

Zachovej nám Hospodine

Rakouská císařská hymna

Zachovej nám Hospodine
Císaře a naši zem
Dej, ať z víry moc mu plyne
Ať je moudrým vladařem
Hajme věrně trůnu Jeho
Proti nepřátelům všem
Osud trůnu Habsburského
Rakouska je osudem.

Plňme věrně povinnosti
Braňme právo počestně
A když třeba, s ochotností
V boj se dejme statečně
Na paměti věčné mějme
Slávu vojska vítěznou
Jmění, krev i život dejme
Za Císaře, za vlast svou!

Čeho nabyt občan pilný
Vojín zbraní zastávej
Uměním i vědou silný
Duch se vzmahej, jasně skvěj
Bože račiž přízeň dáti
Naší vlasti milené
Slunce Tvé ať věčně svítí
Na Rakousko blažené.

Stůjme k sobě v každou chvíli
Svornost jenom moci dá
Spojené kde vládnou síly
Vše se snadno překoná
Když se ruka k ruce vine
Tak se dílo podaří
Říš Rakouská nezahyne
Sláva vlasti, Císaři!
Císaři po boku vládne
Rodem, duchem spřízněná
V kráse, která neuvadne
Císařovna vznešená
Bože račiž přízeň svoji
Habsburskému domu dát
Františkovi Josefovi
Alžbětě rač požehnat!

OTÁZKY A ÚKOLY:

1. Přečtete si první sloku.
 - a) Kdo je v hymně osloven?
 - b) Jaký je jeho úkol?
 - c) Kdo mu v jeho úkolu má pomáhat?
 - d) Jaký je vztah mezi císařem a jeho zemí?
2. Druhá sloka.
 - a) Koho druhá sloka výhradně oslovuje?
 - b) Jaký dává úkol?
 - c) Kdo je v ní zmiňován jako symbol vlasti?
3. Třetí sloka
 - a) Podle zmiňovaných činností zkus vysvětlit, kteří lidé vytváří monarchii?
 - b) Kdo je chrání?
 - c) Jakou roli má Bůh?
4. Čtvrtá sloka
 - a) K čemu nás nabádá první verš?
 - b) Uvědomte se národnostní složení monarchie – jakou roli hraje tento fakt při rozboru čtvrté sloky?

- c) Jakou roli hrají národy pro monarchii?
- d) Jaký je vztah mezi císařem a zemí?

5. Pátá sloka

- a) Na koho se obrací poslední sloka?
- b) Žila v době vypuknutí první světové války?
- c) Zkuste o ní zjistit pár informací.

(Úkol c) je možno dát jako domácí úkol:

jedna skupina se zabývá osobou Alžběty,

jedna jejím vztahem k císaři,

jedna jejich dětmi,

další okolnostmi smrti,

najde-li se někdo, kdo rád brouzdá po internetu, doporučuji úkol – odkaz Alžběty,

existuje mnoho stránek s fanynkami,

v případě dříve doporučuji jim dát za úkol zjistit Alžbětiny recepty na péči o vlasy, nebo třeba její diety.)

Otázka pro všechny:

Pokud si vezmeme jen text hymny – vázala hymna české vojáký k účasti v první světové válce v uniformách rakousko-uherské armády?

V případě různosti rozdělte třídu a ve skupinách se pokuste dojít k závěrům.

Aktivity s hymnou je možno propojit s aktivitami u přísahy – příspěvek **Přísaha rakousko-uherské armády** – můžeme porovnat, jak žáci vnímají hymnu a jak přísahu – jaká je v obou textech role císaře a zda náhodou smrt císaře nevyvolávala u českých vojáků – budoucích legionářů oprávněný názor – že se smrtí císaře vyvazují z přísahy a povinnosti.

Texty, zajímavý příspěvek o vzniku, tvůrcích a proměnách hymny naleznete na:

- <http://www.promonarchii.cz/index.php/zeme-koruny-ceske/119-cisaska-hymna>

Pokud si na youtube dáte vyhledat Zachovej nám Hospodine, získáte více odkazů. Jeden zajímavý:

- <https://www.youtube.com/watch?v=GG4BuF8zmz0&list=UUzHepf4jMaqb7mi2wtX0xtg>

Text: – http://svejkmuseum.cz/Pisnicky/zachovej_nam.htm

Válka

MAPY EVROPY

Pavel MARTINOVSKÝ, ZŠ Vratislavova

Použité materiály: dobové mapy

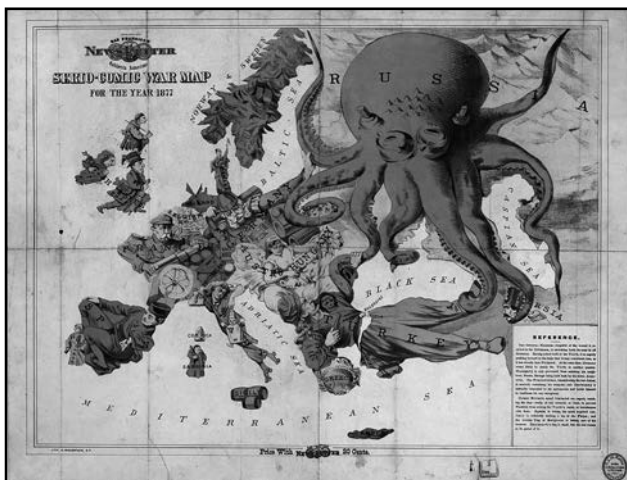
Klíčová slova: mapa Evropy, příprava na válku, téma odplaty, válka

Dovednosti: práce s mapou, interpretace symbolů

Promítněte na stěnu, nebo okopírujte na list papíru, popřípadě nechte žáky vyhledat na internetu tuto mapu:

Mapa serio-comic war map of the year 1877 na <http://www.raremaps.com>.

Jedná se o mapu Evropy před válkou.

Každý stát je charakterizován nějakým typickým prvkem.

Úkol zní jednoduše, nechte žáky, ať se pokusí vysvětlit, proč a jak je který stát charakterizován.

Z nejdůležitějších států:

Proč je Rusko jako chobotnice? *Všimněte si chapadel – co dělají...*

Turecko – v jaké je pozici? *Všimněte se „bulharské lebky“, jaký je její smysl?*

Jak jsou ztvárněny Britské ostrovy?

Vzájemné porovnání Francie a Německa – proč jsou oba státy ve vojenském? Jaká je jejich společná nedávná minulost?

Rakousko-Uhersko je představováno dvěma postavami. Co mají symbolizovat?

Všimněte si Dánů, jaká je jejich pozice?

Jak jsou představeny ostatní státy? Tato mapa je vizualizována na: <https://www.youtube.com/watch?v=KOcEquHyefl> (čas 1:51)

Ze stránek <http://longstreet.typepad.com> je stažena mapa k roku 1914.

Všimněte si, které státy jsou v roce 1914 přestavovány v mapě vojáky?

Proč?

Kteří vojáci na sebe míří?

Jak jsou zobrazeny další státy?

Ze stejných stránek je i následující mapa k roku 1915, neboli prvnímu roku války.

Pomocí mapy vysvětli, jak se válka na které frontě vyvíjí?

Všiměj si jednotlivých postaviček a symbolů (např. Johanka z Arku, ale s čepicí Mariany atd.).

Poznáte, na čí straně tvůrci map stojí?

ZÁKOPOVÁ VÁLKA

Dagmar ŠUMBEROVÁ, CSZŠ Jana Pavla II., Praha

Použité materiály: *texty z románu Oheň od Henriho Barbusse*

Klíčová slova: *zákopová válka*

Dovednosti: *práce s textem*

Využití mezipředmětových vztahů – dějepis a český jazyk a literatura.

Časová dotace – 2 vyučovací hodiny dějepisu a 2 vyučovací hodiny českého jazyka a literatury.

DOMÁCÍ PŘÍPRAVA:

využití znalostí z předchozích hodin literatury a dějepisu.

Žák využívá poznatků o příčinách vzniku 1.sv. války i o jejím průběhu na západní frontě, byl seznámen s obrazovou dokumentací z bojů, dokáže si představit prostředí zákopů, pracuje s dobovými prameny, učebnicí Dějepis pro střední odborné školy – Petr Čornej a kol. i Atlasem světových dějin – 2.díl.

Dále má zkušenosti s četbou románu Ericha Marii Remarqua – Na západní frontě klid, zná problematiku tzv. „ztracené generace“.

DOMÁCÍ ÚKOL:

Přečte si kapitolu Brána z románu Oheň od Henriho Barbusse, text pak přinese s sebou na hodinu dějepisu a později i na hodiny českého jazyka a literatury.

TEXT:

BRÁNA

„Dnes je mlha. Chceš tam jít?“ ptá se mne Poterloo a otáčí ke mně svou dobráčkou plavou hlavu, kterou jeho světlé oči činí jakoby průhlednou.

Poterloo je ze Souchezu a od té doby, co myslivecký prapor nakonec znovu obsadil Souchez, rád by opět spatřil vesnici, kde žil šťasten, kdysi, když býval člověkem.

Je to nebezpečná pouť. Ne proto, že bychom byli daleko. Souchez je doce-la blízko. Šest měsíců jsme žili a pohybovali se v zákopech a spojovacích příkopech v přímé blízkosti vesnice. Stačí jen vyšplhat se přímo odtud na béthunskou silnici, podél níž se táhne zákop a pod níž jsou vykopány otvory

našich krytů – a pak jít čtyři sta nebo pět set metrů dolů po této silnici, přímo do Souchezu. Ale všechna tato místa jsou pravidelně a strašlivě ostřelována. Němci od té doby, co ustoupili, posílají tam ustavičně těžké granáty, které čas od času s dunivým rachotem otrásají naším podzemím a jež hned tu a hned tam vyhadzují nad násy velké černé gejzíry hlíny a trosky a kolmé sloupy dýmu, vysoké jako kostelní věže. Proč bombardují Souchez? Nevíme; ve vesnici není živé duše a ves sama, několikrát ztracená a znovu dobytá, po tom, když jsme si ji tak urputně rvali z rukou, je srovnána se zemí.

POKYNY:

Tento úryvek si znovu přečteme ve třídě nahlas. Na tabuli máme pověšenou historickou mapu bojišť 1. světové války. Studenti mají k dispozici historické atlasy a hledají, kde by asi mohl ležet Souchez.

Dále se společně podíváme na nákres zákopů v Ilustrovaných dějinách světa – Larousse – díl 16 – Neklidná Evropa – str. 1510 -1511.

POKRAČUJEME VE ČTENÍ TEXTU:

Ale dnes ráno nás dokonale zahaluje hustá mlha a pod ochranou tohoto velkého závoje, ježž nebe vrhá na zem, můžeme se odvážit ... Alespoň máme jistotu, že nás nikdo neuvidí. Mlha neprodyšně zastírá zdokonalenou sítnici pozorovacího balónu, který je umístěn kdesi vysoko, v měkkém lůžku mraků, mlha klade nekonečnou a neprůhlednou stěnu mezi naše linie a pozorovací stanice v Lensu a v Angres, odkud nás hlídá nepřítel.

„To by šlo!“ říkám Poterloovi.

Rotmistr Barthe, kterého jsme zpravili o svém úmyslu, kývá souhlasně hlavou a klopí víčka na znamení, že přimhouří oči.

Vyškrábali jsme se ze zákopů a stojíme oba na béthunské silnici. Je to poprvé, co tudy kráčíím ve dne. Vždycky jen z velké dálky vídali jsme tuto strašlivou cestu, kterou jsme tolikrát proběhli nebo přeběhli přiskoky, přikrčeni ve tmě a za hvízdání střel.

„No tak jdeš, kamaráde?“

Po několika krocích se Poterloo zastavil uprostřed cesty, kde se mlha třepí v dlouhé cáry, vyvaluje oči, modré jako nebe, a pootvírá rudá ústa.

„Tady to vypadá ...“ šeptá si.

A když se k němu obracím, ukazuje mi silnici, potřásá hlavou a říká:

„To je ona! Panebože ta vypadá ... Tenhle kousek, kde jsme, znám tak dobře, že když zavřu oči, vidím ho před sebou přesně tak, jak byl, ba ani je zavírat nemusím. Kamaráde to je strašné shledání. Byla to krásná silnice, osázená po obou stranách velkými stromy...“

„A co je teď? Jen se podívej : něco dlouhého, rozpukaného a smutného až k pláči ... Podívej se na ty dva příkopy po stranách, jak jsou obnažené,

na to rozryté dláždění, provrtané trychtýři, na ty vyvrácené stromy, jak jsou rozsekány, popáleny, rozbity na třísky, proděravělé kulkami a rozmetány na všechny strany – podívej se na tenhle cedník! Ach, kamaráde, nemůžeš si představit, jak je ta cesta zmrzačená.“

Jde dál a při každém kroku rozevívá oči novým úžasem.

Silnice vypadá vskutku fantasticky: vždyť po jejích obou stranách se zavrtaly a křečovitě se do sebe zakously dvě armády a půl druhého roku si navzájem zasazovaly strašlivé rány. Je to cesta válečného šílenství, po níž lítaly jenom koule a nekonečné řady granátů, které ji zbrázdily, nadzvedly, pokryly hlínou z polí, rozryly, zpěvrcely až na kost. Jak je tu tak bez barvy, zohavěná a zestárlá, příšerná a velkolepá zároveň, vypadá jako cesta prokletá.

„Kdybys ji byl viděl dřív! Byla čistá a hladká,“ říká Poterloo.

„Všechny stromy tu byly, ani lísteček nechyběl, všechny barvy tu hrály jako motýli na louce a vždycky jsi tu někoho potkal, s kým by ses pozdravil: nějakou panímámu, jak se kolíbala mezi dvěma košíky, nebo skupinu sedláků, kteří se hlasitě bavili na bryčce v příjemném větru, který jim nadouval blůzy. Ach, jak se tu kdysi šťastně žilo!“

UČITEL KLADE OTÁZKY:

Jak vypadala cesta do vesnice zničená válkou? Porovnejte ji s její podobou před válečným útokem.

Jaké pocity má Poterloo z této proměny?

DALŠÍ TEXT:

Poterloo proniká až ke kraji mlhavé řeky, jež teče řečištěm silnice, až k vyházeným náspům. Shýbá se a zastavuje se u neurčitých vyvýšenin, na nichž se rýsují kříže. Jsou to hroby, zasazené tu a tam do zdi mlhy jako křížová cesta v kostele.

Volám na něj. Nedojdeme nikam, když se povlečeme jako na procesí.

Docházíme k místu, kde se půda svažuje, já napřed a Poterloo s hlavou zmatenou a zatíženou myšlenkami, táhne se za mnou a marně se snaží vyměnit pohledy s věcmi. Cesta tu jde prudce dolů, malá výšina ji kryje proti severu. Na tomto chráněném místě je jakýsi ruch.

Na neurčitém, špinavém a nemocném kusu země, kde uschlou trávu pokrývá černé bahno, leží vedle sebe mrtví. Přenášejí je sem za noci, jak vyprazdňují zákopy nebo pláně. Čekají – někteří už dlouho – aby byli v noci převezeni na hřbitov v zázemí.

Potichu k nim přistupujeme. Jsou namačkáni těsně vedle sebe, rukama nebo nohama naznačuje každý své poslední ztuhlé gesto smrtelného zápasu. Někteří mají tváře napůl zplesnivělé, kůži zrezivělou, žlutou s černými tečkami. Mnozí mají obličej docela zčernalé, jako nadehtované, rty hroz-

ně napuchlé: černošské hlavy, nafouknuté jako měchýře. Mezi dvěma těly vyčnívá – bůhví odkud – ruka s uříznutými prsty, zakončená chumáčem obvazů.

Z jiných jsou už jen beztvaré špinavé larvy, z nichž trčí neurčité části výzbroje nebo pahýly kostí. O kus dál přenesli mrtvolu v takovém stavu, že ji museli nacpat do drátěné sítě, kterou pak na obou koncích připevnili ke kůlu, jinak by ji byli cestou ztratili. Nesli ji na těch podivných kovových nosítkách jako nějaký balík a položili na zem. Není možno rozeznat, kde je hořejšek, ani kde je spodek těla; v té beztvaré hromadě rozpoznáš jen otevřenou kapsu u kalhot, z níž vylézá jakýsi hmyz a hned tam zase zalézá.

Kolem mrtvých poletují dopisy; vypadly jim z kapes nebo ze sumek, když je skládali na zem. Na jednom z těch docela bílých útržků papíru, jež poletují ve studeném větru a jež pohlcuje bláto, četl jsem, shýbnuv se poněkud, tuto větu: „Můj drahý Jindřichu, jak je dnes na Tvůj svátek krásně!“ Ten voják leží na břiše, má rozseknutou páteř od boku k boku hlubokou rýhou, hlava je napolo otočena, je vidět vpadlé oko a na spánku, na tváři a na krku mu vyrazil jakýsi mech.

Hnilobný pach poletuje spolu s větrem kolem těchto mrtvých i kolem hromady pozůstatků vedle. Stanové plachty nebo šaty z jakési potřísněné látky, ztuhlé zaschlou krví, zuhelnatělé plamenem granátů, ztvrdlé, plné hlíny a již zahnívajících; vrstva živočichů se v tom hemží a hrabe. Je nám z toho nevolno. Díváme se na sebe, potřásáme hlavou a neodvažujeme se přiznat si nahlas, že to páchne. Přesto se vzdalujeme jen zvolna.

UČITEL KLADE DALŠÍ OTÁZKY:

Jak vnímají smrt oba vojáci?

Dokáží se vyrovnat se všeobecným rozkladem? Proč asi autor popsal mrtvé tak naturalisticky?

Dále se v hodinách dějepisu hovoří o nových zbraních, s kterými se vojáci první světové války setkávali, jak fungovala péče o zraněné.

Druhá hodina dějepisu může být doplněna o referát o vzniku Červeného kříže a o jeho důležitosti ve válečných letech.

V hodinách českého jazyka a literatury je pak text shrnut a převyprávěn, studenti vyhledávají neznámé pojmy a hledají jejich vysvětlení ve slovnících.

Posléze napíšou úvahu na téma: S jakými traumaty se museli vyrovnávat vojáci první světové války.

VERDUN

Petra PETERKOVÁ, ZŠ Rychnov u Jablonce nad Nisou

Použité materiály: *povídka z knihy Erich Maria Remarque: Nepřítel. Praha 2007.*

Klíčová slova: *krajina – bitva – Verdun – boje mezi Francií a Německem (Pruskem, Svatou říší římskou)*

Dovednosti: *práce s textem, vyhledávání informací*

UKÁZKA 1

Nikdo nemůže přesně říci, kdy to začíná, ale náhle se plynulé, mírně se vlnící linie na obzoru změní. Červená a hnědá, zářivé žhoucí barvy listnatých lesů se znenadání zlomí ve zvláštních tónech, pole vyblednou a povadnou do okrových odstínů, v krajině je cosi podivného, tichého, bledého a člověk si to nedokáže nijak vysvětlit.

Jsou to stále tytéž řetězce pohoří, tytéž lesy, stejná pole a louky jako předtím, je to pořád ta krajina jako před hodinou; prochází jí silnice, bílá a nekonečná, zlaté světlo pozdního podzimu se stále ještě rozlévá po zemi jako sladké víno – a přece se něco, nepozorovaně a neslyšně, přiblížilo z dále; mohutně, slavnostně a mocně to tu náhle vyvstane a zastíní všechno ostatní.

1. Všimni si popisu (líčení) krajiny. Čeho si autor všímá?
Na co se zaměřuje?
2. Líbilo by se ti do takové krajiny jet na výlet?

1. Odpovídá popis této krajiny?
2. Kde se v krajině vzalo tolik prohlubní a jezírek?

UKÁZKA 2

Nejsou to kříže na okraji silnice, štíhlé a temné, které se co chvíli vynořují. Křivé a velmi unavené trčí z trávy, zpusťosené častým větrem, vyčerpané táhnoucími mraky, kříže války roku 1870. Z tenkých mladých stromků, které tehdy mezi ně vysadili, se už dávno staly stromy s mohutnými korunami, na jejichž větvích se usazuje plno švitořících ptáků. Tyto staré zákopy už nebudí hrůzu, sotva už připomínají smrt - jsou jako park, malebné a líbezné, dobrá zem a dobrá země. Není to charakter tohoto krásného, děsivého kraje, který byl vždycky bojištěm a kde se válka po staletí zbavovala svého odpadu nanášejíc ho jako různé vrstvy ve skále, nános na nános, vrstva na vrstvě, válka na válce, dokonce ještě dnes je lze přesně rozeznat, od bojů francouzských králů až po hroby z Mars la Tour a masové hroby Douamontu.

1. Autor mění pohled na krajinu – které předměty mění ráz krajiny?
2. Která z bitev se zde připomíná?
3. Vysvětlí, jaký význam měla zmiňovaná bitva význam v dějinách Pruska (Německa) a Francie?
4. Ukaž kraj na mapě.
5. Autor píše, že tento kraj byl vždycky bojištěm. Zkus (v atlasech apod.) nalézt další bitvy (války), které zde probíhaly.

UKÁZKA 3

Není to ani tajemná rozpolcenost této půdy, kde měkké modravé čáry obzoru nejsou prostě pahorky a lesy, ale skryté pevnosti; hladké vrcholky před nimi pak nejsou prostě řetězce pohoří, ale silná, opevněná návrší; kde idylická údolí slouží i jako zákopy, jako údolí smrti, shromaždiště, místa soustředování vojsk; a kde menší pahorky provrtané muničními sklady a štolami jsou betonové dělostřelecké pozice a kulometná hnízda; neboť všechno tu bylo přeměněno ve strategii. Ve strategii a zákopy. Je to mlčení. Strašné mlčení u Verdunu. Mlčení po bitvě. Mlčení, jemuž není ve světě rovno, neboť dosud ve všech bojích nakonec zvítězila příroda. Ze zmaru zase vyrůstal život, města byla znovu vybudována, lesům se opět dařilo a za několik měsíců na polích vzrostlo nové osení. Ale v této poslední, nejstrašnější válce poprvé zvítězil zmar. Stávaly tu vesnice, ze kterých teď už nezbyl kámen na kameni. Země pod nimi je ještě tak plná smrtelného nebezpečí, živého výbušného potenciálu, plná granátů, min a otravných plynů, že každé kopnutí motykou, každý záběr rýče je nebezpečný. Byly tu stromy, které už nikdy nevyrašily, protože nebyly zničeny jen koruny a kmeny, ale rozdrčeny a podsekány i nehlubší

kořeny. Byla tu pole, po nichž už nikdy nepřejede pluh, neboť jejich setba je ocel, ocel a zase ocel.

V trychtýřích po vybuchlých granátech ale v této proděravělé zemi skutečně roste pocuchaná, matná divoká tráva. Na jejich okrajích kvetou rudé vlčí máky a heřmánek, uprostřed odpadu občas nepořádně a nesměle vyrazí ojedinelý keřík. Ale tento řídký porost jen zesiluje dojem mlčení a bezútěšnosti. Je to, jako by na tomto místě byla díra v běžícím pásu událostí, jako by se tu zastavil čas, jako by čas, jenž s sebou nese nejen minulé, ale i budoucí, tady ze soucitu vypnul motor. Nikde na světě není taková země; poušť je živější, neboť její mlčení je organické.

1. Poslední ukázka se věnuje jedné z bitev 1. světové války. Za pomoci učebnice (encyklopedie) zjisti o bitvě co nejvíce informací.
2. Odpovídá autorovo líčení informacím, které jste se spolužáky zjistili?
3. Všimni si autorova hodnocení dalšího osudu kraje – co o něm soudíš?
4. Najdi současné fotografie okolí bitvy u Verdunu. Pokus se je popsat.

SRBSKÁ FRONTA

Dagmar ŠUMBEROVÁ, CSZŠ Jana Pavla II., Praha

Použité materiály: *kniha reportáží Voják pražského sboru – úryvek z reportáže Masakr na Drině, mapa Srbska – povodí Driny, historická mapa – 1. světová válka, Prokop, Vladimír: Přehled české literatury 20. století. Sokolov – Andree, L. a kol.: Literatura pro 3. ročník středních škol. Praha – Čornej, Petr a kol.: Dějepis pro střední odborné školy. Praha – ukázky z I Radio – Před 100 lety – Život za 1. sv. války – Drina – tažení plné omylů*

Klíčová slova: *Srbsko, ofenziva, řeka Drina, reportáž*

Dovednosti: *práce s textem a s mapou, práce s internetem*

Hodinová dotace – 2 hodiny dějepisu + 2 hodiny českého jazyka a literatury

DOMÁCÍ PŘÍPRAVA:

z učebnic literatury, případně z internetu nastudovat informace o Egonu Erwinu Kischovi a jeho tvorbě, zopakovat si poznatky z hodin dějepisu o příčinách a počátcích 1. světové války

Mezipředmětové vztahy – dějepis a český jazyk a literatura

Egon Ervin Kisch: MASAKR NA DRINĚ

Tisícínásobný výkřik, jeden jediný nekončící výkřik z tisíce hrdel trhal naše bubínky. Už když přišel rozkaz k ústupu, předpokládali jsme to s bušícím srdcem: u přívozu zavládl chaos. Čím blíž, tím byl řev hlasitější. Přívoz se dal poznat podle masy lidí. Ten řev a strach nám podlamovaly nohy. Pohlčení tlačenicí, začali jsme se ve mdlém měsíčním světle pomalu rozeznávat.

Lidé odhazovali do písku tornistry i zbraně, sedali si na zem a honem honem si rozzněřovávali řemínky u bot. Většinou ale stáli v plné polní až po pás ve vodě, aby se dostali na ponton dřív, než přistane u břehu.

Byli to oni, co šakalím řevem a zuřivým rozhazováním rukama chtěli na sebe upozornit ženisty a prali se se svými sousedy, kteří se pokoušeli vynutit si ohled ještě mnohem nevázaněji.

Jiní měli v úmyslu řeku přebrodit, a tak jsem se přidal k nim a napůl postřekován, dral jsem se kupředu. Protože mi při balancování rukama překážela puška, pověsil jsem si ji na krk. Neustále jsme klopýtali přes tornistry a zbra-

ně. Uprostřed řeky jsme museli zastavit, kamarádi se vraceli: dál už to nejde, je a proud je příliš silný.

Najednou se řev té masy spojil v jeden celek: „Srbové jsou už na břehu!“

Vodorovný déšť kulek skutečně zhoustl. Střely už nelétaly jen nad našimi hlavami, ale zavrtávaly se i do vody. Někteří z našich se rozběhli zpátky doprava, protože zleva, jak se zdálo, přicházeli Srbové. Kdekdo z nás chtěl k rakouskému břehu doplavat.

ÚKOLY A OTÁZKY:

Asi jste uhodli, že se jedná o popis jedné z mnoha válečných útrap. Přečtěte si znovu pozorně text a zkuste objevit pasáže popisující nebo naznačující, kdo proti komu bojoval? („Srbové už jsou na břehu!“ ...Kdekdo z nás chtěl k rakouskému břehu doplavat.)

Jednalo se tedy o střetnutí rakouské a srbské armády.

V jaké válce bojovalo Rakousko proti Srbsku?

(Můžete využít internet např. zadáním hesla „rakousko srbská válka“ ...)

Zadejte heslo: cs.wikipedia.org, Srbská kampaň první světové války, vyhledejte pasáž, která popisuje, o jakou ofenzívu se jednalo. (Jednalo se o druhou rakousko-uherskou ofenzívu u řeky Driny, 7. září 1914.)

Jak ofenzíva dopadla?

(Druhá rakousko-uherská ofenzíva proti Srbsku začala 7. září u řeky Driny. Mezi armádami probíhaly krvavé boje, při nichž zahynulo značné množství vojáků na obou stranách. Rakušané se byli nuceni stáhnout, ale ani Srbové na tom nebyli dobře. Chyběla jim výzbroj a munice, bez které byla další obrana nemyslitelná. Rakouské útoky ustaly a srbští spojenci začali dodávat Srbům válečný materiál po Soluňské železnici a po Dunaji.)

Na mapě Balkánu nebo internetové mapě ukažte řeku Drinu.

POKRAČOVÁNÍ TEXTU:

Před Dolním Brodacem, naším starým táborem, čekají vojáci. Každého kolemjdoucího se vyptávají, kdo z jejich známých přežil, oblíbené kamarády bouřlivě zdraví.

Kompanie se řadí, mají se zjistit ztráty, se skrývaným rozrušením se stavíme mezi nové kamarády. Z mých spolubojovníků jich chybí přes dvacet, všechny roty jsou zdecimovány, stejně jako u ostatních regimentů 9. divize.

ÚKOLY A OTÁZKY:

Na internetové mapě ukažte místo, kde byl tábor rakouských vojáků, v jejichž řadách bojoval i E. E. Kisch. („Před Dolním Brodacem, naším sta-

rým táborem, čekají vojáci.“; zadáme heslo brodac, ukáže se nám Brodac Donji.)

Ukážeme si na mapách bojiště, případně z internetu si promítneme řeku Drinu, prohlédneme si také obrazovou dokumentaci z výukového programu Česká společnost v novodobé Evropě 1914 – 2009, konkrétně výzbroj rakouské armády na obrazové dokumentaci.

Poslechneme si úryvky z deníkových záznamů Egona Erwina Kische – Dri- na tažení plné omylů a porovnáme je s úryvkem z reportáže.

Hledáme rozdíly.

V hodinách českého jazyka a literatury si pak shrneme informace o reportáži jako o publicistickém žánru, hledáme v textu charakteristické prvky reportáže, připomeneme si autory, kteří se stali válečnými zpravodaji (např. Ernesta Hemingwaye), porovnáme jejich život a dílo, představíme si pražskou německou literaturu – vysvětlíme si dvojjazyčnost Prahy v 1. pol. 20. st.

VÁLEČNÝ DENÍK

Jan ZAJÍC, ZŠ Opava

Použité materiály: deník vojáka (ukázka)

Klíčová slova: útok, zákopy (zákopová válka), srbská fronta

Dovednosti: práce s textem, vyhledávání pojmů

Ukázku z válečného deníku na hodině dějepisu je dobré téma využít i v hodinách českého jazyka a zabývat se případně i jazykovou stránkou textu, říci základní informace o autorovi, příp. provést rekonstrukci popisovaných událostí. Jeho časové použití se hodí v době probírání frontových bojů r. 1916 (Verdun, Somma) jako dokreslení situace očima přímého účastníka.

Vyučující promítne žákům text – nebo předá rozkopírovaný, zdroj: XX. Století o sobě. Dějiny v dokumentech (kolektiv autorů). Liberec: Dialog, 2005, s. 25-26

Středa, 16. září 1914

*Batalionový trubač zeměbrany zatroubil. Signál k útoku!
„Vorwärts, hurá!“ Běžíme kupředu. Po pěti krocích je naše švarmlinie uvolněna. Po 10 krocích činí mezera mezi útočícími přes 15 kroků, tolik je padlých.*

Není ani pomyšlení na další útok. Vpravo i vlevo se hrne vše zpět do zákopů. My ovšem též. Útok je odražen. Obvazujeme kamarády a vidíme kamarády umírat. O 5. hodině přichází rozkaz k novému útoku, protože se na pravém křídle zdařil a nutno vytvořit spojení.

Opět: „Hurá!“ Tentokráte to jde rychleji. Vidíme, že naše smrt je jistá, že již není záchrany, a proto si to chceme odbýt raději rychleji. Jenom ne myslet! Pronikli jsme již dvacet kroků kupředu, vidíme již, že v nejbližší chvíli budeme v nepřátelské posici, boj na nůž je neodvratný. Většina Srbů se obrací a prchá. Jenom několik jich zůstává ležet, střílejí jako šílení.

Běžím proti jednomu z nich. Jsem od něho na krok vzdálen, když mne spatří. Chce ještě střílet, ale šlápnu mu na pušku. Vyskočí a zaryje se mi do očí, pak s výkřikem mne pouští. Infanterista Patočka z mého roje bodl ho do beder. S šilným pohledem obrací se Srb na nového útočníka. Ale tu jest již po druhé bodnut infanteristou Dejmkem bajonetem do spodní části těla. Zhroutí se.

Vlevo několik zápasů kolbami, ale není pochybnosti: zákopy jsou dobyté. Musíme se však rychle opět zakopat, neboť třicet kroků před námi leží Srbové v nových posicích. Oddychujeme těžce...

1. Kdo je autorem těchto poznámek? Zkuste jej charakterizovat.
2. Co podle vás znamenají tyto pojmy:
 - batalion –
vojenská jednotka
 - švarmlinie –
bojové rozmístění střelecké (pěší) jednotky v souvislé linii (řadě) s určitými rozestupy mezi vojáky
 - infanterista –
pěšák
 - bajonet –
bodák
 - kolba –
pažba, dřevěná část ručnice
3. Připadá vám tento výklad událostí věrohodný? Odpověď zdůvodněte.
4. Uveďte hlavní informace, o kterých autor píše.
5. Zkuste uvést tři další prameny, které by doplnily zmiňované údaje.

FRÁŇA ŠRÁMEK

Pavel MARTINOVSKÝ, ZŠ Vratislavova

Použité materiály: báseň, vyšlo mimo sbírky – *Fráňa Šrámek: Poutník (výbor)*. Praha 2000, video

Klíčová slova: zákopy, utrpení

Dovednosti: práce s textem, videem

Na dovolenou

Jedu,
tři noci nebudu spát,
tři dny a noci musím tát,
roztají-li ve mně hory z ledu.

Kvítí
nevezu. V jediný vyhnal jsem prut
a ten má trny. Jsem chud,
a slunce když svítí,

zle je.
Mnu oči, divit se nestačím.
A váben hlasem nejsladším,
vím, něco se děje

se mnou
i venku. Myšlenky rády by
v něžné se složily záhyby,
krásu by nad všecky jemnou jaly.

A z vrchů, vesniček, luk
tisíc se dělí oddaných ruk
o trny mé a žaly.

OTÁZKY A ÚKOLY:

První sloka – V jakém stavu se voják nachází?
Proč nebude spát?
Co znamená, že bude tát?

- Druhá sloka – Proč neveze kvítí?
Co vše může znamenat *jsem chud?*
(*jak chudý, tak slabý, hladový*)
- Třetí sloka – Proč se *divit nestačí?*
Co se asi odehrává kolem vojáka (na frontě)?
- Poslední sloky – Na co voják myslí?
Na co vzpomíná?

Na základě celé básně popište vojákovy pocity po návratu domů (příjezdu na dovolenou).

Zvažte, zda následující ukázkou pustíte před čtením básně, nebo až po ní.
Osobně doporučuji napřed.

<https://www.youtube.com/watch?v=X3-l43eY9A0>

název: VelkaValkaZakop1

Jedná se o sestřiháný začátek filmu *Příliš dlouhé zásnuby*.

Pozor, zvuk – komentář dívky je možné nechat. Sestřiháním není úplně plynulý, nicméně nezavádí řeč pryč – naopak vysvětluje, co se v hlavách mladíků odehrává.

OTÁZKY K FILMU A BÁSNI:

Který z vojáků, kdyby dostal svobodu a mohl jít na dovolenku, by mohl tuto báseň napsat?

Co tedy vše báseň vyjadřuje?

Co znáte o osudu Fráni Šrámka?

KORRESPONDENCE ZA PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLKY

Martina KALČÍKOVÁ,
SŠ Informatiky, poštovníctví a bankovníctví, Brno

Použité materiály: *okopírované dopisy, pohlednice a jiné písemnosti, psací potřeby, slovník N-Č*

Klíčová slova: *válečné písemnosti a předměty všedního dne (každodennost)*

Dovednosti: *práce s dokumentem, překlad z němčiny, vyhledávání, vcítění se*

Hodina má přesah k těmto předmětům: DĚJEPIS, ČESKÝ JAZYK A LITERATURA, ZÁKLADY SPOLEČENSKÝCH VĚD, OBČANSKÁ NAUKA.

V návaznosti na výstavu *Pošta za Velké války* s podtitulem *Píšu Vám z fronty* (Praha, Poštovní muzeum) a na výstavu *Domov za velké války* s podtitulem *Dopad válečných událostí na strádání civilního obyvatelstva v zázemí* (Brno, Moravské zemské muzeum) se mohou žáci sami přesvědčit o dopadu války na život obyčejných rodin.

Již před mnoha lety jsem na chalupě na půdě objevila krabici s dopisy mé prababičky a pradědečka, které si posílali za 1. světové války, kdy praděda musel narukovat. Dopisy jsou to velmi dojemné, neboť jejich syn, můj dědeček, byl ročník 1914. Prababička převzala péči o syna i hospodářství. Pradědeček se z války naštěstí vrátil. Jeho ani dědečka jsem já už nezažila. Prababičku ano, starala se o políčko, domácí zvířata i zahradu až do vysokého věku, zvládala všechny mužské práce. Inu, válečná zkušenost zanechala své plody.

Některé dopisy jsem zalaminovala, používám je ve výuce již mnoho let. Žáci vždy oceňovali krasopis a znalost pravopisu prostých lidí, smutný tón a víru v lepší časy.

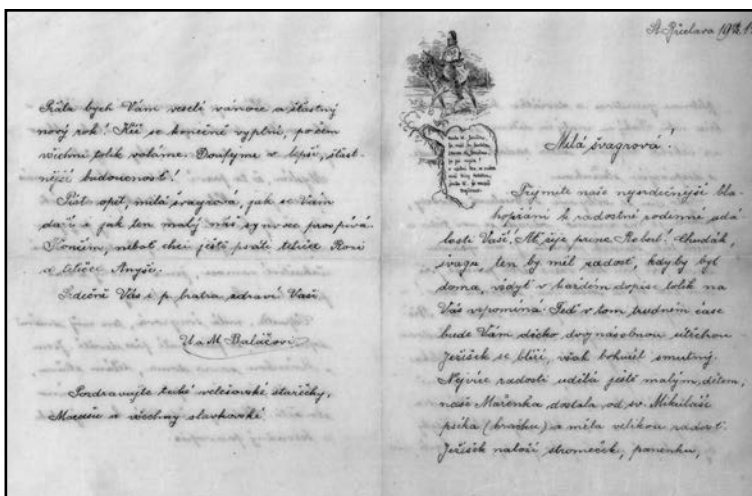
POČET HODIN – podle zájmu 1-2 hodiny.

PLÁN ČINNOSTI – žáky rozdělím do skupin, rozdám jim okopírované písemnosti, ukážu originály. Podle typu písemnosti dostanou úkoly.

- 1) Všimni si datace textu.
- 2) Čím byl dopis asi napsán ?
- 3) Komu byl určen?
- 4) O čem se v textu píše?
- 5) Na co text asi navazuje?

- 6) Čím je zajímavá obálka, kdo je na známce?
- 7) Proč jsou některá místa začerněná?
- 8) Kdo nebo co je na pohlednici ?
- 9) Přečtěte německý text a pokuste se ho přeložit pomocí slovníku.
- 10) Všimni si předepsaného korespondenčního lístku, v jakých jazycích je po volený text uveden?
- 11) Co byly přidělové lístky, jak dlouho platily, v jakém množství, pro koho byly určeny?
- 12) Jaká témata se objevují v dopisech?
- 13) Zeptejte se doma rodiny, zda byste takové dopisy také našli uschované.
- 14) Ti z vás, kteří nebydlí v Brně a mají tu možnost, vyfoťte pomník ve vašem bydlišti, který připomíná 1.světovou válku. Pošlete fotku na mail vyučující/ho.
- 15) Napište slohovou práci na téma fiktivní dopis z první světové války.
- 16) Znáte knižní či filmové zpracování dopisů z války?
- 17) Jaké potraviny či předměty by byly na přiděl v dnešní době?
- 18) Máte v rodině nějaké předměty spojené s první světovou válkou?
- 19) Znáte osudy vašich příbuzných, kteří se aktivně účastnili bojů za 1.světové války?
- 20) Pokuste se napsat zveršovaný dopis z války.

ZÁVĚR – Učitel zhodnotí práci jednotlivců i skupin. Pokud má ve třídě kreativce, mohou z prací vytvořit plakáty a vystavit je.

Priljubljeno listič na ceter

Priljubljeno listič na ceter, ki vsebuje različne vrste poštnih znamk in lističev, vključno s slovenskimi besedili in logotipi, kot je 'Slovenski listič' in 'Slovenski listič na ceter'.

412 914
K. k. Landst. Baon Nr. 29 Proviur

Feldpost

Drage!
Prijazno pozdravljam
Vse bližnje in oddaljene
Ker vam nisem mogel
na svoj k. k. Landst. Baon
krajnosti, se pošljam
to, bi obljubil, vam
Vrhovni Landst. Baon

Postmark: **AM 18**

Jon Robert Sabac
reluk
Velsovic
post. N. K. Rausanitz
K. k. Landst. Baon Nr. 29

Feldpost

Postmark: **AM 24**

Pov. K. k. Landst. Baon Nr. 29
K. k. Landst. Baon Nr. 29
K. k. Landst. Baon Nr. 29

Feldpost 100

ZENSTPIER

Vrhovni Landst. Baon
K. k. Landst. Baon Nr. 29
K. k. Landst. Baon Nr. 29

Postmark: **AM 13**

Feldpostkarte

Kaffeekarte - Verbraucher

Postmark: **AM 11**

Feldpostkorrespondenzkarte
Posti polta.

K. k. Landst. Baon Nr. 29
K. k. Landst. Baon Nr. 29

TŘETÍ VÁLEČNÁ PŮJČKA

Jan ZAJÍC, ZŠ Opava

Použité materiály: dobový plakát

Klíčová slova: válečná půjčka, každodennost

Dovednosti: práce s dobovým plakátem

Materiál je možné zařadit kdekoli do učiva o první světové válce, nejlépe k učivu týkajícího se zázemí za války, zásobování, života obyčejných lidí za frontou atp. Sloužit může jako pouhé doplnění hodiny, příp. v mezipředmětové kombinaci s výtvarnou výchovou mohou žáci vytvořit svůj vlastní návrh nějakého propagandistického plakátu.

Vyučující promítne žákům obrázek – rakouský propagandistický plakát z roku 1915, zdroj: <http://digitalpostercollection.com/propaganda/1914-1918-world-war-i/austria/zeichnet-funf-und-ein-halbes-prozent-dritte-kriegsanleihe-2/>

Překlad:

*Podpisujte 5 1/2 % třetí válečnou
půjčku.*

1. Popište do detailu vše, co vidíte na tomto plakátu. Je tam nějaký děj?
Důležité je zmínit tu ženu vlevo, která chrání dítě a hroty nepřátel zlomené o štít rytíře.
2. Dominantním materiálem plakátu je železo – co vše může symbolizovat?
3. Jakou náladu (pocity) ve vás plakát vyvolává?

VÁNOČNÍ FEJETON

Pavel MARTINOVSKÝ, ZŠ Vratislavova

Použité materiály: *fejeton Jaroslava Haška*

Klíčová slova: *bolševici, svoboda, Vánoce, fejeton*

Dovednosti: *práce s textem, případně s internetem a slovníkem*

Bolševická vláda národních komisařů v Petrohradě zrušila vánoční svátky. Naštěstí se to Ukrajině netýká a tak může vyjít vánoční feuilleton. Napsat jej v Petrohradě, strávil bych jistě vánoční svátky v Petropavlovské pevnosti.

Ukrajina zachránila nám tedy Vánoce na své vlastní republikánské půdě, ba páni Ukrajinci jdou tak daleko ve své lásce k Vánocům, že ztrojnásobili na vánoční svátky dávku cukru, takže každý si bude moci koupit, bude-li mít totiž na to peníze, šest funtů cukru, a kromě toho ještě bude si každý občan moci koupit jeden a čtvrt funtu krupičkové mouky. K čemu tu krupičku, nevím, ale když si to všichni kupují, koupil jsem si to také.

Pokud se týká cukru, sháním těch šest funtů již ode dne vydání příkazu, ale všude v krámech vidím jen nápisy: „Sachary něť!“ Neseženu-li do Vánoc těch šest funtů, nevím, co se se mnou stane, neboť na Ukrajině se zavádí pořádek.

Bolševici zrušili tedy Vánoce. Věc úplně správná, neboť na Vánoce se zpívá: „Radujme se, veselme se“, a dnes málokdo z nás se může z bolševiků radovat a veselit.

Do Vánoc zrušili toho bolševikové vůbec mnoho:

1. Svobodu tisku.
2. Svobodu osobní bezpečnosti.
3. Svobodu přesvědčení.
4. Svobodu nosit čistou náprsenku a neupadnout v podezření, že jsi „buržuika paršivij“.
5. Svobodu mít v kapse Kerenského čtyřicetirubl a neupadnout v podezření, že jsi pil dost dlouho „krovutku našeho brata“.
6. Svobodu myšlenek, totiž mám na mysli ten případ, kdy člověk vůbec na nic nemyslí a námořníci z křižníku „Aurora“ mu řeknou: Vida ho, kontrarevolucionérka, na kontrarevoluci myslíš, „čej ego, inteligenta!“

7., 8., 9. ... Našla by se toho ještě celá hromada, co všechno bolševikové zrušili; ale jen jediná věc by se našla, kterou nezrušili, totiž slib, který dal Lenin císaři Vilémovi, že to pěkně v Rusku rozvrtá.

Na Ukrajinu moc bolševiků nesahá a my tedy budeme slavit Vánoce a zívát nad vánočním feuilletonem, neboť tak si představuji moc tisku. Češ, češ, pořáde se ti zdá, že jsi to už někde četl, a najednou usneš jako pařež.

Vánoční feuilleton má totiž být jako vánoční povídka na jedno kopyto, aby neztratil tu pravou vánoční vůni a půvab. Tak jako při štědrovečerní večeři nesměl kdysi za rajských dob míru doma chybět kapr na černo a rybí polévka, nesměly chybět ve vánočních povídkách jedna nebo dvě mrtvoly, zmrzlé pod okny při prohlížení rozsvícených svíček na vánočním stromečku. Přílišná zvědavost škodí, a byli to po většině lidé dospělí, které autoři vánočních besídek a povídek odsuzovali k takové ukrutné smrti. Surovci! Dali zmrznout ubohým dráteníčkům, vyhnaným ženám zhýralými muži, vyhnaným mužům zhýralými ženami, házeli pod hromady sněhu i ubohé sirotky a nešťítili se poskvřnit své svědomí i zmrzlým nemluvnětkem v peřince, plodem nešťastné lásky, a pak sčítali řádky a šli do redakce pro peníze.

Pamatuji se na jednoho autora, který ve své povídce asi dvacetkrát tvrdil na samostatné řádce: „Narodil se Kristus Pán“, zač chtěl 20x10 haléřů, čili 2 koruny, a jak se strašlivě rozzlobil, když jsem mu řekl, že ty dvě koruny už dostal autor, totiž ten pastýř, který to zvěstoval svatým třem králům.

Nemyslete si však, že se vánoční povídky u nás psaly těsně před Vánocemi, kvůli sněhu, kterého v nich byla spousta. Redaktor zábavné přílohy „Národní Politiky“, pan Žák, žádal mne jednou už v měsíci dubnu, abych mu napsal vánoční povídku, aby prý měl zásoby. On byl jako svatá církev, která, když počala povšechně slavít památku narození Kristova v II. století, slavila Vánoce v dubnu nebo v květnu.

Těmi zmrzlými ve vánočních povídkách je vinen teprve papež Julius I. ve století IV., který položil den narození Kristova na den 25. prosince. Den narození Kristova nebyl nikdy naurčito zjištěn a církev křesťanská, jako to vždy činila, tak i zde položila důmyslně velký svůj svátek křesťanský v dobu velkých svátků pohanských, aby jej přizpůsobila hlubokým svým významem názorům světa pohanského o zanikání tmy a vyrůstání světla. 25. prosince končily se i pohanské římské Saturnalie, při kterých se jedlo, pilo, hodovalo, tak jako kdysi u nás na Štědrý den.

Kde jsou ty krásné doby, kdy se u nás doma lidé dusili rybou načerno, takže jenom na Vinohradech o poslední Štědrý den, který ještě Evropa trávila v míru, záchranná stanice musela poskytnout pomoc v 126 případech. Kde jsou

ty blažené doby, kdy lékaři o štedrý den měli plné ruce práce s vytahováním lidem kostiček ze smažených kaprů z krku a kdy se nádeník Kožíšek ve Velharticích udusil vánočkou. Případá to dnes jako krásná pohádka z dob dávno zašlých.

Dnes si tu rozkoš s vánočkou může v Čechách dovolit jen uhlobaron, a třeboňské kapry snědli rakouští vojáci v konzervách již roku 1915, a nejvíc mne mrzí, že třebaš takový volatý tyrolský zemský střepec ani nevěděl, co dobrého jí. Řekněme si teď upřímně, co byste byli udělali tenkrát takovému člověku, který by vám ještě před čtyřmi lety tvrdil, že přijde jednou doba a půl Evropy že nebude mít svíček na vánoční stromek.

Upozornili byste ještě nejbližšího strážníka, že s tím pánem to není všechno v pořádku. Nebo kdyby vám tvrdil, že nebude ryba na černo s knedlíkem a že se nebude hrát po večeři ani obvyklý mariáš o oříšky, poněvadž všechny ořechy spolkl rakouský aprovizanční ústav na tlačení oleje, že nebude žádného cukroví na stromeček a že zkrátka v české domácnosti nebude se moci nic na vánoční stromeček pověsit než řetězy... Možná, že už ani ty ne, poněvadž v těch řetězech by viděla policie symbol Rakouska.

A tak nic jiného nám nezbyvá zde v cizině než přimhouřit oči, vzpomenout si na poesii starých dob, na pohádku vánoční, kdy se zpívalo: „Z života čistého, z rodu královského...“

Pardon! Pomalu s tím „z rodu královského“! My chceme republiku!

Vyšlo v časopise Čechoslovan 7. ročník, 1917, č. 52, 24/12

Tento text byl zkopírován ze serveru:

<http://www.cesky-jazyk.cz/citanka/jaroslav-hasek/vanocni-fejeton.html#ixzz3KQyfX3fz>,

také ho můžete nalézt na

http://svejkmuseum.cz/povidky_R_Z.htm#Vanocni_feuilleton,
kde jsou i informace o vydání.

OTÁZKY A ÚKOLY:

1. Kde autor fejeton napsal? (vysvětli svůj výběr města)
a) v Kyjevě b) v Petrohradě c) v Moskvě d) ve Vladivostoku.
2. Co znamená autorova věta: *Napsat jej v Petrohradě, strávil bych jistě vánoční svátky v Petropavlovské pevnosti.*? (Kdo v té době vládl v Petrohradě? K čemu sloužila Petropavlovská pevnost?)
3. Je-li možno na hodině pracovat s internetem: Vyhledejte informace o Petropavlovské pevnosti – za jakým účelem a kdy byla vystavna, k čemu

sloužila, zda je možno ji dnes navštívit? (*základní informace sice najdete na wikipedii, ale spíše doporučuji web: [http://siklovapetra.blog.cz/1012/ petropavlovska-pevnost](http://siklovapetra.blog.cz/1012/petropavlovska-pevnost)*).

4. Zjistěte, kolik kg je ruský funt? Tedy:

a) kolik mohou mít na Vánoce vojáci cukru, když by si mohli koupit 6 funtů?

b) kolik mohou mít na Vánoce vojáci krupičky, když by si mohli koupit jeden a čtvrt funtu?

Na <http://www.jednotky.cz> zjistíte, že ruský funt je 0,408 kg.

5. Co znamená česky ruský text: Sachary něť?

6. Jaká je hospodářská situace na Ukrajině?

7. Jak Hašek hodnotí vládu bolševiků? Co mu vadí na vládě bolševiků?

8. Hašek píše, že Lenin dal slib císaři Vilémovi. Zjisti, zda se toto „obvinění“ zakládá na pravdě?

(Především vyučujícím doporučuji zajímavý text o Leninovi: <http://blisty.cz/art/12015.html>.)

9. Jak Hašek vzpomíná na předválečné Vánoce? S čím si svátky spojuje?

10. Co jste se dozvěděli o slavení vánočních svátků?

11. Pomocí textu *Dnes si tu rozkoš s vánočkou může v Čechách dovolit jen uhlobaron, a třeboňské kapry snědli rakouští vojáci v konzervách již roku 1915* vysvětlíte hospodářskou situaci v Rakousko-Uhersku po vypuknutí války.

12. Co měl za úkol aprovizační úřad?

(Můžete pracovat s aktuálním Akademickým slovníkem cizích slov, ve kterém je heslo aprovizace vysvětleno.)

13. Na závěr si autor neodpustil několik politických poznámek. Pokuste se je vysvětlit.

14. Pokus se odhadnout, ve kterém roce autor text napsal – svůj odhad vysvětlí (argumentuj ukázkami z textu):

a) 1915 b) 1917 c) 1919 d) 1921.

Je možno postupovat vylučovací metodou: Autor se zmiňuje o Leninovi a bolševicích, je tedy jasné, že text vznikl po říjnové revoluci, tedy vypadne rok 1915. Domů se vrátil v roce 1920, tím vypadne možnost d). Začátkem roku 1918 Hašek vstoupil do Čs. sociálně demokratické strany dělnické a postupně se stále více přikláněl k bolševikům, neboli rok 1919 také nepřipadá v úvahu. Zbyl rok 1917.

Nebo můžeme odhadnout, že text byl napsán po únorové revoluci. Tím pádem se nejlogičtějším jeví rok 1917, kdy ještě Ukrajina nebyla pod mocí sovětu (jak píše i sám Hašek), na rozdíl od dalších let (mj. 1919 zde probíhala polsko-sovětská válka).

15. Zjistěte, kdo a kdy vydával časopis Čechoslovan?

Čechoslovan je časopis, který vydával krajský spolek v Kyjevě od roku 1911. Ale pozor, při hledání můžete narazit na několik názorů, mj. že zanikl 1914, dál vycházel Čechoslovák.

16. Slohový úkol: vysvětli pojem fejeton.

13 ŠVEJKOVÝCH SOCH

Pavel MARTINOVSKÝ, ZŠ Vratislavova

Použité materiály: *internet*

Klíčová slova: *Švejk, bojiště 1. světové války, pomník / socha*

Dovednosti: *práce s internetem, s mapou*

Občas se stane, že musíte jít suplovat. Je možné, že nepřítomný pedagog zanechá pro žáky práci. Pokud však dojde k náhlé absenci, jdete do hodiny s tím, že si případně vezmete svůj předmět. Velmi často se opakuje probrané učivo.

Aby tyto hodiny nebyly až tak opakovací, ale aby se žáci něco dozvěděli, a tím pádem samozřejmě i naučili, není od věci, když si pedagog vytvoří zásobu nápadů – prací pro žáky.

Spíše náhodně vznikla před lety tato drobná inspirace, která však neustále roste a zvětšuje se. Práce je vhodná pouze tam, kde žáci mají přístup na internet. Žáci mohou pracovat ve dvojicích, nebo samostatně. Samozřejmě je možné tuto aktivitu zapojit do většího projektu.

ZADÁNÍ: Na světě se údajně nachází 14 soch dobrého vojáka Švejka. Poslední z nich byla odhalena během prázdnin 2014 v Putimi.

ÚKOL ČÍSLO 1

– Kde se na území České republiky ještě nachází Švejkovy sochy?

Možná to někoho překvapí, ale kromě zmíněné putimské sochy u nás jinou Švejkovu nenajdeme. Ale ve světě ano!

ÚKOL ČÍSLO 2

– Ve světě se nachází 13 Švejkových soch a o ty běží. Zjistěte, ve kterém městě a státě se tyto sochy nachází. Pokuste se případně zjistit nějakou zajímavost.

Sanok – JV Polsko (Švejk sedí na lavičce, nedaleko se nachází Švejkova restaurace).

Humenné – Slovensko (socha se nachází u nádraží vedle restaurace, sem se váže příhoda s koňakem – železitou vodou; je zajímavé, že Humenné je partnerským městem mj. obcí Přemyšl a Sanok).

Lvov (Lviv) – Ukrajina (projížděl tudy, socha je u Vídeňské kavárny; v okolí Lvova je Švejkova turistická trasa).

- Kyjev – Ukrajina (tato a Lvovská socha jsou na rozdíl od ostatních – bronzových – z kamene).*
- Užhorod – Ukrajina (v centru města na lávce, jedná se o nejmenší Švejkovu sochu na světě, postava sedí na zábradlí).*
- Samara – Rusko – (má funkci Haškova pomníku – spisovatel se zde pohyboval jako rudý komisař; Švejk sedí na sudu se střelným prachem a se psem).*
- Přemyšl (Przemysl) – Polsko – (Přemyšl je obrovská pevnost, která nebyla dobyta, mají zde i Švejkovu cyklostezku).*
- Skelivka (Felštyn) – Ukrajina (zde byl, oblečen do ruské uniformy, zajat v srpnu 1915).*
- Doněck – Ukrajina (u hotelu Praha).*
- Luck – Ukrajina (před pivním barem Bravyj Švejk).*
- Omsk – Rusko (před restaurací U Švejka, zde mají ve skutečnosti dva typy soch, stojící v životní velikosti před vchodem a sedící s pivem – jakýsi podtácek na ubrousky a kořenky; jako zajímavost může sloužit i fakt, že ke Švejkovi docházel během svého omského angažmá Jaroslav Jágr).*
- Petrohrad (Sankt-Petěrburg) – Rusko (na Balkánském náměstí, údajně se jedná o první Švejkovu sochu na světě, odhalenu v dubnu 2013).*
- Bugulma – Rusko, Tatarstán (Švejk stojí vedle bronzového rozcestníku se směrovkami Ufa, Moskva a Praha).*

ÚKOL 3

– Najděte tato města na mapě.

ÚKOL 4

– navazuje na úkol číslo 2 a je vhodný do třídy, kde se probírá, nebo se nedávno probírala první světová válka – Ve kterých městech skutečně Švejk mohl během války pobývat?

Zcela jistě šla fronta první světové války přes Sanok na Haliči, dále Lvov, Kyjev, Přemyšl, Skelivku, Doněck, Luck.

V Humenném se sice neválčilo, ale jak je patrné, Švejk tudy projížděl. Patrně nemohl být v Užhorodu. Nebyl v Petrohradu. V Samaře nebyl, ale s městem je spojen osud čs. legionářů – podobně Omsk, Bugulma (kde má muzeum J. Hašek).

ŠVEJKOVÉ?

Pavel MARTINOVSKÝ, ZŠ Vratislavova

Použité materiály: poštovní známky s námětem z knihy *Osudy dobrého vojáka Švejka*, ukázky z knihy *Sočská fronta*

Klíčová slova: Švejk, bojiště 1. světové války, český voják

Dovednosti: práce s obrázky a s textem, kritické myšlení

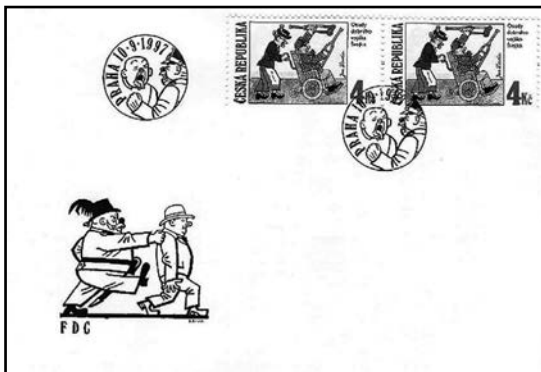
Na internetových stránkách <http://www.joseflada.cz/> v sekci „pro dospělé“ je možnost si stáhnout fotografie třech obálek s vydanými známkami Josefa Lady. Jedná se o kolekci ze dne vydání 10. září 1997 a obsahuje známky s těmito Ladovými výjevy: Na Bělehrad! 1953-54 (v nominální hodnotě 4 Kč), To je můj Fox! 1953-54, (4,60 Kč), Budějovická Anabáze, 1953-54, (6 Kč).

Fotografie je možná promítat na stěnu, nechat žáky, aby si je našli a prohlédli pomocí tabletů (apod.), nebo i vytisknout a rozkopírovat.

Mezipředmětový přesah do českého jazyka – je lepší, mají-li žáci alespoň dílčí informace o díle, ať již četbou ukázek, nebo zhlédnutím některého z filmů.

Každá ze třech obálek pro nás představuje tři obrázky – protože obálky jsou tři, je vhodné pracovat ve třech skupinách. Každá skupina prezentuje své názory.

1. ÚKOL (1. skupina)

Jaký výjev je ke spatření na známce?

Na fotografii nalezneme známku s výjevem paní Müllerové, jak táhne invalidního Švejka k odvodové komisi, přičemž Švejk provolává „Na Bělehrad...“

Žáci si všimnou oblečení Švejka + květiny v klopě – mají-li možnost se připojit na internet, mohou porovnat uniformu na obrázku s reálnou (např. na stránkách VHÚ, nebo <http://www.textiler.cz>).

Jaké výjevy doprovází na obálce poštovní známku?

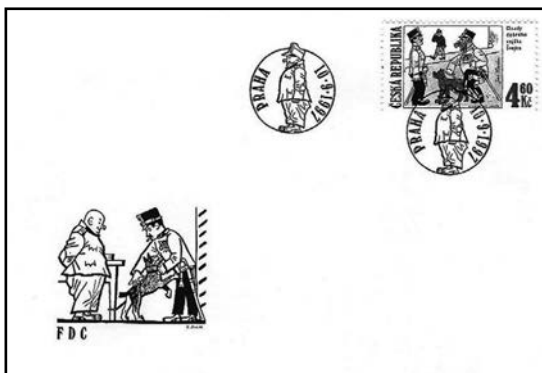
Na kresbě na obálce je voják Švejk ještě v civilu odváděn (předváděn) četníkem.

Na razítku voják Švejk vyplazuje jazyk, nejspíš u odvodové komise.

Jaký máte celkový pocit z obrázků? Jak se vám Švejk jeví? Případně: Je-li Švejk pokládán za (lidového) blba, podporují, nebo vyvrací toto tvrzení uvedené obrázky?

Např. Švejk je zde zobrazen ve střetu s mocí (četníci, armáda) – zesměšňuje je, jako celou válku (politickou situaci). Neboli potvrdíme názor.

2. ÚKOL (2. skupina)

Tento výjev s poštovní známkou, kresbou na obálce a razítkem není až tolik sdělný k tématu války – na to je možno se přeptat žáků: Jaká je výpovědní hodnota obrázku na známce k tématu války?

Žáci si všimnou, že v C. k. rakousko-uherské armádě panoval pořádek – velitel křičí na podřízeného.

Razítko se dá využít ke stejné otázce jako v úkolu 1 – to jest uniforma Švejkova – nakolik odpovídá skutečnosti.

Co se týče razítka, pak nám může odhalit, že nadporučík Lukáš měl sluhu – tím byl právě Švejk. Jeho služba ho přivedla k několika (z dnešního pohledu) úsměvným situacím.

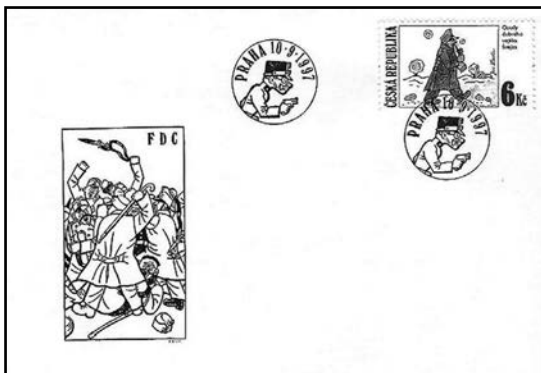
Mají-li žáci zkušenosti s četbou knihy (nebo viděli film), pak je dobré několik příhod připomenout.

Pokud žáci Švejka neznají, nabízí se možnost, aby vymysleli příběh, co se stalo – první situace je na kresbě, následující na známce.

NA ZÁVĚR: Pokud bychom brali Švejka jako prototyp českého vojáka, jak je zde český voják vykreslen?

Jednak jako sluha, neboli v podřízeném postavení. Pronikneme-li do příběhu, tak také jako zloděj, nebo vychytralec.

3. ÚKOL (3. skupina)

Popište postavu na známce. Podle čeho poznáme, že se jedná o Švejka?

Kromě textu by měli žáci rozpoznat Švejka podle typických atributů.

Kresba na obálce – co zde spatříme za výjev?

Nějaká rvačka, pranice.

Jak se pranice účastní Švejk?

Je aktivním členem – napřahuje se.

Kdo se ještě účastní rvačky?

Další vojáci.

Pro žáky, kteří četli Švejka, nebo viděli film, je vhodný úkol: Zkuste výjev na známce (popř. na kresbě) zařadit do Švejkových Osudů.

Nyní se soustředíme na razítko. Mělo by nějakým způsobem korespondovat, komunikovat s výjevem na známce i na kresbě. (Dialog nemusí nutně vést učitel se žáky, ale i žáci mezi sebou)

Důstojník (poručík Dub) na něco – na někoho míří zbraní – tedy asi na Švejka, aby ho zatkl.

Za co? Proč? Koho?

Mohl by zatknout Švejka – za to, že utekl (výjev na známce), je to zběh, opustil posádku, nebo že se pere (hanobí uniformu), účastní se vzpoury (česká vzpurnost) apod.

Pokud přijmeme tyto a podobné teze – jak se potom jeví Švejek ve smyslu představitele typického českého vojáka?

Rebel, který musí být potrestán.

Ať se již pracuje ve skupinách, nebo třída jako celek, je nutné dojít k závěru – vhodné je, aby jednotlivé dílčí závěry psaly skupiny (učitel) na tabuli. Vyjde nám Švejek jako například ten, *kdo zesměšňuje armádu, je vychytralý, v nižším postavení. Zároveň má tendence se bouřit a utíkat.*

Můžeme tento závěr obecně směřovat na českého vojáka?

Došli jsme k závěru o Češích – Švejcích. Protože bychom měli u žáků rozvíjet kritické myšlení, neměli bychom u tohoto názoru zůstat. Proto je vhodné opět buď všem, nebo 3 skupinám předložit tyto tři texty – výpovědi ze sočské fronty. Autorem textů jsou rakouští důstojníci. Všechny citace jsou z knihy: Fučík J., Pavlík M.: *Sočská fronta 1915 – 1917*. Praha 2009.

- a) XI. pochodový prapor 28. pěšího pluku – tento pochodový prapor již rozpuštěného pluku vstoupil opakovaně do bojů o důležitou výšinu na přístupech ke Gorici v prvních třech bitvách na Soči. Výrazně na sebe upozornil svými bojovými výkony, čímž přispěl rozhodujícím způsobem k rehabilitaci pluku.

O posledním (čtvrtém) zasazení praporu XI/28 na této výšině (18. II. 1915) dle oficiální rakouské dílo: „Jednotky italské 29. a 22. pěší divize opakovaně usilovaly o průlom fronty k obklíčení Monte S. Michele ze severu. Bylo to beznadějně. Dvakrát se nepříteli podařilo dopoledne proniknout na severní svah, dvakrát je svou protiztečí XI. pochodový prapor pražského 28. pěšího pluku srazil zpět, přičemž ztratil dvě třetiny svého stavu ... „

(Österreich-Ungarns letzter Krieg, Bd. III, Wien 1934)

- b) Zářij 1916 – květen 1917: IV. prapor 28. pěšího pluku na úseku sočské fronty, u Sabotina, na Vipavě, u Merny a pod S. Markem (S. Marco – Markov Grib):

Prapor přišel k posílení sočské fronty od hlavních sil 28. pěšího pluku z Karnských Alp. Působil zde po uvedenou dobu v samostatných bojových akcích a získal si pověst zdatného úderného praporu.

(Österreich-Ungarns letzter Krieg, Bd. III, Wien 1934)

- c) „Již první ztečí dosáhly praporey 12. horské brigády postavení Flondar, zatímco pražský 28. pěší pluk, proti němuž měl nepřítel postavení ve větší hloubce a kladl zde větší odpor, splnil svůj úkol ve dvou fázích. Dopo-

ledne se zmocnil kóty u jižního tunelu a večer, po setmění, dobyl též severní tunel, jímž procházela linie I-c. Tím byla celá linie Flondar, úkol skupiny Schneider, opět v našich rukou.“

(Österreich-Ungarns letzter Krieg, Bd. VI, Wien 1934)

ÚKOLY PRO ŽÁKY K UKÁZKÁM a) – c):

Jak je v textech pohlíženo na české vojáky (jednotky)?

Jsou to hrdinové, srdatě bojují za Rakousko-Uhersko, protože to byla jejich povinnost.

Zkuste české vojáky (jednotky) ohodnotit vhodnými přívlastky.

Udatní. Zodpovědní. Nebojácní. Obětaví.

ZÁVĚREČNÉ ÚKOLY:

Porovnejte závěry z první části – švejkové a pohled z druhé části – vojáci očima rakouského vedení.

K jakému závěru dojdete?

Nakolik je Švejk reálným pohledem na české vojáky?

Nehraje roli pohled samotného autora? Zkuste zjistit informace o J. Haško-
vi v době první světové války.

POHLEDNICE ZE ZAJETÍ – PŘÍBĚH ČESKÉHO VOJÁKA

Vladislav VESELÝ, ZŠ a MŠ Josefa Kubálka Všenory

Použité materiály: dobová pohlednice, internet

Klíčová slova: zajetí, legie,

Dovednosti: práce s dokumentem, s internetem

Stanislav Haluška se narodil roku 1893, vyučil se zedníkem a od července 1914 bojoval jako pěšák v řadách rakousko – uherské armády na východní frontě. 24. 3. 1915 padl do ruského zajetí u Dukly v tehdejší Haliči a na různých místech pak strávil tři roky. V dubnu 1918 vstoupil v sibiřském Omsku do československých legií, kde byl zařazen do střeleckého pluku K. H. Borovského, který byl součástí Husitské divize. Absolvoval cestu do Vladivostoku, odkud byl 29. lodním transportem evakuován do kanadského Vancouveru a dále vlakem do Halifaxu. V červenci 1920 se pak vylodil v německém Hamburku, kde se však českoslovenští vojáci stali terčem útoku německých dělnických milic, které jim ze zapečetěných vagónů ukořistily většinu zbraní. Teprve v září překročil Stanislav Haluška se svými druhy hranice své vlasti a v listopadu byl demobilizován s lékařským nálezem „zdráv a bez infekce“.

Toto je příběh mladého českého muže, do jehož života osudově zasáhla světová válka. Mohli jsme ho zrekonstruovat díky vzpomínkám v rodinné kronice a údajům, které lze dohledat ve Vojenském historickém archivu v Praze. Zachovala se nám ale i dopisnice s přiloženou fotografií, která je sama o sobě vzácným historickým dokumentem, ze kterého lze vytěžít mnoho dalších informací a širších souvislostí.

Odesílatele: *Исклерновостанска губерния*
Отправитель: *Александровский Армиет*
сест. Казимирова Ольга
пол. зап. Стан. Кубица

Correspondance
des prisonniers de guerre
ВЗЯТИЯ
PORTOFREI
Безплатно

Odpověď – Réponse – Для ответа
CARTE POSTALE

Adresa: *Stanislav Haluška*
ve Světlavici
na Dymokurvy

Адресъ: *Пракенско*
(Чехия Бöhmen)

Strana s adresou

1. Najděte na mapě místo, kde byl Stanislav Haluška v zajetí. Místo měnilo své jméno. Jaké byly důvody těchto změn?
2. Najděte na mapě obec, kde bydlel adresát.
3. Proč v adrese uvádí i německý název Čech? Jak tento název zní?
4. Co znamená červený kříž na dopisnici? Najdi informace o této mezinárodní organizaci.
5. Jakými jazyky je dopisnice nadepsána?
6. Pokus se z azbuky určit ruský název Rakouska.
7. Vyhledej datum, kdy byla dopisnice psána. Objasni historické události, které s tímto obdobím souvisejí.
8. Dopisnice byla v pořádku doručena. O čem tento fakt svědčí?
9. Kde pracoval válečný zajatec Haluška? Mohl tam uplatnit svoji profesi, které se doma vyučil?
10. Proč byla práce válečných zajatců ve všech válčících zemích tak žádaná a proč za ni dostávali i mzdu?
11. Prohlédněte si dobře fotografii. Jaký na vás dělá dojem, co z ní můžeme vyčíst o fotografovaném? O čem vypovídá fakt, že vůbec vznikla?
12. Na mapě nakreslí celou cestu, kterou musel legionář Haluška absolvovat, než dorazil domů.
13. Objasni v širších souvislostech událost, kdy v Hamburku byli naši legionáři násilím obráni o zbraně.
14. Najdi názvy, které dali českoslovenští legionáři svým jednotkám. K jaké tradici se hlásili?
15. O jakém vztahu k rodičům svědčí slova, která jim syn píše?
16. Jak dlouho byl Stanislav Haluška mimo domov?

August 1/12. 11. Drazí rodiči !!!
 Přijmite srdečný pozdrav i pohlední.
 Posílám Vám fotografii o kterou jste mě
 dlouho vyprávěli. Pokud ji obdržíte jako
 si doufám ano tak ihned odepíšte.
 Poraďte ještě pravceji na dolech uhelných
 Teště jednou Váš líba' Váš syn Stanislav

Strana se vzkazem

EPILOG:

Stanislav Haluška měl vlastně štěstí. Na rozdíl od mnohých svých válečných druhů se vrátil domů živ a zdrav, setkal se se svými nejbližšími a v rodné Svídnici prožil celý zbytek života. Až do své smrti v roce 1972 si pečlivě uchovával památky na válečnou dobu. V roce 2013 byla v obci vybudována naučná stezka, kde jeden z panelů připomíná jeho život a válečnou pouť kolem světa.

Stanislav Haluška

Legionáři

MASARYK NÁS SVOLÁVÁ

Pavel MARTINOVSKÝ, ZŠ Vratislavova

Použité materiály: *text písně*

Klíčová slova: *legionáři, Masaryk*

Dovednosti: *práce s textem*

Když jsme připravovali poprvé projektový den ke Dni veteránů, přinesla kolegyně do školy píseň Masaryk nás svolává (někdy též jako Tatíček Masaryk nás svolává) se slovy, že se píseň předává v rodině po generace. Protože umí hrát na kytaru, zároveň zabrnkala chytlavý rytmus a všichni jsme se shodli, že by píseň měla zaznít během akce.

Protože jsme o písni nikdo více nevěděl, dostali devátáci úkol, aby vypátrali co nejvíce informací.

Zároveň jsme se v některých třídách pokusili o rozbor, o čem vlastně píseň pojednává.

Píseň složil anonymní československý legionář.

1. Masaryk nás svolává, rozkazy nám vydává.
Vstávejte vy čeští legionáři, zlá vojna vám nastává!
2. Každá česká matička, má na vojně synečka,
ta se musí každíčkého rána podívat do slunéčka.
3. Když je slunce červený, synáček je raněný,
ale když to slunce jasně svítí, synáček je veselý.
4. Kdybyste to mámo, má matičko, kdybyste to věděla,
co já na ty vojně zkusit musím, plakat byste musela.
5. Kdybyste to můj táto, tatíčku, kdybyste to vy věděl,
jak jsem se já na zelený louce pod kulometem svíjel.
6. Když je palba nejprudší, naše rota útočí,
naše rota, rota kulometná Masarykovi hoší!
7. Přiletěla koule zlá, kulička, prorazila prsa má,
já se loučím se svou drahou vlastí, která mě vychovala.
8. Celý národ pláče a nařiká, všude slyšet samý vzlyk,
že nám zemřel drahý otec vlasti, Tomáš Garrigue Masaryk!
9. Přes ty naše hranice vedou dvě kolejnice,
ty odvezly našich kamarádů do rájů na tisíce.

V první sloce je připomenuta myšlenka vytvoření legií. Sice autorem této myšlenky byl někdo jiný než Masaryk (pravděpodobně se jednalo o spontánní nápad francouzských krajanů, kteří vstoupili do cizinecké legie).

Ve druhé sloce je narážka na odvody (tuto informaci je dobré porovnat se stavem – že téměř v každém městě i městečku najdeme památník obětem první světové války).

Třetí sloka vychází z lidového námětu – žáci by mohli znát podobné „úka-zy“ například z pohádek (ve Třetím princí, filmovou podobu žáci velmi dobře znají, o stavu bratrů „promlouvá“ mečík – dýka).

Čtvrtá sloka odhaluje těžké podmínky vojáka na frontě (možno použít různé příspěvky z metodických listů k ilustraci). Podobně s realitou na frontě pracují další sloky.

V šesté sloce je osloven hlavní představitel myšlenky samostatné republiky a budoucí prezident T. G. Masaryk. Rota se po něm jmenuje.

Poslední tři sloky hovoří o smrti. Kromě smrti vojáka a jeho druhů je však mezi oběťmi i Masaryk – jedná se jen o uměleckou licenci – ukazuje, co by se stalo, kdyby. O důvěrném vztahu k Masarykovi svědčí i označení „Otec vlasti“, které známe spíše u Karla IV. Odkaz na kolejnice je jasný za předpokladu, že píseň vznikla v prostředí Olomoucké kulometné roty „Colt“ 6. hanáckého pluku – která bojovala v bitvě u Bachmače (jak jsme postupně vyhledali), neboť na východní frontě hrála železnice důležitou roli při přesouvání jednotek.

Jedná se do jisté míry o oslavnou píseň, ve které jsou vyzdvíženi jak vojáci, tak Masaryk – všichni bojující (usilující) o republiku.

Z nemnoha textů na internetu je možno citovat následující, který naznačuje správnost rozboru písně:

Kdo se někdy zabýval lidovými písněmi, ví, že folklor celou svou existencí neguje základní požadavek, jež uplatňujeme na moderní umělecká díla, totiž požadavek na originalitu. Folklor naopak čerpá ze zásobnice ustálených obrátů, motivů a textů, které uzpůsobuje svým aktuálním požadavkům. Určité motivy tak mohou proplouvat staletími a vynořovat se ve velmi odlišných kontextech.

Projevuje se to i v legionářské písni „Masaryk nás svolává“, což je možná jediná lidová písnička, která se zachovala z prostředí československých zahraničních jednotek. Folkloristu by jistě nepřekvapilo, že tato píseň je vlastně parafrází starší písničky, v níž místo Masaryka figuroval císař pán. V jedné z variant se například zpívalo „Ten náš český císař pán, ten nás bude volat sám“ – poněkud nelogicky, neboť pochopitelně žádný český císař pán neexistoval.

<http://denikreferendum.cz/clanek/tisk/18446-my-jdeme-na-srba-nevime-proc>

Píseň možno vyhledat i na youtube.

ČESKOSLOVENŠTÍ DOBROVOLNÍCI VE SVĚTOVÉ VÁLCE 1914 - 1918

Pavel MARTINOVSKÝ, ZŠ Vratislavova

Použité materiály: *video <http://film.nfa.cz/portál/avrecord/0064888>*

Klíčová slova: *legionáři, válka, Česká družina, rota Nazdar, Sibír, cesta domů*

Dovednosti: *práce s videem, vyhledávání, práce s internetem, mapou*

Nabízím jednotlivé ukázky k posouzení, zda některou nevyužijete. Samozřejmě by neměl být v hodině puštěn celý dokument. Záhy začne nudit a zaujme jen opravdové „fajnšmekry“. Ale případné ukázky ožíví hodinu. Nebo se nabízí jako domácí úkol – zhlédněte ty a ty ukázky a odpovězte na otázky, nebo třeba vypracujte vyprávění, co legionáři prožívali, popřípadě popis krajiny atp. Případně vybízí k další práci.

Puštěte film od začátku do času 01:17 – nechte žáky komentovat, co se na filmovém plátně odehrává. Když ukázka skončí, ať posoudí, jak je válka symbolizována, proč autoři použili symbol ohně, respektive požáru.

Následuje pasáž o zbrojení. Pokud používáte multimediální pomůcku *Česká společnost v novodobé Evropě* (na jejíž vzniku se podíleli členové ASUD a kterou je možno zdarma získat), zjistíte, že materiály jsou téměř totožné, na disku pomůcky navíc vhodně komentovány.

02:11 – 05:09 odchod vojáků na frontu v jednotlivých státech.

Sledujte, jak probíhá odchod vojáků na frontu v jednotlivých státech.

Kde probíhal nejbouřlivěji? Proč? Kde byl slavnostní?

Všimněte si, na jaké zbraně je u uvedených států brán zřetel – pokuste se vysvětlit s ohledem na další vývoj války, postavení země – proč právě tyto.

05:10 – 08:25 – vznik České družiny v Rusku

Popište svými slovy, jak přísaha probíhala?

Jaká atmosféra na vás dýchne?

Která instituce měla v úvodu přísahy (našeho videa) největší prostor?

Proč – co víme o jejím postavení v Rusku?

Myšlena pravoslavná církev.

Popište prapor České družiny. Jaké symboly se na něm objevují?

Jaké barvy tvoří prapor? Případně prapor vyhledejte na internetu, nebo v encyklopedii.

Zjistěte informace o naší jednotce v Rusku: Kdy a kde proběhla slavnostní přísaha?

Proč právě v tento den?

Koresponduje nějak symbol na praporu s datem přísahy?

S ideou českého státu?

Jaký byl další osud naší jednotky?

Informace se dají snadno sehnat na: <http://www.vhu.cz/prvni-dobrovolnici-v-rusku-vznik-a-bojova-cinnost-ceske-druziny/>

08:27 – 08:40 – krátký střih je věnován rotě Nazdar.

Popište prapor roty Nazdar. Jaký symbol se na něm objevuje?

Zjistěte informace o rotě Nazdar.

Nejlépe na <http://www.rotanazdar.cz>

Proč se rota jmenuje názvem Nazdar? Co toto slovo znamenalo (stále znamená)?

08:43 – 09:30 – záběry jsou věnovány nástupu na frontu.

Zajímavé jsou reáliemi kolem vojáků, ale pro téma našich legií tyto sekvence význam nemají.

09:30 – 10:04 – naopak velice zajímavé záběry z fronty.

Sledujte činnost vojáků, popište ji.

Popište krajinu, kde se pohybují.

10:05 – 11:05 – málo sdělné sekundy o Národní radě československé a příliš krátký záběr výbuchů.

11:06 – 13:10

Popište, jak vypadá (jak probíhá) zákopová válka.

Všimněte si krajiny – prostředí, ve kterém vojáci bojují.

Jak jsou vojáci oblečení?

Jaké mají součásti výstroje a výzbroje?

Válka sice pokračuje, ale zajímavější záběry začnou být zase až

14:44 – 15:18 – do války vstupují USA.

Když vidíte pochodující davy, co vás napadne?

a) nadšení b) rozhodnost c) strach d) hrdost e) něco jiného.

Svůj pocit zdůvodněte.

Všimněte si lidí pozorujících pochodující vojáky. Jsou nadšení?

Co víte o vstupu USA do války?

Jaké měli Američané důvody – cíle?

15:47 – 18:39 – záběry na naše pochodující italské legionáře v Padově.

18:42 – 20:00 – Štefánik v Jekatěrinburku.

Jedinečné záběry se Štefánikem.

Co dělal Štefánik před válkou?

Jaká je jeho role v době světové války?

Co víš o jeho smrti?

Velká část je věnována přehlídce – mezi mnohými je výraznou postava gen. Syrového.

Jaká role byl gen. Syrového v době války?

Jaká po válce v Československu?

Jaká v době druhé světové války?

Podobné záběry jsou i zde: <https://www.youtube.com/watch?v=RWWJxlocvlw>
a <https://www.youtube.com/watch?v=xqqOm7882TY>

Vedle gen. Syrového pochoduje gen. Gajda.

Srovnej poválečný osud obou.

Zpět k původnímu videu: Všiměj si staveb v pozadí.

Popiš, jak vypadá Jekatěrinburk.

Najdi město na mapě.

Se kterou etapou působení našich vojsk na východě je město spojeno?

20:12 – 21:34 – Masaryk v Darney.

Pokud budete pouštět záběry Masaryka a Štefánika, nabízí se možnost srovnání.

Srovnejte oblečení Masaryka a Štefánika.

Srovnejte oděv legionářů.

Čím jsou dány rozdíly?

Je rok 1918. Co čeká legionáře ve Francii?

Co čeká legionáře v Jekatěrinburku?

21:38 – 22:41 – Masaryk v Batavii – jen projde kolem.

22:45 – 23:41 – Masaryk v Praze.

Všimněte si lidí na záběrech. Popište pocity, které Vás napadnou.

Všimněte si transparentu, který drží. Co mají tato slova znamenat?

Husův lid

Kde se demonstrace odehrává?

Čím je toto náměstí důležité v českých dějinách?

23:58 – 30:37 – Sibiř.

Co dělají naši legionáři v době, kdy čekají na přesun do vlasti?

Pozoruj prostředí, ve kterém žijí? (vlaky)

Jakým činnostem – sportům se ve volném čase věnují?

Má nějaký vliv na jejich činnost to, že někteří byli členy Sokola?

Proč ve volném čase sportovali a cvičili?

30:45 – 31:15 – Oprava tratí.

Proč legionáři opravovali a v dobrém stavu udržovali železniční tratě?

Ukažte v mapě, po kterých tratích jezdily v Rusku legionářské vlaky.

Kam jejich cesty směřovaly?

31:20 – 32:40 – Pomníky a náhrobky čs. legionářů.

Jaké symboly se na pomnících objevují?

Zkuste najít místa v Rusku, kde bychom dnes objevili pomníky našich legionářů.

33:05 – 34:50 – Evakuace.

Popište přírodní podmínky, jaké jsou během cesty na videu zaznamenány.

34:55 – 36:58 – USA.

Jak byli první legionáři vítáni v USA?

Prozkoumejte pozorně záběry, kdo všechno vítal naše legionáře?

Kteří lidé?

37:00 – 37:50 – Na Sibiři.

Podobně jako u Evakuace – popište přírodní podmínky, se kterými se naši legionáři museli vypořádat.

Na začátku se objeví pytle na hromadě. Co by mohly ukrývat? Za jakým účelem?

37:56 – 40:30 – Trať.

Před videem je trať označena jako malebná? Souhlasíte s tímto označením?

Mohla se trať jevit malebnou, pokud mohl voják počítat s napadením?

Ukažte na mapě, kudy trať probíhá.

Jak se trať jmenuje?

Kdy byla postavena – uvedena do provozu?

40:34 – konec

Zajímavé záběry, spíše pro zeměpisáře, nebo i etnografy. Můžeme vysledovat život ve městečkách, krajinu.

VOJTĚCH PREISSIG

Petra PETERKOVÁ, ZŠ Rychnov u Jablonce nad Nisou

Použité materiály: válečné plakáty V. Preissiga

Klíčová slova: sokolové, republika, legie, nábor, plakát

Dovednosti: výtvarné techniky, práce s hesly (fantazie), komunikace ve skupině

Před lety jsem suplovala dvouhodinovku výtvarné výchovy. Protože jsme v té době probírali v dějepise první světovou válku, napadla mne činnost, ve které jsem spojila učivo dějepisu a výtvarné výchovy tak říkajíc aktuálně.

Z publikací jsem vybrala několik plakátů Vojtěcha Preissiga – dnes se dají získat na internetu.

Z plakátů jsem si vypsala hesla a napsala je na pásky ze čtvrtky. Tyto pásky jsem posléze rozstříhla. Vzniklo mi dvanáct „půlhesel“:

PŘIDEJ SE
DO ŠIKU!
BRATŘE,
PŘIDEJ SE K BRATRŮM!

KDO ČESKOSLOVENSKY CÍTÍ,
AŤ SE ZBRANĚ CHYTÍ!
ZABÍT,
NEBO ZEMŘÍT!
PRO TU NAŠI REPUBLIKU
VYTRVÁME AŽ DO KONCE!
JIŽ VZHŮRU ČESKÝ SOKOLE
VLAST VOLÁ!

Vše jsem vyrobila pětkrát.

Žáci vytvořili 5 skupin po cca 4 žácích a rozmíchaná „půlhesla“ jsem jim rozdala. Ve skupinách měli žáci za úkol sestavit hesla, kterými by burcovali muže do našich jednotek v zahraničí. Bavili jsme se různými kombinacemi, které někdy dávaly jasný smysl a shodovaly se s původním zněním. Někdy žáci vytvářeli prapodivná hesla, která si však žáci odůvodnili.

Poté dostala každá skupina úkol, aby alespoň jedno heslo, které žáci vytvořili, výtvarně zpracovali na čtvrtku. Aby vytvořili válečný plakát.

Ve druhé části dvouhodinovky výtvarné výchovy jednotlivé skupiny prezentovaly své návrhy válečných plakátů.

Po prezentaci jsme se vrátili k heslům. Ukázala jsem žákům originální hesla:

Přidej se do šiku! Bratře, přidej se k bratrům!

Kdo československy cítí, ať se zbraně chytí!

Zabít, nebo zemřít!

Za naši samostatnost! Československá armáda!

Pro tu naši republiku vytrváme až do konce!

Již vzhůru český sokole! Vlast volá! Měj se k činu!

Zároveň jsme si ukázali původní Preissigovy plakáty. Podobně jako to žáci dělali u svých děl, pokusili se pojednat, jak náměty zpracoval mistr.

Proč volil dané barvy?

Jaké vlajky ztvárnil?

Která z vlajek je našich?

Co se stává opakovaným námětem?

Jak jsou ztvárnění nepřátelé?

apod.

Sama jsem byla překvapena, jak žáci reagovali. Později jsem k původnímu návrhu přidala ještě několik úkolů, které lze vypracovat pomocí internetu:

Zjistěte, čím se V. Preissig zabýval v první světové válce.

Zjistěte, čím se V. Preissig zabýval ve druhé světové válce.

Můžeme ho považovat za hrdinu?

Pokud ho považujeme za hrdinu, neměli bychom o něm něco vědět? - Žáci dostanou za úkol zjistit informace o životě umělce, snaží se získat informace o jeho díle.

V dnešní době mohu doporučit tyto zdroje:

<http://muzeum3000.nm.cz/zajimavosti/grafik-a-bojovnik-za-svobodu-vojtech-preissig>

http://cs.wikipedia.org/wiki/Vojt%C4%9Bch_Preissig

PŘÍSAHA RAKOUSKO-UHERSKÉ ARMÁDY

Pavel MARTINOVSKÝ, ZŠ Vratislavova

Použité materiály: text na <http://www.vets.estranky.cz/clanky/Historie/vojenske-prisahy.html>

Klíčová slova: přísaha, zbavení přísahy, císař, legie

Dovednosti: práce s textem, úsudek, argumentace

„Bohu všemohoucímu se zavazujeme slavnostní přísahou, že budeme věrni Jeho apoštolskému Veličenstvu, svému nejosvícenějšímu panovníkovi Františku Josefovi, z boží milosti císaři rakouskému, králi českému a apoštolskému králi uherskému a že ho budeme poslušni, jakož i jeho generálů a vůbec všech svých představených a vyšších, že je budeme ctít a chránit, že budeme jejich nařízení a rozkazy ve všech služebních výkonech plnit, že budeme statečně a mužně bojovat proti kterémukoli nepříteli a podle vůle Jeho Veličenstva kdekoli, na vodě i na zemi, ve dne i v noci, v bitvách, v útocích, v bojích a v podnicích každého druhu, zkrátka na každém místě, v každý čas a za všech okolností, že nikdy neopustíme svých jednotek, praporů, standart a děl, že nikdy nevstoupíme s nepřitelem ve styk, nýbrž vždy se budeme chovat ve shodě s válečnými zákony, jak se sluší řádným válečníkům, a takto ve cti žítí a zemřítí. Tak nám dopomáhej Bůh! Amen.“

1. přečti si přísahu rakousko-uherských vojáků.
2. K čemu všemu se vojáci zavazují (v co přísahají)? Vypište.
3. Dá se na základě přísahy souhlasit s názorem, že čeští vojáci byli povinni narukovat do první světové války?
4. Měli právo přeběhnout k soupeři a tam vstoupit do legií?
5. Dne 21. listopadu 1916 císař František Josef I. zemřel. Dostali čeští vojáci právo nyní přeběhnout? Byli zbaveni přísahy?

U otázek (úkolů) 3., 4. a 5. lze předpokládat několik názorů – pak je vhodné třídu rozdělit do skupin, které budou hájit své názory (diskutovat).

Aktivita s přísahou je možno propojit s aktivitami u hymny – příspěvek **Zachovej nám Hospodine** – můžeme porovnat, jak žáci vnímají hymnu a jak přísahu – jaká je v obou textech role císaře a zda náhodou smrt císaře nevyvolávala u legionářů oprávněný názor – že se smrtí císaře vyvazují z přísahy a povinnosti.

Jinou aktivitu nabízí porovnání r-u přísahy s přísahami legionářů.

Přísaha roty Nazdar:

„Ve jménu volnosti, rovnosti a bratrství a v důvěře v Republiku slibujeme, že budeme bojovat pro práva Republiky a lidskosti až do posledního muže a do poslední krůpěje krve.“

1. K čemu všemu se legionáři zavazují (v co přísahají)? Vypište.
2. Porovnejte s body u rakousko-uherské přísahy.
3. Na který text byste vy osobně raději přísahali? Proč?

Přísaha československého vojáka v Rusku:

„My, českoslovenští vojáci prvního národního revolučního vojska za hranicemi vlasti, rozvázavše navždy náš smluvní poměr s Habsburky i monarchií Rakousko-Uherskou, pamětlivi těch velkých a dosud nepomstěných křivd, jež byly na nás po staletí páčány, drahému svému národu a vůdci zahraničního revolučního hnutí, Československé národní radě s prof. Masarykem v čele; přísaháme:

Ve jménu naší cti lidské i národní, ve jménu všeho toho, co je nám lidem i jako Čechům a Slovákům nejvyšší svato, v plném souhlase s naším svědomím, budeme bojovat společně s našimi spojenci do poslední kapky krve proti všem našim nepřátelům tak dlouho, dokud nedobudeme úplné svobody svému národu československému, dokud naše země české i slovenské nebudou sloučeny v samostatný a nezávislý stát československý, dokud národ náš v našich zemích nebude plným hospodářem a pánem svého osudu.

Slavnostně se zavazujeme, že nikdy a nikde, nehledíce na nijaká nebezpečí, bez strachu i bez pochybností, s plným vědomím a svědomím od tohoto nejvyššího cíle našeho boje za nijakých podmínek neustoupíme, ale jako věrní a čestní bojovníci, nesouc ve své krvi dědictví našich slavných dějin i vždy pamětlivi nezapomenutelných hrdinských činů našich mučedníkův i vůdců, Jana Husa i Jana Žižky z Trocnova, slibujeme býti jich důstojní, bojovat i

pravdu a práva naše, nikdy z boje neutíkati, nijakému nebezpečí se nevyhýbati, rozkazů náčelníků svých poslouchati, naše prapory a odznaky ctíti, nepříteli o milost nikdy a za nijakých okolností neprositi a se zbraní v ruce nikdy se nevzdati, bratr bratra milovati a v nebezpečí do konce chrániti, smrti se nelekati, za svobodu národa i vlasti své vše, i život položit.

Bez jakéhokoliv nátlaku, svobodně rozhodnuti, tak chceme i budeme konati!

Tak nám velí naše čest i věrnost k našemu lidu i domovině.“

1. Co hned v úvodu textu legionáři zdůrazňují?
2. Vypište body, na které vojáci přísahají.
3. V přísaze je zmíněno několik osob. Zkuste zjistit, proč jsou zmíněny právě tyto osoby.
4. Jaký byl na ně náhled v dané době?
5. Jak je vnímáme dnes?

Souhrnné:

1. Porovnejte obě přísahy mezi sebou – na co se přísahalo?
2. Porovnejte obě přísahy s císařskou.
3. Kdybyste si museli vybrat – na kterou byste přísahali? Proč?

Válka skončila

C. K. RAKOUSKÝ ZVĚŘINEC

Jan ZAJÍC, ZŠ Opava

Použité materiály: karikatura

Klíčová slova: rozpad Rakouska – Uherska, císař Karel, Československo

Dovednosti: práce s karikaturou, skupinová práce

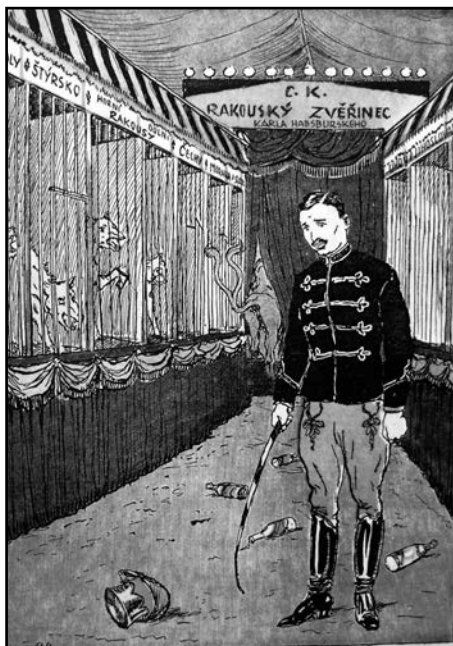
Materiál se týká konce války a je vhodné jej použít na začátku tématu první republiky jako opakovací materiál, kdy si žáci mohou uvědomit, co se vlastně s monarchií stalo, příp. učitel může doplnit materiál informací, jak vlastně skončil císař Karel (pokud tu otázku sami žáci nepoloží) – že musel odjet do exilu ve Švýcarsku, odkud se neúspěšně snažil o návrat alespoň na uherský trůn a nakonec umřel v r. 1922 v exilu na Madeiře.

Vyučující promítne žákům obrázek (vložená příloha časopisu *Živá historie* 3/2013 – dobový časopis *Humoristické listy* 1918/19).

1. Jaká historická postava je na této karikatuře?
2. Co má tato postava na sobě a co právě dělá?
3. Co všechno ostatní dále na obrázku vidíte?
4. Jak jsou na obrázku znázorněny české země?
5. Zkuste doplnit text, který postava zřejmě říká.

Původní text:

„Nejlepší atrakce mi utekla a těch pár „koček“ mne neuživí...!“

JOSEF THIEDEMANN

Petra PETERKOVÁ, ZŠ Rychnov u Jablonce nad Nisou

Použité materiály: *povídka z knihy Erich Maria Remarque: Nepřítel. Praha 2007.*

Klíčová slova: *poválečný stav, důsledky války*

Dovednosti: *práce s textem*

UKÁZKA 1

Bylo to v roce 1919 a už kvetly bezinky, když se poddůstojník Josef Thiedemann vrátil domů. Byla s ním jen jeho žena. Sama pro něj zajela – nevezala s sebou ani kočího.

Celou cestu vedle sebe seděli mlčky. Lesklé hnědé hřbety koní se jim lehce pohupovaly před očima. Vjeli hlavní cestou do vesnice a pomalu pokračovali dál. Ve svitu zapadajícího slunce stáli lidé před svými domky a občas se některá žena dotkla paže jejího manžela. Ale Josef Thiedemann nepoznal nikoho – ani svou ženu a své koně.

1. Porovnej datum a informaci, že *Josef Thiedemann nepoznal nikoho – ani svou ženu a své koně* – pokus se odhadnout, co se asi mohlo stát.

UKÁZKA 2

V červenci 1918 byl po výbuchu granátu zasypán v zákopu, kde seděl s kamarády. Byla to pouhá náhoda, kousek roztržité dřevěné výztuže zákopu, který se mu vzpříčil nad hlavou a zachránil ho před rozdrčením. Trvalo pár hodin, než se k němu dostali, a všichni si mysleli, že už dávno musí být udušený. Ale dva trámy se zaklínily tak, že mezi nimi zůstala malá skulinka, kterou dovnitř pronikala trocha vzduchu. To mu zachránilo život.

Když Thiedemanna vytáhli, byl ještě při vědomí a na první pohled nezraněn. Chvilí apaticky seděl na zemi na okraji zákopu a nepřítomně zíral na mrtvolu kamarádů. Jeden saniták s ním zatřásl a pokusil se mu vpravit do pusy černou kávu s kořalkou. Josef zhluboka vzdychl a zhroutil se. Zřejmě utrpěl těžký šok a téměř rok si ho předávaly nervové kliniky. Pak se jeho ženě konečně podařilo získat povolení a odvézt si ho domů.

1. Co se Thiedemannovi stalo?
2. V jakém stavu se nyní nachází?

UKÁZKA 3

Když povoz zabočil na cestu vedoucí k selské usedlosti a stodole, Thiedemann se napřímil. Jeho žena zbledla a zatajila dech. V chlévě chrochtala prasata a odkudsi sem zavanula vůně lip. Thiedemann nejdřív otočil hlavu na jednu stranu, pak na druhou, jako by něco hledal. Pak se ale zase schoullil do sebe a zůstal apatický, dokonce i když už seděl u stolu a vešla jeho matka. Snědl, co mu bylo předloženo, a pak se prošel po domě. Všude se vyznal, přesně věděl, kde je držen dobytek a kde byla ložnice. Ale nic nepoznával. Pes, který ho nejprve vzrušeně očichával, si zase lehl ke kamnům a kňučel. Neolizoval mu ruce a nevyskakoval na něho.

V prvních týdnech Thiedemann hodně sedával sám v teplém slunci vedle stodoly. Nikomu nevěnoval pozornost a všichni ho nechali dělat, co chtěl. V noci často trpíval návaly úzkosti, že se udusí. To vyskočil z postele, bil kolem sebe pěstmi a řval. Jednou skoro vykřvácel, když vyrazil okno a poranil si přitom zápěstí. Proto nechala jeho žena do ložnice vsadit zadrátovaná okna. Později byl Thiedemann velmi šťastný, když si hrál s dětmi. Skládal jim lodičky z papíru a vyřezával vrbové píšťalky. Měly ho rády, a když nastal čas borůvek, brávaly ho s sebou do lesa, aby s nimi česal. Cestou domů chtěly jí zkratkou a přes louku. Ale sotva za sebou nechaly ochranu posledních stromů, Thiedemann zneklidněl. Vyděšeně a rozčileně na děti něco volal a vrhl se na zem. Překvapeně se na něj dívaly. Stáhl vedle sebe na zem jednoho chlapečka a nenechal se přemluvit, aby vstal a přešel přes otevřené pole. Chtěl se plížit a pořád se shýbal. Děti nevěděly, co dělat, a tak utíkaly pro jeho ženu. A když se vzdalovaly přes pole, Thiedemann za nimi něco vzrušeně křičel a zavíral oči, jako by se snad mělo stát něco strašného.

1. Vezmi v úvahu všechny 3 ukázky. Hovoříme-li o důsledcích války – jaký měla válka důsledek na lidi v příběhu?
2. Pokus se z ukázky uvést nějaký obecný závěr o postavení některých mužů – účastníků války a žen.

ŠPANĚLSKÁ CHŘIPKA

PAVEL MARTINOVSKÝ, ZŠ VRATISLAVOVA

Použité materiály: Ukázky z knihy *Cat Wintersové Ve stínu černých ptáků*. Praha 2014, www.stream.cz

Klíčová slova: Španělská chřipka – karanténa - antibiotika

Dovednosti: čtenářské dovednosti, práce s internetem / encyklopedií – vyhledávání, představivost

UKÁZKA 1

Po chodníku se na křídlech jižního větru točil zbloudilý novinový list. Dva racové na obloze skřehotali jeden na druhého, jak se nesli směrem k oceánu ve snaze uniknout civilizaci. Neměla jsem jim to za zlé. Na křižovatce ulic Páté a C u obchodního domu Marston's vystoupila ze žluté tramvaje malá skupinka mužů a žen. Všichni měli stejně jako já na sobě tmavé šaty a na ústech roušky, hlavu měli skloněnou tíží světa a v očích očekávání smrti.

Všichni jsme vypadali jako hromádky neštěstí.

Na dveřích každého druhého obchodu visel nápis ZAVŘENO a obchody, které přece jen zůstaly otevřené, neměly zákazníky. Prošla jsem kolem holičství, kde stál holič před zrcadlem a upravoval si vlastní vlasy, pravděpodobně z dlouhé chvíle.

Vyučující nesmí prozradit, že se jedná o text věnovaný španělské chřipce.

1. *Hlavní hrdinkou je šestnáctiletá dívka Mary. Jak vypadá město, kterým prochází? Proč tak asi vypadá?*
2. *Co se asi ve městě stalo?*

UKÁZKA 2

Na druhé straně křižovatky přešel přes ulici nějaký muž v tvrdáku, s jednou tabulí na břiše a druhou na zádech, spojenými na ramenou. „Původcem veškerého zla na světě je hřích,“ vykřikoval do vzduchu. „Bůh nás trestá epidemií, válkou, hladomorem a smrtí.“ Na tabulích, které mu visely kolem krku, bylo napsáno: ČTYŘI APOKALYPTIČTÍ JEZDCI DORAZILI! VY, KDO JSTE HŘEŠILI, TEĎ BUDETE ZNIČENI.

S hrůzou jsem ho sledovala a uvědomila jsem si: *Všichni prostě jen čekáme, až nás něco zabije. Zůstalo nám jen strašné utrpení a bolestivá smrt udušením ve vlastních tělesných tekutinách. Jaký má smysl být naživu?*

Nemohla jsem dýchat. Otočila jsem se k nějaké pískovcové stěně, stáhla jsem si roušku a zalapala po dechu. Polykala jsem naprázdno, dokud jsem

se nenadýchala co nejmíc větru prosyceného tuňákovým oděrem, i když se mi z toho dělalo špatně. Ze všeho se mi dělalo špatně. Proč jsem to nebyla já, koho zabily mikroby nebo bomby? Proč stojím sama uprostřed opuštěného města? Proč musel chytrý a talentovaný chlapec jít a udělat takovou pitomost – zapsat se do armády? Z prázdného rohu ulice jsem nedokázala uhádnout žádnou odpověď, a tak jsem se vlekla jako náměsíčná dál, nohy jsem měla těžké jako pytle s pískem. Mé trhané dýchání se změnilo ve škytavku, která mě píchala do boků.

V obytné čtvrti jsem z druhé strany ulice spatřila – a ucítila – prkny obložený dům pořebníka a před ním děsivou scénu: hromady borovicových rakví, navršených po dvou i třech na sebe. A co bylo ještě horší, po rakvích lezli čtyři malí chlapi, jako by si hráli v lesní pevnosti. Zpívali popěvek, který jsem slyšela na začátku školního roku, když smrt poprvé zvedla svou děsivou hlavu:

*Míval jsem já ptáčka,
jmenoval se Pipka,
otevřel jsem okno,
dovnitř vpadla chřipka.*

„Hej, zmizte odtud,“ křikla jsem na ty kluky. „Lezete po mrtvolách. Copak nevidíte ty mouchy? Onemocníte.“

Vůdce skupinky – hnědovlasý kluk v kalhotách po kolena – balancoval na kymácejících se truhlách a volal: „To jsou Němci, hoši! Postřílíme je!“ Ostatní děti s baculatými tvářičkami si lehly na rakve a začaly na mě střílet z neviditelných pušek.

„Kde máte rodiče?“ zeptala jsem se.

„Střílejte dál, chlapi. Ukažte těm smradlavým Germánům, co umíte.“

Nepřestávali na mě útočit smyšleným střelivem a nejevili známku toho, že by to nechutné místo na hraní chtěli opustit. Ze západu zaduněl na rudnoucí obloze hrom, který mezi kluky vyvolal radostné výkřiky.

„To je rána z našeho děla, Germáne,“ řekl vůdce. „Zemřeš.“

„Vy zemřete, jestli si tam budete dál hrát, vy hlupáci. Zmizte odtud.“ Sešla jsem po nízkém svahu před domem až k místu, které silně páchlo a hemžilo se mouchami, a popadla jsem hnědovlasého chlapce za paže. „Říkám, zmizte odtud.“

„Pustte mě.“

„Ne.“ Vší silou jsem ho držela a táhla jsem jeho zmítající se tělo z pohřebníkovy pozemku.

„Nechte mě jít!“

„Jdi domů za mámou!“ Pustila jsem ho na chodník. „Nechci už slyšet o žádných dalších mrtvých chlapcích.“

„Vy jste blázen, víte o tom?“ Koukal na mě přes rameno a odcházel. Ostatní se s chichotáním šourali za ním.

Než jsem však došla na konec ulice, ten hnědovlasý kluk za mnou zakřičel: „Pro vaši informaci, moje máma leží v nemocnici s chřipkou, nemůžu jít domů za ní!“

1. *Pokus se vyjádřit pocity mladé dívky – čím jsou způsobeny?*
2. *Dívčin přítel odešel do války. Co se s ním stalo?*
3. *Pokus se odhadnout, ve kterém státě by se uvedená ukázka mohla odehrát.*
4. *Je možné, že by se odehrávala v USA?*
5. *V čem spočívá absurdita ukázky?*
6. *Pust'te žákům video z www.stream.cz Den, kdy vypukla španělská chřipka (cca 6 min.). Na otázky, u kterých mezi žáky panovala neshoda, si odpovězte znovu.*

UKÁZKA 3, odehrává se o pár dní později

O tři ulice jižněji jsem procházela kolem onoho odporně zapáchajícího pohřebníkovy domu. Na předním trávníku čtyři muži v kombinézách spěšně sestavovali další provizorní rakve a já jsem cítila v kostech vibrace jejich pilek.

„Už si přestali ti kluci hrát na rakvích?“ zavolala jsem na dělníky.

Šedivější muž s hubenou tvář a rouškou vzhledl od řezání „Co jste to povídala?“

„Když jsem tudy šla naposledy, viděla jsem, jak si tady pár kluků hraje na rakvích.“

„Myslíte ty malé dareby, které jsme minulý týden pořád odháněli?“

„Ano.“

Muž kývl ke kupě menších rakví vedle sebe. „Tak ti jsou teď tady.“

Jeho slova byla jako rána do břicha. Sklopila jsem oči a tvářila se, že jsem odpověď neslyšela.

Pro případné zájemce o autorce a jejich knihách na: <http://www.catwinters.com/>

Další úkol:

1. *Zkuste zjistit, zda se španělská chřipka objevila i v Československu.*

(Ano – např. Lidové noviny vážně varovaly: „*Epidemie, která se nyní Evropou od západu na východ šíří, jest jednou z nejpovážlivějších, s kterými jsme měli v této válce co dělati.*“ Noviny upozorňovaly, že nemoc, kterou lékařská věda zatím neumí zastavit, postihuje v západní Evropě celé rodiny i vesnice. Jako aktuální domácí příklad většího množství nakažených je uváděn moravský Vyškov. „*Vyškovské noviny sdělují, že se tam tento týden konalo v jediný den šest pohřbů obětí španělské chřipky.*“ – viz <http://www.tyden.cz>)

*Úkoly k videu Den, kdy vypukla španělská chřipka:
Jaký měla španělská chřipka průběh?*

Jak je možné, že se tolik rozšířila?

(karanténa, antibiotika, příjezd amerických vojáků do Evropy)

Proč se chřipce říká španělská?

Souvisejí nějak chřipka s výživou obyvatelstva?

(Otázka je pro pozorné posluchače – dozví se, že výživa obyvatelstva vliv na nemoc neměla – v knize C. Wintersové jedí Američané kila cibule, vaří z cibule polévku, ani to nepomůže.)

Z videa je zřejmé, že někteří chřipkou onemocněli, avšak nad nemocí zvítězili. Zkusme si malinko pohrát s fantazií a připustme, že by tito lidé podlehl chřipce dne 31. července 1918.

Změnil by se nějak „chod dějin“? Přišli bychom o některá významná umělecká díla?

(Tento úkol je vhodný jako domácí – aby žáci vyhledali informace o uvedených osobách.)

Woodrow WILSON

V případě války by se nejspíš příliš mnoho nestalo, svých Čtrnáct bodů by americký prezident stačil přednést včas. Každopádně by se nedočkal konce války, nepřijel by do Evropy a neúčastnil by se Versailleské konference. Otázkou je, zda by bez jeho účasti vznikla Společnost národů. V samotných USA postupně ztrácel vliv.

Franklin Delano ROOSEVELT

V případě smrti tohoto amerického prezidenta by USA nejspíš „přišly o všechno“. Nestihl by ani Ameriku vyvést z krize, ani s ní vstoupit do války, ani ve válce zvítězit.

VILÉM II.

V případě císaře Viléma II. by se (podobně jako u W. Wilsona) až tolik nestalo. Je nanejvýš pravděpodobné, že by i tak Německo ukončilo válku (možná o něco dříve). Císař totiž 9. listopadu 1918 abdikoval.

Franz KAFKA

V případě spisovatele F. Kafky by světová literatura nepřišla o povídku Proměna (vyšla 1915), ani o román Proces (česky sice až 1925, ale německy 1914). Rozhodně by však světlo světa nepatřil Zámek (napsaný v roce 1922).

Walt DISNEY

Každého hned napadne, zda bychom měli Mickey Mouse a další kreslené hrdiny? Obava je oprávněná, sedmnáctiletý W. Disney by nic z pozdější tvorby nestihl, v době války sloužil ve Francii jako řidič sanitky. První film s Myšákem vznikne až v roce 1928.

Vznik republiky

PITTSBURSKÁ DOHODA (30. května 1918)

Jan ZAJÍC, ZŠ Opava

Použité materiály: obrázek Pittsburské dohody

Klíčová slova: TGM, Československo, slovenština, demokracie

Dovednosti: práce s textem, vyhledávání pojmů,
případně znalost slovenštiny

Ukázku je vhodné nakombinovat s předmětem český jazyk a pokusit se například o překlad do češtiny – žáci tak jsou nuceni opravdu pracovat s textem a vymýšlet vlastní české formulace.

Vyučující promítne žákům text (obrázek) – nebo předá rozkopírovaný zdroj:
<http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/pittsburska-dohoda-31-5-1918/>

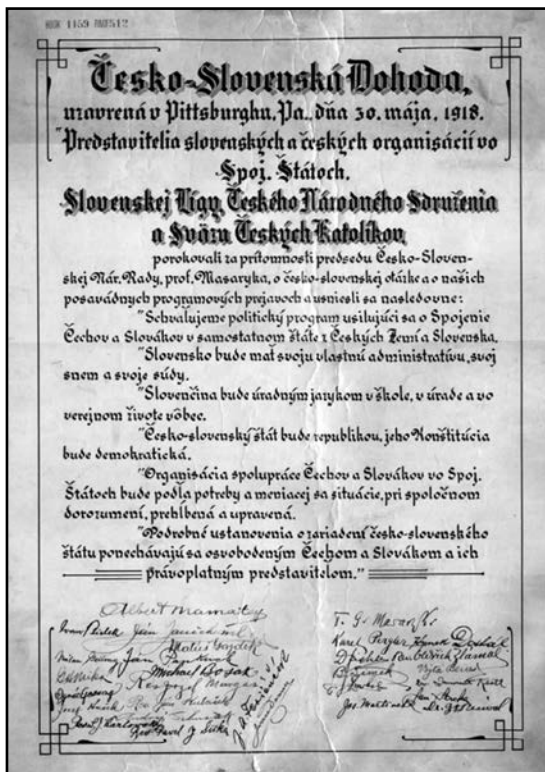
1. Které skupiny českých a slovenských odbojářů tuto smlouvu sepsali?

2. Jaké jsou podle vás dva hlavní body této smlouvy?

Odpověď zdůvodněte.

3. Poznáte nějaké podpisy pod smlouvou?

Znáte některé ze signatářů?

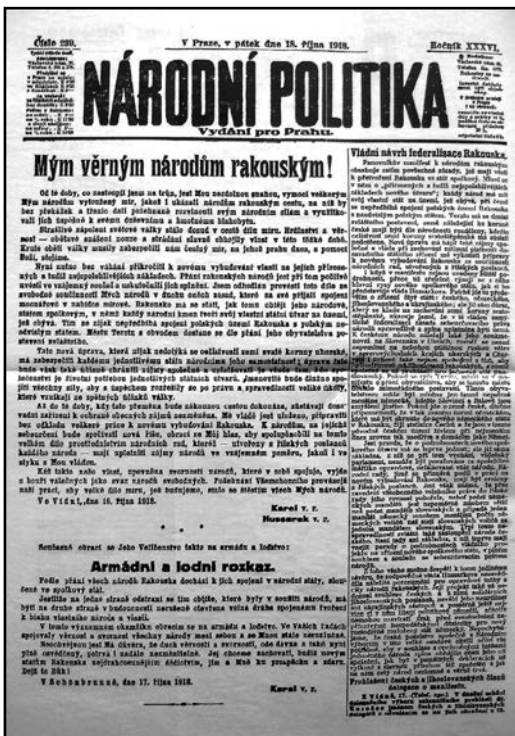
NÁRODNÍ POLITIKA 18. ŘÍJNA 1918

Jan ZAJÍC, ZŠ Opava

Použité materiály: dobové noviny
Klíčová slova: rozpad Rakouska – Uherska, císař Karel, konec války
Dovednosti: práce s dobovým tiskem, skupinová práce

U novinových materiálů je možná úplně nejlepší varianta netisknout žákům materiál pouze na formátu A5, ale ve větším formátu, aby byl text čitelnější a více to připomínalo skutečné noviny. Otázky pak mohou být pokládány postupně ústně vyučujícím. Osvědčila se mi tady práce ve vícečlenných skupinách (po šesti, sedmi lidech), kdy každá skupina dostane jiné noviny – viz příspěvky Národní politika ... a Národní listy... – bude mít dostatek času (15 minut) na precizní vypracování odpovědí, a pak si postupně jednotlivé skupiny navzájem sdělí zjištěné poznatky.

Fotografie titulní strany – zdroj <http://kramerius.nkp.cz>

1. Shrňte tři nejhlavnější body, o kterých císař Karel hovoří.
2. O kterých národech Karel hovoří přímo i jmenovitě?
3. Které okolnosti vedly Karla k vydání tohoto prohlášení? – uveď příčiny
4. Jaký záměr Karel sledoval vydáním tohoto prohlášení? – uveď účel

K otázce 3. a 4. – Příčiny by měly být: katastrofální vývoj na frontách a prohraná válka, účelem byla určitě snaha udržet ještě Rakousko-Uhersko celistvě.

NÁRODNÍ LISTY 28. ŘÍJNA 1918

Jan ZAJÍC, ZŠ Opava

Použité materiály: dobové noviny

Klíčová slova: rozpad Rakouska – Uherska, Československo, 14 bodů prezidenta Wilsona, 28. říjen 1918

Dovednosti: práce s dobovým tiskem, skupinová práce

U novinových materiálů je možná úplně nejlepší varianta netisknout žákům materiál pouze na formátu A5, ale ve větším formátu, aby byl text čitelnější a více to připomínalo skutečné noviny. Otázky pak mohou být pokládány postupně ústně vyučujícím. Osvědčila se mi tady práce ve vícečlenných skupinách (po šesti, sedmi lidech), kdy každá skupina dostane jiné noviny – viz oba příspěvky Národní politika ... – bude mít dostatek času (15 minut) na pre-

cizní vypracování odpovědí, a pak si postupně jednotlivé skupiny navzájem sdělí zjištěné poznatky.

Fotografie titulní strany – zdroj <http://kramerius.nkp.cz>

1. Vypište všechny nadpisy článků z této strany.
2. Které tři z nich jsou podle vás nejdůležitější a proč?
3. Co už z dřívějších víte o událostech 28. října?
4. Uvedte tři další prameny, které by doplnily denní situaci.

Určitě by se hodily dobové fotografie, deníkový záznam nějaké významné osoby či účastníka událostí, Wilsonovy válečné body, politické projevy či rakouské noviny pro pohled z druhé strany a další...

ALEGORIE VÍTĚZSTVÍ

Ivan MALÝ, Národní muzeum Praha

Použité materiály: fotografie mozaiky z Památníku Vítkov

Klíčová slova: vůdčí postavení Francie, alegorie, Marianna, spojenecká vojska

Dovednosti: práce s fotografií mozaiky – popřípadě během návštěvy památníku studium mozaiky samotné, hledání symbolů, znalost vlajek

Alegorie vítězství

Symbolické vyznění alegorie vítězství dohodových mocností ve světové válce, Max Švabinský.

Mozaiková výzdoba Síně padlých v Národním památníku na Vítkově.

Výzdoba celé kaple je vrcholným dílem výtvarného umělce Maxe Švabinského. V kapli dominuje modrá barva. Z celé výzdoby kaple je vidět velká umělecká fantazie autora. Symbolickým pojetím a alegorií vyjadřuje myšlenku oběti, utrpení, zmaru, ale i naděje jedince i celého národa.

Památník byl postaven ve třicátých letech dvacátého století jako symbolické místo československé státnosti a pietní místo boje za svobodu československého národa.

OTÁZKY:

1. Co představuje řada vlajek s vlajkonoši?
2. Proč je praporečník první vlajky (české, červené se lvem), oblečen ve francouzské uniformě?
3. Proč je francouzská vlajka v popředí?
4. Koho symbolizuje francouzská vlajkonoška?

ŘEŠENÍ:

1. *Je to zástup vojáků spojeneckých dohodových armád.*
2. *Představuje Čechy a Slováky bojující ve francouzské armádě proti Rakousku-Uhersku a Německu.*
3. *V symbolické rovině vyzdvihuje vůdčí postavení Francie v rámci všech dohodových armád i její pozdější vliv v rámci nového uspořádání mezi-válečné Evropy.*
4. *Jedná se o alegorickou postavu Marianny, symbolu francouzské republiky, revoluce a boje za svobodu. (Jde jako první do válečné vřavy, až za ní se řadí ostatní spojenecká vojska.)*

ČESKOSLOVENSKÉ KOLONIE

Pavel MARTINOVSKÝ, ZŠ Vratislavova

Použité materiály: fotografie, texty z internetu, atlasy, mapa světa

Klíčová slova: kolonie, Versailleská smlouva, reparační

Dovednosti: kritické myšlení, práce s textem, úsudek – argumentace, práce s atlasem

1. ČÁST

Podívejte se na následující obrázek:

Je důležité, aby se žáci rozpovídali, jak obrázek (pohlednici) vnímají. Uvedený rozhovor je jeden z mnoha jako příklad:

Pokuste se popsat obrázek – o co se jedná? (Co to je za obrázek?)

Obrázek připomíná pohlednici.

Podle čeho tak usuzuješ?

Tvar – jako pohled, poštovní známka, razítko.

Jaký je výjev na pohlednici?

Pozvánka na sokolský slet.

Je na pohledu – pozvánce něco zvláštního?

Že tam je černochoch – v sokolském kroji.

Oni v té době žili u nás černoši? – již se ptají – diskutují sami žáci.

Néé, to je z Toga.

Ono nám patřilo?

Podle jakých skutečností můžeme dojít k názoru, že pohled byl odeslán z Toga?

Krajina, černochoch, tožská známka (pozn.: mezipředmětová vazba na čj – Jak zní přídavné jméno od Togo?)

Zpět k názoru, že nám Togo patřilo – dle kterých atributů si to můžeme myslet?

Černochoch v sokolském obleku, vedle něho mladík s československou vlajkou, české a slovenské nápisy a známky, upozornění, že pohled přišel letecky.

Zkusme si něco ověřit – vezměme si atlasy Novověk II. (Kartografie), oddíl V. Svět ovládaný velmocemi a podívejme se na strany 33 – 34.

Čí je Togo kolonií?

Německou.

Mohlo by tedy po válce patřit Československu?

Mohlo, dostali bychom Togo jako náhradu (kořist).

Následuje hlasování, kdo si na základě tohoto výjevu myslí, že Československo získalo po první světové války do správy (jako kořist) Togo. A kdo ne.

Nebo se žáci mohou rozdělit do třech skupin:

ano – ne – nejsme rozhodnutí

Vyučující žákům ukáže druhý obrázek:

Když se podíváme na tuto pohlednici, zůstanete u svého názoru / ve své skupině, nebo názor / skupinu změňte?

Proč jste zůstali u svého názoru / ve své skupině, nebo jste změnili svůj názor / svou skupinu?

U této pohlednice je dobré sledovat kritické myšlení žáků, na co se upne jejich pozornost. Například:

KRESBA – to je Vyšehrad, to je nesmysl, aby to bylo někde v Africe.

– naopak, to je symbol, má to ukazovat spojení Vyšehradu jako českého symbolu a Afriky, podobně té vesnice a Afriky, že tam budou jednou žít jako u nás. (pozn: Naše škola se nachází u Vyšehradu, a tak pevnostní zdi zákonitě připomenou žákům Vyšehrad. Je možné, že v jiných místech republiky se žákům vybaví jiná památka.)

ZNÁMKA – no jasně, Masaryk, to je naše!

TEXT – je to naše

ZNAK – na první pohled si někteří žáci ničeho zvláštního nevšimnou, pokud se tak stane, zdůrazněte, aby se pořádně podívali. Tam je slon! Je zvláštní, že tento výjev ještě přileje do ohně mezi odpůrci a zastánci tožské kolonie – jedna strana získá argument, že to je důkaz fikce, druhá (třeba i jednotlivci) se naopak hájí, že znak Toga upravil, aby byl podobný našemu.

Nicméně znak je důkazem, že se opravdu jedná o uměleckou licenci ze stránek <http://estheteactuelle.cz/>, kde najdete celou řadu koláží. Autorem této je Michal Wernisch.

2. ČÁST

Hra s myšlenkou československé kolonie může mít další kolo.

Žákům do skupin rozdám následující texty (každé skupině jiný text, je-li skupin méně, skupina má třeba dva kratší texty). Jedna ze skupin obdrží text Reparace.

Togo

V hlavě spisovatele Jana Havlasy, což byl pseudonym diplomata Jana Klecandy, jenž působil jako vyslanec v Brazílii a dalších jihoamerických zemích, se zrodil nápad, že bychom se po skončení 1. světové války měli podílet na rozdělení kolonií poraženého Německa. Jako nejvhodnější se zdálo být třímilionové africké Togo, a tak se z Německého Toga mělo stát České Togo. Když se o tom začalo psát v domácím tisku, ozývali se první zájemci o přesídlení do této země ležící v Guinejském zálivu. Nakonec ale mandátní správu nad Togem získala Francie a zčásti Británie a sen o černošském kousku Československa se rozplynul.

<http://www.nase-rodina.cz/article.php?clanek=600>

Země Františka Josefa

Mezi německé kolonie patřily také ostrov Jan Mayen a souostroví Země Františka Josefa na severu Evropy. Jak název napovídá, Zemi Fr. Josefa objevili roku 1873 Rakušané, a to polární expedice Carla Weyprechta. Jenže nešlo o státní, ale soukromou expedici, a tak se souostroví nestalo součástí Rakouska-Uherska. V roce 1926 byly ostrovy připojeny k Sovětskému svazu.

<http://www.nase-rodina.cz/article.php?clanek=600>

Tahiti

Již před první světovou válkou navštívil Milan Rastislav Štefánik ostrovy Tahiti a plánoval zde vybudovat slovenskou (později československou) kolonii. Jenže záhy zahynul při letecké havárii a jiný politik se o hledání kolonií nezajímal. Až roku 1924 došel českému cestovateli A. V. Novákovvi a zároveň redakci Lidových novin dopis, kde pisatel tvrdil, že na ostrově Tahiti koupil 14 000 hektarů kvalitní půdy, kde by mohli žít a pracovat čeští osadníci. Život budoucích kolonistů líčil v růžových barvách – pěstování vanilky, kávy, kaka, bavlny a cukrové třtiny, které tam rostou takřka samy,

a na závěr tvrdil, že „místní vláda by nic nenamítala proti založení českých škol a politické samostatnosti nových emigrantů“. Záhadným autorem dopisů a lákavých slibů byl bývalý legionář Miloš Řivnáč, který po návratu z ruské anabáze utekl z vlasti, neboť měl na krku zpronevěru, a usadil se v Tichomoří. Zveřejněné dopisy nalákaly desítky lidí, kteří prodali veškerý majetek a odjeli kolonizovat Tahiti. Jejich celkový počet však nejspíš nepřesáhl stovku. Vznikly zde dva krajanské spolky, Spolek Čechoslováků v Oceánii a Svaz Čechoslováků v Oceánii. Prvá skupina se utvořila kolem Řivnáče, druhá se rozhodla kolonizovat ostrov Nuka Hiva v souostroví Markézy. Ta však brzy ztroskotala na bodavém hmyzu a ničivém cyklónu. Ti nejschopnější krajané v Tichomoří zůstali, ale většina z nich po čase ostrov opustila a vrátila se domů. Ti, kteří neměli peníze na dalekou cestu, však zůstali. Je zaznamenáno, že do roku 1931 klesl počet Čechoslováků na samotném Tahiti na 42 osob. Ale dodnes je tam i hotel Rivnac...

<http://www.nase-rodina.cz/article.php?clanek=600>

Kamčatka

Evidentně najodvážnějším koloniálním nápadem byla Kamčatka. Tá mala byť pre Československo akousi odmenou za to, že pomôže poraziť bolševikov v Rusku. Ako vieme, tento scenár sa nenaplnil a s ním ani sen o tom, ako nám ďaleká kolónia zabezpečí „krásnou zásobu kovů i uhlí“. O tom, či niekto skutočne veril tomu, že by nám nebolševické Rusko skutočne Kamčatku darovalo, môžeme len špekulovať.

http://www.inaque.sk/sk/clanky/seriousness/spolocnost/ako_sme_neziskali_togo_ani_kamcatku

Reparace

Články mírových smluv, jimiž uloženo bylo poraženým státům plátni reparace, byly redigovány na základě resoluce, na které se usnesl reparační výbor a ve které byly uvedeny státy, jež mají dostati nárok na reparace; Československo mezi těmito státy uvedeno nebylo. Přes to však přikročeno bylo i v Československu k soupisu válečných škod, za kterýmž účelem vydáno bylo ve Sbírce zákonů a nařízení v r. 1920 pod č. 366 nařízení o soupisu škod. Brzy potom pod č. 556 téhož ročníku vydáno nařízení o výpomocích pro osoby, které utrpěly válečné škody; výpomoci ty byly však značně omezeny a měly ráz charitativní. Soupis škod vztahoval se také na ty škody, jež byly způsobeny bolševickým vpádem na Slovensko v r. 1919, a dospěl k celkové cifře 7 miliard franků a 7 miliard Kč a byl, předložen reparační komisi. Vzhledem k tomu začala se reparační komise zabývatí otázkou, zda nám přísluší nárok na reparace a dospěla v r. 1921 k výroku, že vůči Německu máme nárok na náhradu škod nastalých

po 28. říjnu 1918; v roce 1922 pak nám týž nárok přiznala i vůči Rakousku a Maďarsku. Jednajíc o našich nárocích reparačních vůči Německu, vyslovila reparační komise také názor, že škod, způsobených bolševickým vpádem v r. 1919, proti Německu uplatňovati nemůžeme, ježto bolševické Maďarsko z r. 1919 nelze považovati za spojence Německa ve smyslu míru Versailleského. Když reparační komise přiřkla Československu nárok na reparace vůči Německu jen od 28. října 1918, bylo třeba provésti potřebné změny v soupisu škod tak, aby tam byly obsaženy jen škody po 28. říjnu 1918.

http://www.psp.cz/eknih/1929ns/ps/tisky/t0466_02.htm

OTÁZKY SKUPINÁM (příklad):

Zjistili jste, že bychom mohli mít nějakou kolonii?

Ukažte ji na mapě.

Jaké plány s kolonií existovaly?

Proč jsme kolonii na konec nezískali?

Co si o tom myslíte?

OTÁZKA PRO SKUPINU REPARACE:

Vyslechli jste si názory ostatních skupin.

Co řeknete vy, měli jsme vůbec nárok na nějakou kolonii?

Ne.

Měli jsme nárok na reparace?

Ne, respektive později byly uznány nároky, ale to se týkalo jen škod vzniklých po 28. říjnu 1918.

Doplňující otázka – Kolika dní se tyto nároky týkaly?

Od 28. října do 11. listopadu, tedy 14 dní...

Jako doplnění tématu vyučující přečte žákům tento text:

Česká část oceánu

Takže jsme ostrouhali a nemáme nic kromě vlastní země? Chyba lávky – málo je známo, že máme pořádný kousek mořského dna v Tichém oceánu. Získali jsme ho jako členové mezinárodní organizace InterOceanmetal a jde o více než 12 000 km² u ostrova Clipperton. Zatím by to sice bylo nerentabilní vzhledem k hloubce a složité dopravě, ale jednou tam možná budeme těžit nerostné suroviny...

<http://www.nase-rodina.cz/article.php?clanek=600>

3. ČÁST

Na tabuli vyučující napíše 4 německá města.

Berlín – Mnichov – Hamburk – Drážďany

DOTAZ:

Víte o těchto městech něco?

nebo Znáte nějaké podrobnosti?

popřípadě: Vybaví se vám něco, když slyšíte město ...?

A co kdybych vám řekl, že přeci jen Československo odškodněno bylo a získalo malou část jednoho z těchto měst.

Rozdělte se do 4 skupin – podle Vašeho názoru. Ve skupině se zkuste domluvit, proč bychom mohli získat právě kus tohoto města.

Mezi názory zazní:

Berlín – je to hlavní město, tak jsme tam získali nějaký dům, nebo ulici, nebo kus parku.

Mnichov – je to blízko u hranic – opět dům, ulice.

Hamburk – je to přístav, tak abychom měli kde kotvit naše lodě.

Drážďany – je to blízko, navíc nám Lužice kdysi patřila – tak určitě nějaký dům, památník.

Jednotlivé skupiny přehodnotí své názory, žáci se případně přeskupí.

Vyučující ukáže obrázek:

To je ono – ukáže se, nakolik žáci znají němčinu, nebo německý výraz pro Vltavu (die Moldau). Kde by to mohlo být?

Protože je vidět řeka, napadnou žáky spíše Drážďany.

Vyučující žákům přečte – nebo předá následující text:

Po první světové válce získalo Československo na základě Versailleské smlouvy do extrateritoriálního pronájmu na 99 let část německého území v oblasti Svobodného hanzovního města Hamburku. Na mapě Hamburku dostalo místo jméno Moldauhafen (Vltavský přístav) a Prager Ufer (Pražské nábřeží).

Po rozpadu Československa přešla práva ve věci tzv. Českého přístavu v Hamburku na Českou republiku. Místo, aby Česká republika tohoto jedinečného – od daní mezinárodní smlouvou osvobozeného a do suverénního pronájmu na 99 let svěřeného – území řádně využívala, nechává náš stát území uprostřed Hamburku chátrat.

V případě zájmu delší text:

Versailleská smlouva (1919) stanovila, že „*Německo pronajme Československu na dobu 99 let území v přístavech Hamburk a Štětín. Oblasti budou v režimu svobodných zón a budou využívány k přímému tranzitu zboží mezi přístavem a Československem.*“ (čl. 363 Versailleské smlouvy) a že „*Delimitace území a jejich vybavení, využívání a obecně veškeré podmínky jejich využití včetně částky nájmu budou dojednány komisí, která se bude skládat z jednoho delegáta za Německo, jednoho za Československo a jednoho za Velkou Británii. Takto dojednané podmínky budou moci být dolaženy stejným postupem každých deset let. Německo konstatuje dopředu, že se bude plně držet takto dojednaných podmínek.*“ (čl. 364 Versailleské smlouvy)

Dále Versailleská smlouva stanoví, že zboží ve svobodných zónách bude osvobozeno od daní: „*Zboží vstupující a opouštějící svobodnou zónu nemůže podléhat jakémukoliv importnímu či exportnímu clo... Zboží nesmí podléhat ani žádnému jinému poplatku či dani kromě statistického poplatku, který nesmí přesáhnout jedno promile hodnoty zboží a který smí být použit výhradně k pokrytí nákladů na statistické výkazy o pohybu zboží v přístavu.*“ (čl. 328 Versailleské smlouvy) „*...Veškeré zboží, které bude moci být spotřebováno ve svobodné zóně bude osvobozeno od daní a poplatků, ať již by šlo o spotřební daně či obdobné poplatky, kromě statistického poplatku, jak je popsán výše v článku 328.*“ (čl. 329 Versailleské smlouvy) „*Dovozní clo může být uvaleno na zboží, které opouští svobodnou zónu, aby bylo spotřebováno v zemi, na jejímž území se svobodný přístav nachází. Obráceně, exportní clo může být uvaleno na zboží přicházející z takové země do svobodné zóny.*“

Takováto exportní a importní cla pak musí být uvalována na stejném principu a ve stejných sazbách, a to na celní hranici dotyčného státu. Na druhé straně, Německo nesmí uvalovat jakkoliv nazvaná exportní, importní či tranzitní cla a poplatky na zboží dopravované po zemi či po vodě skrze německé území do nebo ze svobodné zóny do jakékoliv jiné země. Německo připraví nezbytnou legislativu, která zajistí a zaručí takovou svobodu tranzitu zboží po železnici nebo řece přes své území, aby zaručilo běžný přístup do svobodné zóny.“ (č. 330 Versailleské smlouvy)

Smlouva o pronájmu svobodného přístavu byla komisí dojednána 16. února 1929 a podepsána mezi Československem a za Německo Svobodným hanzovním městem Hamburk 2. listopadu 1929. Rozloha pronajatého území činí 29.024 m², k němu jsou připojeny přednostním užívacím právem přilehlé přístavní vodní plochy. Aktuálně Česká republika platí za území nájem ve výši 61 tisíc euro (1,5 milionu korun) ročně.

Český přístav je extrateritoriálním územím České republiky (podobně jako mají USA např. od Kuby v pronájmu území Guantánamo). Smlouva mezi Československem a Svobodným hanzovním městem Hamburkem o pronájmu území též zaručuje, že pokud jde o zaměstnávání osob v českém svobodném přístavu, nevztahuje se na tyto osoby žádný německý zákoník práce včetně ustanovení o minimální mzdě. Dále se stanoví, že úřední nápisy mají být ve svobodném přístavu uváděny dvojjazyčně – česky a německy.

Při vstupu do EU nebylo v přístupové smlouvě stanoveno, že by se toto extrateritoriální území stalo součástí EU, lze jej tedy považovat za území patřící České republice, na které se nevztahuje právo Evropské unie (podobně jako má např. Velká Británie suverénní území Akrotíri a Dhekélia na Kypru, aniž by tato území byla součástí EU).

Více viz <http://www.petrmach.cz/node/266>.

O českém Hamburku se lze dočíst i na wikipedii.

Nebo na:

http://cestovani.idnes.cz/pristav-v-hamburku-nam-stale-patri-dt1-/kolem-sveta.aspx?c=A010103_111020_igsvet_hop

<http://www.dnoviny.cz/namorni-doprava/chceme-hrat-aktivni-rolu-pri-jednani-o-ceskem-uze>

Projekty

VELKÁ VÁLKA

Petr KOČÍŘ, ZŠ UNESCO Uherské Hradiště

1. Připravil jsem si na 11. listopad rozhlasovou relaci na téma Den válečných veteránů.
2. Nabízím každoročně žákům možnost koupit si odznak vlčího máku a pak vše hromadně objednáme u Asociace nositelů legionářských tradic (www.anlet.cz).
3. Letos jsem také žákům zadal úkol, aby si vlčí mák vyrobili z papíru a namalovali (někteří je vyrobili také z plastelíny).
4. Vlčí máky malují také žáci ve výtvarné výchově.
5. Zapojuji do této aktivity žáky 7. – 9. tříd.
6. Některým žáků buď v deváté nebo osmé třídě dám úkol vytvořit informační koláže o Dni válečných veteránů – pak jsem ve spolupráci s žáky udělal nástěnku na chodbě školy.
7. Z prostředků školy koupím věnec a položíme jej spolu se svíčkami k pomníku obětem I. světové války v Uherském Hradišti (k pomníku jde jedna vybraná třída buď osmáci, nebo deváťáci).
8. V minulém roce také jedna žákyně po položení věnce přednesla báseň Na flanderských polích.
9. Loni i letos jsem žáky požádal, aby dobrovolně během listopadu uctili památku obětí I. světové války zapálením svíčky u pomníku ve své rodné vesnici. Aby pomník vyfotili a poslali mně fotku na email. Ty jsem pak dal na stránky školy (žáci dostali za svou aktivitu jedničku).
10. Ptal jsem se žáků jestli nemají v rodině legionáře z I. světové války nebo vojáka Rakousko-uherské armády.
11. Loni se mně přihlásily dvě žákyně a zpracovaly příběhy svých rodinných příslušníků, kteří bojovali v Rusku u našich legií.
12. Letos mám jednoho žáka, jehož praděda bojoval v rakousko-uherské armádě. Přinesl dokonce do školy 100 let starou šavli.
13. Ještě jedna žákyně také zpracovala osudy svého příbuzného, který byl v legiích na Rusi.
14. Tyto žáky se snažím za jejich práci odměnit známkou a knihou z historickou tematikou.
15. Tyto aktivity prezentuji na stránkách školy, na portále školství Zlínského kraje, v regionálním tisku a v časopise Historický kaleidoskop.

Z poznatků žáků, které sice nepatří svou náplní k 1. světové válce, nicméně díky projektu se žáci dozvěděli – zveřejněno na stránkách školy
<http://www.zsunesco.cz/doc/1415/>

Karolína Kozumplíková z 9.A se dozvěděla, že její pradědeček Jan Fránek bojoval za I. světové války jako čs. legionář v Rusku u 4. pluku Prokopa Holého.

Tomáš Mička z 9.C zjistil, že jeho prastrýc Vojtěch Melichárek bojoval za II. světové války jako stíhač u čs. 312. stíhací perutě.

Pradědeček Martiny Hanzalové z 9.C Karel Hanzal se účastnil bojů v I. světové válce jako čs. legionář u 1. roty 3. střeleckého pluku Jana Žižky.

Veronika Uherková z 9.C získala zajímavé informace o svém pradědečkovi Ignáci Lysoňkovi, který byl za svůj odmítavý postoj ke vstupu do JZD v 50. letech 20. století několik týdnů vězněn ve věznici v Uherském Hradišti a poté byl odsouzen na 1 rok do uranových dolů v Jáchymově.

Eva Jančová z 8.C během svého pátrání zjistila, že bratranec jejího pradědečka pan Josef Adamec (povoláním učitel) byl dne 17.11.1939 zatčen a vězněn do května 1940 v koncentračním táboře Sachsenhausen-Oranienburg.

**Karolína
Kozumplíková**

**Pavčina
Ondrová
přednesla básně
Na flanderských
polích**

**Žáci 9.B zapálili svíčky u pomníku obětí
I. světové války**

VÁLKA V DOLOMITECH

Vladimír KOJAN, Gymnázium J. V. Jirsíka v Českých Budějovicích

Již řadu let se spolu se studenty připravujeme tematicky pojaté projekty, jejichž součástí je i návštěva míst, o kterých slýchají v hodinách. Téma Velké války je velmi inspirativním momentem i z toho důvodu, že je úzce spjato s rodinnou tradicí našich studentů.

Na dané téma jsme již v roce 2009 podnikli expedici pod názvem „Po stopách největší obchvatné legionářské operace v prostoru Ekaterinburk – Niznij Tagil“, která proběhla v září 1918. Díky grantovému projektu Mládež v akci, konzulátu v Ekaterinburku a Základní škole č. 5 v Nižním Tagilu měli naši studenti možnost seznámit se s místním prostředím, válečnými hřbitovy i s poněkud odlišnými postoji Rusů k této problematice.

Ve školním roce 2012/13 jsme se studenty historického semináře po celý rok vyhledávali jihočeské vojáky, kteří bojovali a umírali v prostoru italských Dolomit. Pokusil jsem se vedle získaných finančních prostředků na dopravu získat informace od italských kolegů ve městě Rovereto, kam byly ostatky padlých vojáků svezeny z provizorně položených hřbitovů a kde se nachází velký památník věnovaný obětem 1. sv. války.

Program našeho italského putování jsem se pokusil uzpůsobit tělesné kondici mých studentů, počasí a také pozůstatkům sněhové pokrývky. Optimální doba k navštívení posléze zmiňovaných míst je konec června a začátek září (vhodné jsou školní výlety a sportovní kurzy). Celý program odborné exkurze vychází na 6 dnů – 4 dny v Dolomitech. Po nočním přejezdu Rakouska zastavujeme ráno na parkovišti u jezera Durresee a nastupujeme po staré vojenské cestě na plato Monte Piano se stejnojmennou horou ve výšce 2324 m, kde se nachází Muzeum války ve volné přírodě. Cesta na náhorní plošinu zabere v průměru 3 hodiny a nejméně další dvě hodiny lze strávit na místě mezi liniemi italských a rakouských zákopů, sbíráním střípek a cvočků z vojenských bot. Na místě jsou překrásné pohledy na scenérie masivu Cristallo a Drei Zinnen. Sestup můžete naplánovat po silničce k jezeru Misurina, kde se poblíž stejnojmenného městečka nachází levný kemp (cca 3 hodiny chůze). Druhý den jsme si ulehčili stoupání a za poplatek vyjeli autobusem až k chatě Drei Zinnen a podnikli celodenní velmi bezpečnou túru s malým převýšením okolo věhlasného masivu Drei Zinnen. Měli jsme velké štěstí, protože jsme se stali svědky natáčení filmového dokumentu o Velké válce a zpozvdálí mohli sledovat útok italských myslivců na pozice rakouského vojska. Komparzisté byli nadšenci z několika místních vojenských spolků a svou roli brali velmi vážně. Řekl bych, že tato situa-

ce byla pro mé studenty takovým vyvrcholením celé expedice. Další den následoval pětihodinový přesun autobusem do městečka Roveneto a po obtížném hledání i zastávka u Zvonu míru. Vzhledem k časové tísní jsme již nenavštívili Muzeum války a zamířili jsme k jezeru Lago de Garda, kde jsme strávili noc. Brzy ráno odjíždíme na poslední velmi unikátní trasu, která se nazývá „Cesta 52 tunelů“ v okolí masivu Monte Pasubio. Trasa 6,5 km je unikátním technickým dílem italských ženistů, kteří v letech 1915 a 1916 vylámali ve skále 52 tunelů o celkové délce 2280 m. Celá trasa nám zabrala 8 hodin, protože se autobusem nedalo zajet až na začátek trasy. Po staré vojenské cestě, která byla lemována rozpadajícími se ubikacemi vojáků, jsme šli prvních 7 km pěšky. Velmi vřele doporučuji, aby každý účastník měl čelovku s dalekou svítivostí a netrpěl klaustrofobií. Na konci trasy byla turistická chata (v červnu ještě zavřená) a od ní následoval sestup k autobusu a noční přejezd do České republiky. Celá exkurze se dá zvládnout s jedním zkušeným řidičem a kvalitním autobusem. Osobní náklady každého studenta činily 300 Kč za dopravu a 30 eura za ubytování.

V červnu tohoto roku jsme se vydali do Francie a navštívili bojiště v okolí řeky Sommy, muzeum bitvy v městečku Albert a poklonili se padlým legionářům z roty Nazdar v La Targette.

V červnu 2015 pak půjdeme po stopách 91. českobudějovického pěšího pluku, který byl v roce 1915 odsunut na pozice v oblasti Mrzli vrh v Julských Alpách a ve spolupráci s Jihočeským muzeem, českým konzulem ve Slovinsku a místními vojenskými spolky bychom se pokusili instalovat opravenou pamětní desku věnovanou památce vojáků tohoto pluku.

Pár rad na připravovanou cestu aneb několik metodických informací:

1. Aktivitu plánujte nejlépe na začátku školního roku – nechte je zařadit do plánu práce nebo do povolených odborných exkurzí.
2. Vyřešte s vedením školy stravné na cestách do zahraničí – někdy to bývá nepřekonatelný problém.
3. Vyberte solidního dopravce a domluvte si smluvní cenu a platbu za silniční daň v Rakousku.
4. Doporučuji se spojit s konzulátem a českým centrem (www.mzv.cz).
5. Doporučuji si najít zahraničního partnera přes např. Erasmus+, Mládež v akci, Tmelník, MŠMT – odbor mezinárodní spolupráce – mohou vám zajistit logistiku.
6. Sledujte grantové programy na ministerstvo obrany ministerstvu školství, na krajských úřadech, na magistrátech.
7. Můžete se zeptat na finanční zdroje protidrogové preventivky na škole a možných sponzorů z řad rodičů a známých.
8. Vyberte si schopnou třídu nebo zájemce o historii z různých tříd a udělejte několik info schůzek pro ně a také jejich rodiče, zjistěte, kdo má problémy s výškou a ze stísněného prostoru.
9. Získejte pro svůj záměr schopné kolegy, kterým nevadí spát pod stanem a mít nad rámec výuky zodpovědnost za žáky.
10. Udělejte si plán podpůrných aktivit s danou tematikou – sledování historických dokumentů, besedy s odborníky (muzea, Čs. obec legionářská) – zajímavý je projekt Dotkni se 20. st., které pořádá Národní muzeum, vyberte ukázky z válečných deníků, doporučte odbornou i krásnou literaturu s válečnou tematikou.
11. Spojte se s odborníky z Muzea války v italském Roveretu.
12. Na internetu si přečtete cestopisy z dané oblasti, též doporučuji knihu Velký turistický průvodce Dolomity z nakladatelství Kompas a knihu Válka v Dolomitech.
13. Sledujte předpověď počasí a stav sněhové pokrývky v dané oblasti, buďte připraveni na náhlé změny počasí (pokles teplot, bouřky, sněhové přeháňky, mlhy) – doporučte pro studenty řádnou výstroj (důraz se klade na boty s vibriem, přilbu – i cyklistickou a kus horolezeckého lana za možné bezpečné zajištění cesty), doporučuji i píšťalku a navigaci – italské cesty jsou značeny čísly a ne barvou jako u nás.
14. Doporučuji lékárníčku a sehnat si číslo na horskou službu a kontakt na nemocnici v nejbližším okolí.
15. Pořídte si záznam BOZP, souhlas rodičů, informace o zdravotním stavu žáků a raději všechny účastníky pojistěte (nejlépe i se svozem vrtulníkem do údolí).

16. Vhodná je i turistická navigace.
17. Pokud budou studenti vařit na plynových vaříčích, poučte je o správné montáži vaříče a upevnění plynové bomby na stabilní podložku – nejvíc úrazů jsem měl z opaření horkou vodou, omáček a polévek (berte Panadol a dlouho postižená místa chladte ve studené vodě).
18. Na místě lze najít kovové střeptiny, zbytky ostnatých drátů, kovové součástky oděvů – sběrem pak můžete zpestřit výuku.
19. Po návratu uspořádejte výstavu fotografií, ukázek z deníků, z rodinných sbírek na škole a mediálně exkurzi zpracujte – viz náš plakát.
20. Po návratu vše řádně vyúčtujte a dejte záznam k nahlédnutí.

Pokud by někdo z mých kolegyň a kolegů projevil zájem, rád Vám pomohu s organizací podobných historických exkurzí.

PROJEKTOVÝ DEN PRVNÍ SVĚTOVÁ VÁLKA

Ivo REJCHRT, Gymnázium Dvůr Králové nad Labem

Sté výročí vypuknutí první světové války představovalo svou výraznou mediální přítomností a svým významem atraktivní příležitost pro projektové vyučování. Vzhledem k rozvržení učiva dějepisu ve čtyřletém cyklu vyššího gymnázia byly logickou volbou třetí ročníky (5.C, 3.A), které první světovou válku probírají na konci školního roku. Navíc jsem byl doplňkově zapojen do přípravy výstavy *Ve spárech války* v Městském muzeu ve Dvoře Králové nad Labem a chtěl jsem ji do akce začlenit.

První nápad jsem měl v zimě a zahrnoval rozdělení úkolů mezi skupiny studentů třetích ročníků, které by je zpracovaly a prezentovaly v jednotlivých učebnách svým spolužákům. Klíčový byl souhlas vedení školy, s nímž jsme také zvolili termín 20. 6., a kolegyně Ivany Syrovátkové, jež učila paralelní třetí ročník (3.A). V březnu jsem vytipoval hlavní témata z první světové války a rozdělil je do 12 bloků:

1. Cesta k válce
2. Západní fronta
3. Východní fronta
4. Další bojiště
5. Zbraně
6. Postoj české společnosti k válce
7. Vojáci
8. Každodennost v zázemí
9. Dvůr Králové nad Labem za války
10. Místní gymnázium za války
11. Česká politika za války
12. Zářij–listopad 1918 ve světě i u nás

***Autor Václav Hampel
a češtinářka Yveta Šecová
nastudovali hru Velká válka
s dvaceti studenty 2.C***

Obě třídy vytvořily šest skupin (po 4–5 studentech) a jejich zástupci si v dubnu postupně (nejprve 3.A, poté 5.C) vylosovali jednotlivé bloky. Vycházel jsem z toho, že zvláště studenti by si rádi zvolili „vojenskou“ část témat, takže by ta třída a skupina, jež by začínala, měla v případě výběru podle svého zájmu výhodu oproti těm pozdějším. Tomuto pohledu na spravedlnost jsem dal přednost před jinak logickým využitím individuálních zájmů studentů, které se tedy do volby nepromítly. Skupiny dostaly na základě dotazů základní informace o literatuře odborné (k českým zemím¹ i celkově²), popularizační³ i regionální⁴ (včetně dějin školy⁵), studenti masově využili i internetové zdroje. Měli 5–6 týdnů k samostatnému zpracování tématu. Podmínkou bylo dosáhnout výstupu prezentovatelného (powerpointově i jinak) věkové kategorii 13–17 let v 5–8 minutách, aby i s přesuny či případným čekáním na další program tato část programu představovala přibližně 120 minut. Druhou podmínkou byla závěrečná aktivizační část (otázky apod.).

Paralelně jsem promýšlel možnost předvést na pódiu ve školní aule (v době vzniku budovy 1894–1895 gymnaziální kapele, dnes využívána jako mj. jako místnost pro divadelní představení při vánoční besídce či dni jazyků) krátkou scénku z první světové války. Při úvahách o textu jsem požádal o pomoc absolventa našeho gymnázia (maturita 2011) Václava Hampela, který vynikal při sepisování původních studentských scének většího rozsahu. Nastudování se ujala kolegyně Yveta Šecová s třídou 2.C (na našem šestiletém gymnáziu obdoba deváté třídy základních škol) – volba padla jednak na základě jejich hereckého nadšení při scénkách ve škole, jednak díky tomu, že letos probírali dějiny 20. století. Ochota a nadšení všech zúčastněných umožnily původní záměr výrazně posunout, protože Václav Hampel sepsal odlehčenou rekapitulaci hlavních událostí války a 20 studentů, představujících v náznakových kostýmech jednotlivé země, nastudovalo pod vedením autora hry i Yvety Šecové tuto 8minutovou jednoaktovku velmi přesvědčivě. Zbytek třídy byl zapojen jako průvodci tříd po budově v rámci projektového dne.

¹ Ivan ŠEDIVÝ, *Češi, české země a Velká válka 1914–1918*, Praha 2001; Michael BOROVIČKA a kol., *Velké Dějiny země Koruny české*. Svazek XII.b. 1890–1918, Praha/Litomyšl 2013.

² Martin GILBERT, *První světová válka. Úplná historie*, Praha 2005.

³ Marie MICHLOVÁ, *Byli jsme a budem aneb česká každodennost 1914–1918*, Řitka 2013.

⁴ Fr. TROHOŘ (ed.), *Dvůr Králové n. L. v době světové války*, díl I.–III., Dvůr Králové n. L. 1925–1927.

⁵ Ivo REJCHRT, *Historie školy*, in: Josef Bělina a kol., *Výroční almanach 1890–2010*. 120 let Gymnázia ve Dvoře Králové nad Labem, Dvůr Králové n. L. 2010, s. 11–29; též na <http://www.gym-dk.cz/view.php?cislocianku=2010110025>; srov. též TÝŽ, *Vzdělání na příděl. Královédvorské gymnázium v době první světové války*, Krkonoše-Podkrkonoší 22, v tisku.

Při neformálních rozpravách ve sboru mi kolegyně Jana Dobroruková nabídla možnost zapojit do dne jejího souseda, který se věnuje vojenské historii. Jejím prostřednictvím se podařilo už v březnu vyjednat účast několika „vojáků“ 5. praporu polních myslivců (<http://www.patyprapor.cz>) k předvedení dobového velení, výzbroje i výstroje. Drobné finanční náklady slíbil uhradit ředitel školy Petr Minář.

První předvedení a kontrola prezentací v hodinách dějepisu počátkem června odhalily některé nedostatky: překrývání jednotlivých témat, překročení maximálního času, nejednoznačnost pojmu „zázemí“ (oblast za frontou x veškerá oblast kromě fronty, tedy i české země). Během června se podařilo tyto závady odstranit a dodat upravené prezentace. K jejich předvedení v poslední verzi z časových důvodů před projektovým dnem nakonec už nedošlo. Liberální vymezení zpracování se osvědčilo, někdo pojal svůj příspěvek konzervativněji (powerpointová prezentace, závěrečné otázky), někdo zase „akčně“ (např. procházka Sarajevem po trase sestavené z lavic, zážitek zákopové války při házení papírových koulí mezi „zákopy“ z lavic), předepsaná jednotná podoba by asi působila stereotypně.

Prožitek zákopové války zajistila osobitá aktivita...

Pro projektový den jsem vytvořil pracovní list, který byl stylizován jako dětský deníček z Velké války. Šlo o doplňování vynechaných informací v textu. Skupiny dostaly pracovní list k nahlédnutí, aby mohly správné odpovědi ve svém výkladu zdůraznit. Při jeho grafické úpravě a výrobě jsem v červnu spolupracoval s kolegyní Klárou Halaxovou, jež se studenty připravila „dobovým“ písmem napsanou popisku a v hodinách výtvarné výchovy zkompletovala vytištěné listy, černé desky a nalepené popisky a kopii dobové pečeti gym-

názia. Se studenty mi v rámci výtvarné výchovy pomohla rovněž při přípravě další části programu, pro niž jsem využil 4 čísla dobových regionálních novin Královédvorské listy, a sice čísla se sarajevským atentátem, vyhlášením války, skonem císaře Františka Josefa I. a vznikem Československa. Fotografie, jež jsem o rok dříve pořídil pro své bádání v Národní knihovně v Praze, jsem ořízl a barevně vytiskl oboustranně ve formátu A3, takže po slepení izolepou tvořily iluzi skutečných novin. Vzhledem k nákladům na barevný tisk jsem se rozhodl věnovat každé skupině návštěvníků programu jeden exemplář každého z těchto čtyř čísel, aby jejich prohlížením mohli trávit čas předvídatelného čekání na další prezentaci, tj. volnou místnost.

***Francie se mohla koncem války konečně opřít o USA
– výjev ze hry Václava Hampela Velká válka***

V pátek 20. 6. 2014 byla na našem gymnáziu zrušena výuka. Tři třídy se podílely na přípravě akce, zbylých pět procházelo se svými třídními učiteli postupně jednotlivá zastavení. Program jsme nabídli též osmým třídám základních škol. Přišlo jich 5 (a jedna sedmá třída). Těchto 11 skupin jsem rozdělil do dopoledne po 15 minutách, aby prošly relativně plynule všemi částmi programu. Program ve škole tak trval přibližně 3 vyučovací hodiny, studenti naší školy se navíc prostřídali na výstavě v městském muzeu (stejně museli vyklidit učebny kvůli akci). S „vojáky“ jsem se dohodl, že předvedou svou ukázkou výcviku, výzbroje a výstroje na dvoře školy třikrát za dopoledne (v 9, 10 a 11 hodin), to ovšem přechodně narušilo plynulost cesty tříd po místnostech, protože zatímco dřívější skupiny byly na dvoře gymnázia s vojáky, později přicházející je občas mezitím dohnaly. Šlo ovšem o přechodnou záležitost, díky časovým rezervám během dopoledne se čekání před třídami

rychle upravilo do plynulého průchodu učebnami. Protože program v jednotlivých učebnách nebyl přesně stejně dlouhý, vyhnout se jim nedalo, ale nečekalo se dlouho. Další veřejnost byla na akci pozvána teprve s týdenním předstihem, a to na stránkách školy a FB, protože jsem si dlouho nebyl jist, že je pro ni akce vhodná. Objevilo se proto jen několik osob. Pozvánka v místním tisku by měla patrně větší ohlas.

Průběh projektového dne nejlépe zachycuje můj text z akce pro školní stránky a FB:

Studenti třetích ročníků GDK a 2.C pro své spolužáky i žáky 8. tříd místních základních škol připravili na pátek 20. 6. 2014 projektový den, připomínající sté výročí zahájení první světové války. Jednalo se o vhodné doplnění letní výstavy „Ve spárech války“ v Městském muzeu Dvůr Králové nad Labem. Zatímco ta se soustředí čistě na regionální dějiny, studenti vytvořili sérii prezentací a aktivit nejen o nich, ale především o významných vojenských a diplomatických událostech i o každodenním životě této doby všeobecně. Návštěvníci během tří vyučovacích hodin absolvovali jednotlivé krátké tematické programy, prohlédli si některé dobové předměty, mohli se začíst do věrných kopií dobových novin a zhlédli v aule jednoaktovku Velká válka od Václava Hampela v podání 2.C. Během dopoledne představilo pět členů 5. praporu polních myslivců z České Skalice postupně pro jednotlivé skupiny dobovou výzbroj a výstroj a předvedli efektní ukázkou výcviku. Nenásilnou rekapitulaci průběžně zajišťovaly pracovní listy, stylizované do podoby dobového deníčku z války. Projektový den chystaly tři třídy GDK pod vedením pedagogů Iva Rejchrt, Ivany Surovátkové, Yvety Šecové a Kláry Halaxové, absolvovalo ji ostatních pět našich tříd (s doplněním návštěvy výstavy Ve spárech války v muzeu) a šest tříd základních škol. Celkem se tedy do akce zapojilo asi 300 žáků a studentů, dostavili se také někteří další zájemci, protože program byl určen i pro veřejnost. Ti všichni si díky němu netradičním způsobem připomněli význam Velké války pro naše i světové dějiny.

Vážíme si velmi pozitivních ohlasů, návštěvníci byli hodně spokojeni. Děkujeme všem lidem zapojeným do přípravy projektového dne za jejich nasazení!

O akci byl natočen spot pro Český rozhlas Hradec Králové.

Celou akci vnímám jako úspěšný projekt, který žákům a studentům připomněl významnou historickou událost a prospěl též spolupráci našeho gymnázia se základními školami.

*Předvedení dobové výzbroje, výstroje a výcviku
na dvorečku školy
zajistil 5. prapor polních myslivců*

PROJEKT VELKÁ VÁLKA A JÁ

*Jana ČIHÁKOVÁ, Hana ZAPADLOVÁ, Pavel MARTINOVSKÝ,
ZŠ Vratislavova*

Použitá literatura: Jiří Červenka a Augustin Mudrák: *Bojoval jsem za císaře pána. Praha 2011* a Josef Fučík a Marek Pavlík: *Sočská fronta. Praha 2009 – vzpomínka Josefa Váchala*

Projekt jsme si vymysleli před dvěma lety.

Tehdy jsme začali v malém. Devátáci nastudovali téma první světové války a připravili si za doprovodu videa a fotografií promítaných na stěnu jednotlivé epizody z války. Cílem bylo ukázat ostatním žákům školy nesmyslnost války a válečného štvání, poukázat na osud českého národa v průběhu války, vznik legií a následný vznik republiky. Následovala pietní akce u pomníku legií.

V letošním roce jsme projekt více přeorientovali na ostatní žáky, aby se stali aktivními účastníky.

Díky tomu, že se naše škola nachází v Praze, měli jsme možnost ještě před samotným projektem navštívit dvě z mnoha akcí, které byly „velké válce“ věnovány.

První z akcí se stala návštěva legiovlaku na Nákladovém nádraží Žižkov. Kromě samotného vlaku zde byly ještě dvě expozice. Žáci dostali do dvojice pracovní listy, do kterých jednak doplňovali informace získané o vlaku a o legionářích v Rusku, jednak mohli využít panelů na jedné z výstav, aby si doplnili poznatky o Tomáši Garriku Masarykovi. Legiovlaku je věnován prostor na <http://www.csol.cz/domains/csol.cz/index.php/legiovlak>, kde je možno si i stáhnout prezentaci o obnově vlaku.

Další z akcí byla návštěva venkovní expozice o praporech a symbolech našich jednotek – <http://www.vhu.cz/vystava-cesi-pod-prapory-1-svetove-valky-na-prazske-kampe/>. Žáci opět dostali pracovní listy a měli za úkol si všimnout především symbolů, které na praporech našli. Po čase na objevování následovala diskuze, proč a který symbol byl použit.

SAMOTNÝ PROJEKT

Obecně: V rámci projektu si žáci 2. – 9 tříd četli ukázky z deníků vojáků C.k. rakousko-uherské armády a z deníků našich legionářů. Nešlo ani o to, na které straně náš voják bojoval, ale co prožil. Vojákovy pocity se žáci, pracující ve skupinách, pokusili zachytit výtvarně formou vojenské pohlednice.

POSTUP:

Žáci ze 2. – 3. tříd, 4. a 5. tříd, 6. až 7. třída a osmáci s deváťáky se dali dohromady a znovu se rozdělili do skupin – modré, zelené, červené a bílé tak, aby v každé skupině byli zástupci jednotlivých tříd i ročníků. Vznikly tak velmi rozmanité skupiny žáků sobě blízkého věku.

Každá skupina byla samostatně ve třídě s vyučujícím.

Žáci si přečetli ukázku – text. Texty si vybrali z nabídky (viz níže) vyučující – odhadli, který by pro danou věkovou skupinu byl vhodný. Starší žáci měli možnost výběru dvou až třech textů.

Po přečtení textu žáci hovořili o svých dojmech. Mezi sebou si všímali, co koho zaujalo. Po chvíli se spojili do menších pracovních skupin, ve kterých

začali své téma, jak se jim válka jevila očima autora textu, výtvarně zpracovávat. Cílem bylo vytvořit pohlednici s vojenskou tematikou.

Když byly pohlednice hotovy, každý se zamyslel nad tím, jak jeho osobně čtený text zaujal. Co on si o válce, o hrdinovi z ukázky myslí – a vojákově naspal na druhou stranu vzkaz.

Na závěr ve skupinách proběhla diskuze.

Další den, 11. listopadu, vyrazily všechny třídy k pomníku Československých legionářů u Palackého náměstí. Sbor s doprovodem zazpíval dvě legionářské písně. Krátký proslov pronesl pan ředitel a slovo si vzal i pan farář z Vyšehradu. Připomněl dětem, že je špatné, když v srdci nosíme zlo. Zlo přináší války. Zástupci žáků položili u pomníku květinu, kterou připravily vychovatelky s dětmi z družiny. Na závěr všichni zazpívali státní hymnu.

Je sympatické, že projekt našel ještě pokračování.

Ve druhé třídě pietní akce žáky zaujala. Ještě další den si o ní povídali a pak se žáci rozhodli, že ji výtvarně zpracují. Vznikla tak další zajímavá galerie.

Prvňáčci si o válce povídali a pak k výročí Dne veteránů vyrobili tradiční makové květy.

UKÁZKY TEXTŮ:

Jaro

Zima minula, na loukách kvetou blatouchy a petrklíče. Jen pole jsou pustá a prázdná. Ruka rolníkova nezasadila pluh do půdy, aby matka země vydala zlaté osení. Vše je pusté, ani ptáček nezaspívá, jen havrani a vrány létají v houfech a příšerně skřehotajíce shánějí mrtvoly, aby se na nich nasýtily.

V bažinách kuňkají žáby obvyklou píseň, po obloze se táhnou beránkovité mráčky, slunce začíná pražit, je horko a dusno. Jsme zase v zákopech. Rusové nás denně zasypávají dělostřeleckou palbou. Celý zkroucený ležím ve své podzemní díře, natáhnou znavené údy a zase se schoulím v klubko. Sáhnu do kapsy, vytáhnu dopisy z domova a znovu jeden po druhém čtu. Krátím si tak dlouhou chvíli. Zanedlouho se po celé krajině rozhostí úplná tma. Jsem hladový, velmi hladový. Vytáhnu z torby šálek a jdu k blízkému kostelíku pro jídlo. Kávu vypiji, kousek tvrdého masa spolknu a je po jídle, k tomu dostanu kousek chleba, který také ihned sním.

Je ráno 4. července 1916, obloha se vyjasnila a v blízké vesnici Hrehorově jdou ženci pokosit dozrávající obilí. Nedbají, že kolem jsou pozice a boj může vzplanout každým dnem. Co jim však zbývá, když loňské skromné zásoby jsou již pryč. Protějščí vrchy jsou pod ostrou dělostřeleckou palbou. Jdeme po jednotlivých četách vpřed až dorazíme pod prudký svah. Zde kopeme celou noc zákopy. Nový den se začíná hrozou palbou, vesničané smutně pohlížejí na tu hrůzu. Mraky prachového dýmu se snesou nad vesnici. Rusové i my se stahujeme do vsi, kde máme lepší přehled o okolí. Blíží se soumrak a z velitelství přichází rozkaz vyklidit do dvou hodin veškeré obyvatelstvo z vesnice. Lidé nařkávají a pláčí, své obydlí nechtějí opustit. Po uplynutí dvouhodinové lhůty je vesnice zapálena. Na všech stranách dědina hoří, všude je slyšet křik a nářek zdejších obyvatel, kteří odmítli opustit vesnici.

- 1. Všimni si, jakých detailů si v jarní přírodě autor všímá.
V jakém protikladu jsou se zbytkem krajiny?*
- 2. Jak si voják krátí volný čas?*
- 3. Kdo to jsou ženci? Proč musí obdělávat pole i v době války?*
- 4. Co se děje s obyvateli vesnice v době války?*
- 5. Co myslíš, že se asi stane s domácím zvířectvem?*

Karpaty

UKÁZKA 1

Dlouho však nespíme, v noci ve dvě hodiny jsme probuzeni a je nám nařízeno připravit se k odchodu. Rozmrzelí vylézáme z boudy, složíme své věci a odcházíme zpět na nádraží. Zde nás natlačí do vagónů plné dráhy a odjíždíme do blízkých hor.

Po dvouhodinové jízdě pro porušení kolejí slézáme z vlaku a nastupujeme cestu pěšky. Nepřehledné hory se pnou do závratné výše, s hukotem se valí menší i větší potůčky, jdeme přes rokle i skaliska. Klopýtáme neschůdnými cestami až do úplného vysílení. K ránu docházíme na určené místo, kde při ohni trávíme beze spánku zbytek noci. Odpoledne následujícího dne jsme namačkáni do nákladních automobilů, které nás po úzké cestě šílenou rychlostí vezou dál. Nevidíme žádné vesnice, jen samé lesy a lesy. Nakonec musíme pro nesjízdnost cesty vystoupit a pokračovat pěšky. Noc je tmavá, jen ohně po roklinách, které strašidelně blikají, nám ukazují cestu. Proklínáme neschůdné cesty, klopýtáme, a teprve k půlnoci docházíme na určené místo, kde se ukládáme k spánku.

Ranní slunce, které se prodralo mezi vrcholy hor, nás probouzí. Po ranní kávě dostáváme každý dvě zimní deky a horské boty. Brzy nato se vydáváme na cestu do pozic na vrcholy hor. V Užockém průsmyku na Podkarpatské Rusi, kam jsme byli dopraveni, se táhneme s těžkým břemenem do strmých hor. Pot se řine po těle, nohy vypovídávají službu a stále popadáme dech. Dereme se nekonečnými pralesy, kam snad nikdy lidská noha nevkrčila. V cestu se nám staví velké balvany, staré obrovské stromy leží křížem krážem a přes ně rostou nové. Večer se dopotácíme na vrchol hor, kde je vše pokryto po kotníky sněhem. Zde v příkopech střídáme Maďary a hned se rozhlédneme po nějakém krytu. Po chvíli nalézáme malou chýši v prostředku zákopu naší setniny, kde se také ihned ubytujeme. Vchod zakryjeme dekou a uléháme na mokrou zem.

Ráno, když vstáváme, jsou pod námi kaluže vody z roztátého sněhu. Hned se dáváme do práce. Nejdříve upravíme místo pro ležení, poté sporák, z kamení uděláme dveře a z krycího papíru malé okénko beze skla. Příbytek je hotov. Dřevo na pálení sekáme lopatou, poněvadž sekery nemáme. Najednou se ozve rána z lehkého děla. Nad námi náboj trhá větve stromů. Krčíme se za stromy k zemi. Po několika výstřelech dělostřelba umlká, jen tu a tam zazní palba z pušek, která trvá až do nočních hodin. Noc je neklidná, poněvadž nás obtěžují vši. Ráno začíná sněžit a duje severák. My se krčíme u sporáku a bavíme se vzpomínkami na domov.

UKÁZKA 2

Ráno na sebe navlečeme těžké tlumoky a vydáváme se na cestu do neznáma. Nastalo mrazivé období, severák zlostně duje a ledové jehlice píchají nemilosrdně do tváře a rukou, které mě velmi zebou. Po strmých stráních se táhneme do hor. V kříži pod těžkým břemenem silně píchá a na zmrzlé cestě se nohy smýkají a každou chvíli sebou některý z vojáků praští na zem.

Slunce zapadá a my máme hodinový odpočinek na zmrzlé půdě a poté se zase ubíráme dále. Jsme vysílení k uzoufání a zdá se mi, že padnu vyčerpáním a více již nevstanu. Jen na chvilku se zastavit, byť i ve sněhu, to by se to odpočívalo, třeba i na věky, snad by to bylo i lepší, nač čekat déle na další hrůzy války a nechat se dál trápit? Půlnoc již je dávno za námi a zima se nám prodírá až do kostí. Po cestě tu a tam leží roztroušení vojáci úplně vysílení, nad nimi stojí důstojníci a sprostými slovy je pobádají kupředu.

Přicházíme už mezi velmi strmé vrchy, kde ční holá skaliska. Nachází se tu malé nádraží. Zde vysílení a hladoví táboříme u malých ohňů. Sednout si není možno, neboť krutý mráz a sníh nás nutí být neustále v pohybu. K jídlu dostáváme chleba a kávu. Po třetí hodině ranní usedáme do dobytčích vozů nákladního vlaku. Jsou plné jinovatky, zima je mi tak velká, že mi čelisti cukají zimou. Ještě před svítáním přijíždíme do liduprázdného pohraničního lázeňského města Dorná Vatra. Zde je již zřetelně slyšet palbu z ručnic, což značí blížící se frontu.

UKÁZKA 3

Druhý den, 21. listopadu, docházíme k poledni do zákopů. Před námi se vypínají ohromné vrchy s velkými skalisky. Jdeme nížinou a pak nastane strmé stoupání. Kráčíme pomalu, pot se po čele jen lije a těžký tlumok na zádech stahuje dech. Cesta je hrozně namáhavá. Docházíme na nejvyšší místo hory, kde vyčkáváme setmění. Zákopy se táhnou přes nejvyšší vrcholky hor, kde vítr děsně skučí a vhání ledové jehlice do tváře. Zvečera obsazujeme zákopy, zde se schoulím do deky a ulehnu na skálu. Zima se mnou lomcuje, marně se krčím. Najednou vyletí raketa, zaduní rána z děla, třesknou ručnice. Stráže na obou stranách zakládají malé ohýnky v železných kamínkách, protože není možno zimu vydržet. Poté je slyšet tlumený hlas: „Halt verda.“ A poté zase všechno umlkne hrobovým tichem, jen ledový severák duje a nemilosrdně nás šlehá a prodírá se každou malou dírkou na tělo. Noc je dlouhá, nekonečná. Až ráno nás trochu občerství černá káva. Naše setnina je stažena do rezervy, jen několik kroků za pozicemi, za vysokou skalní stěnu, která nás částečně chrání proti dělostřelecké palbě. Upravujeme podzemní kryty, ale jde nám to pomalu, protože chybí dřevo. Vrchy jsou totiž až dva tisíce metrů vysoké a jsou jen pustými skalisky. Před dělostřeleckou palbou se zde dá jen stěží ukryt.

Den uběhne překvapivě rychle, spíme zase na sněhové pláni pod širým nebem. Noci jsou pro nás velmi hrozné a strastiplné. Ve dne pracujeme na příbytku a v noci se kopou zákopy. Spím pod několika nad sebou složenými dřevy, na kterých je trochu chvojí. U nohou mám malý ohýnek z doutnajícího pařezu, který je zakryt nakupenými kameny. Dlouho nespím, zima probíhá celým tělem. Shodím ze sebe deky a skrčím se nad ohněm a ohřívám se. Sedím a podepírám si rukama svou hlavu a tupě zírám do praskajícího ohně. Ohníček dohořel, musím vylézt a v tmavé noci sehnat něco k zatopení.

OTÁZKY A ÚKOLY KE VŠEM UKÁZKÁM:

1. *Popiš svými slovy krajinu, kterou vojáci postupovali?*
2. *Když by ses do dané krajiny vypravil(a), co by sis vzal(a) na sebe? Jak by ses vyzbrojil(a)?*
3. *Na co si autor stěžuje – jaké má trápení? Zkus to vysvětlit.*
4. *Najdi v textu místa, podle kterých poznáš, že probíhá válka.*

Na frontu

Do Krakova přijíždíme již v noci, zavezou nás na boční koleje, kde stojíme až do rána. Na prvním nádraží za Krakovem, v Bochni, již jsou vidět první stopy války - nádraží je rozstřílené a sama Bochnia je z poloviny spálená. Vlak ujíždí dál, míváme Řešov, který je úplně pustošen, další města jsou spálena, nádraží rozstřílena, všude kolem jsou rozsety hroby a dlouhé řady březových křížů po padlých vojácích. Znovu nás zachvátí strach a bázeň z věcí, které nás očekávají.

Na druhý den v devět hodin dopoledne odjíždíme do Jaroslavi. Zde je hodinový odpočinek a příprava na dlouhé čtrnáctidenní pochody. Všude kolem sebe vidíme hroby padlých, samá spáleniště a zbořeniště. Z velkého jaroslavského nádraží je jen zřícenina, střecha spálená a zdi úplně provrtány od nábojů.

V dále duní těžká děla, na čele mi vyvstává mrazivý pot. Z Jaroslavi vycházíme východním směrem, po hodinové chůzi přicházíme do spálené vesnice Olešnice a odsud do Čižanova, dále do Narola a Belzecu. Za touto dědinou nakonec přenocujeme. Ve vsi jsme přespat nemohli, jelikož velké tabule ve vesnici hlásily: „Achtung Cholera!“ Denně ujdeme až čtyřicet kilometrů, většinou po velmi těžce schůdných cestách. V Zamošti jsme viděli ohromné pohřebiště ruských vojáků, Němci tu postříleli a zakopali dvacet tisíc zajatých Rusů. V jednom tři sta metrů dlouhém hrobě leží přes pět tisíc Rusů. Další čtyři hroby jsou velmi podobné.

V Leschné přicházíme ke svému pluku. Pozdě večer spíme v lese a z blízkého bojiště jsou slyšet děla, až se zem otřásá. To nás rozrušuje tak, že celou

noc oka nezamhouříme. Za ranního šera nás velitelé přidělují k jednotlivým setninám. Mnohým zdravotníkům, poněvadž jich je dost, jsou přiděleny pušky a jdou do pole. Na konec zůstávám já, mám ale štěstí, díky dr. Taclovi jsem přidělen k osmé setnině jako náhradní zdravotní poddůstojník. Zahlásím se u velitele osmé setniny Smrčka, který mě nejdříve nechce přijmout, ale když se odvolám na dr. Tacla, tak přece jenom souhlasí.

Docházíme do bojové pozice. Rusové pomalu ustupují, chráníce svůj levý bok a pevnost Brest Litevský. My za silné ruské dělostřelby docházíme do vesnice Ostroh a druhým dnem postupujeme do městečka Iablonen. Před námi vybuchují ruské granáty a hluboko rozrývají zem. Dojdeme do lesa, kde kopeme zákopy. Zem je vyprahlá a slunce nemilosrdně pálí, mám krutou žízeň a nikde v okolí není vody. Ani ji není možno hledat, jelikož Rusové divoce ostřelují celé okolí. Naše levé křídlo je v boji, slyším nářek a volání o pomoc. V zákopech k nim utíkám, chvatně obvazují raněné a z čela se mi potůčkem řine pot.

Ruské granáty dopadají do zákopů a teprve soumrak ztiší tu hrůzu.

1. *Jak voják poznal, že se blíží ke frontě?*
2. *Čeho se může po cestě obávat?*
3. *Co po cestě prožívá?*
4. *Jaké úkoly ve válce plní voják – autor deníku?*
5. *Popiš situaci na frontě.*

Rojnice

Zazní povel: „Lehnout!“ Hodím sebou na zem a levou rukou ryji lopatkou hlínu a házím ji před hlavu. Švarmy (rojnicí) utíkáme dál. Skočím na nohy a ženu se několik kroků vpřed, v tom ruské pušky zahájí palbu. Rovněž pěchota nad námi začne střílet a kulky kolem nás sviští s pronikavým bzukotem. To na mě hrozně působí a jsem přesvědčen, že má poslední hodinka odbila. Moje rty šeptají motlitbu. Vpravo se zdvihne švarm a žene vpřed. Ruská strojní ručnice je však zachytna, nastane děsný křik. Vojáci jako pokosené obilí padají k zemi, nářek raněných doléhá daleko. Náš švarm jde vpřed, zdvihnu se a skrčen skočím asi deset kroků dopředu. Kolem mne se kácí ranění, jsou to moji kamarádi. Ležím a ryji před hlavou hromádku hlíny, abych byl chráněn proti palbě Rusů.

Z protějšího kopce je zřít oheň, ale nepřítel vidět není. Vedle mě leží důstojnický čekatel, aspirant Goldsmied, německý Žid, který na mě zařve: „Střílet!“ Strhnu kohoutek pušky, která leží na zemi, třeskně rána a s ní spousta pisku se nám oběma nažene do očí. Němec zařve: „Zdvihni flintu a střílej!“ Já mu odpovím, že nikoho nevidím.

„To je jedno, střílet!“ řve opět na mě. Zase tedy vystřelím a sloup písku nás přesype. Němec třímá v ruce revolver a hrozí mi zastřelením, jestli nebudu lépe mířit. V tom ale Rusi začínají palbu z děl. První série nábojů se zaryje před námi a spousta písku nás překryje. Německý důstojnický čekatel umlkne a odplazí se vpravo ode mě. Hned druhá série nábojů se zaryje o něco vpravo a naplno zasáhne linii ležících vojáků.

Nastane zase děsivý nářek raněných, vpravo od nás je lesík a dále za ním vesnice, kde ruská dělostřelba začala pálit. Za ruskými pozicemi se začerná půda ve velkém čtverci, který se roztáhne a hned na to zase zmizí, jen mraky a dým se vznášejí k obloze. Zleva zazní výkřik: „Kozáci!“ Hned na to dostáváme rozkaz: „Nestřílet, až budou blíž.“

Za několik vteřin vidíme divou jízdu kozáků proti našemu levému křídlu. Již jsou nablízku, zírám na to zděšeně, zdá se, že už jsou u nás, v tom zleva zazní naše strojní pušky. Ještě několik skoků udělají koně kozáků a v tom začínají jezdcí padat i se svými koňmi. Poté se koně stácejí do klubka a hned na to kozáci mizí v dáli. Mnoho mrtvých a raněných jich však zůstane na poli.

1. *Vysvětlí, co znamená: Švarmy utíkáme dál.*
2. *Popiš činnost vojáka – autora deníku.*
3. *Zkus se zamyslet nad krátkou konverzací mezi vojákem a velitelem. Vysvětlí jejich role v příběhu (ve válce).*
4. *Popiš, jaké zbraně se v textu objevují.*

Souboj

Prodíráme se hustým podrostem, v pravé ruce křečovitě tisknu pušku a levou rukou si stírám pot z čela. Zahřmí výstřely z děl, náboje sviští nad námi a nedaleko nás se s děsným rachotem zarývají do země. Dereme se houštím a po chvíli se před námi objevuje široký průsek lesa, jehož středem se táhne násep dráhy. Mezi kolejnicemi stojí rojnice Rusů. Vyběhnu z lesa a obrovský Rus zdvihne pušku a zamíří na mě. Stojím jako zatažen do země, nejsem schopen myslet, mráz mi projede celým tělem a cítím, že za okamžik budu mrtvý.

Sotva však dá Rus pušku k líci, třeskne nedaleko ode mne rána. Rusovi se plášť na rameni prohne a jako podřatý strom se skácí k zemi. Zprava slyším hlas vojína Arnošta Poláška: „Měls štěstí, kdyby nebylo mé včasné rány, tak bys to odnesl.“

Pouze ze sebe vysoukám: „Děkuju, Arnošte,“ a hodím s sebou na zem. Přikrčen utíkám zpět, neboť Rusové na nás děsně pálí. Zdvihnu se, abych mohl lépe utíkat, ale hrůza! Několik kroků ode mě zase stojí skupina Rusů. Přikrčím se k zemi a obloukem spěchám zpět. Příběhnu na kraj lesa a vidím, že další tři naše družstva leží ještě na poli.

1. *Popiš ve zkratce příhodu.*

2. *Pokus se ji zachytit jako komiks. Na co budeš klást důraz?*
3. *Co myslíš, podaří se vojákovi utéct?*

Rusové

Na východě začíná slabě svítat a nám zase začíná hrůzný den. Ruské dělostřelectvo zahajuje z pevnosti obrovskou palbu. Náboj za nábojem dopadá vedle nás a sloupy dýmu se zdvihají k obloze. Nedaleko mě padá k zemi zasažen granátem Josef Hynek z Krásna u Meziříčí. Spěchám mu pomoci, ale vše je marné, mladý bělovlasý hoch rozrývá v posledním tažení rukama hlínu. Jeho skelné oči na mě pohlédnou, je v nich vidět poslední boj. Jen několik kroků dále leží starý vojín, smutně se na mě dívá a jeho rty šeptají: „Mé drahé opuštěné děti, Bože, pomoz mi.“ Uchopím obvaz a opatrně svazuji vyhrězlé vnitřnosti, jeho obnažené plíce ještě pracují. Zde již není pomoci, setřu mu alespoň ledové kapky potu z čela. S vděčným pohledem se na mě podívá a hroznou bolestí jat ze sebe strhává obvazy, z hrdla mu vyjde poslední sten a jeho život je u konce.

Jeto hrůzný a dlouhý den. Konečně nastává soumrak a s ním utichá i děsivá palba. O desáté hodině večer, jako obvykle, dojede k zákopům polní kuchyň. Doveze oběd, snídani i večeři. Vše ihned sníme. Při rozdělávání jídla, přes všechno napomínání ke klidu, nastane hluk hladových vojáků. V tu chvíli Rusové spustí v ona místa silnou palbu z pušek. Následkem je několik mrtvých a raněných vojáků. Podruhé už nesmí kuchyň jet až k pozicím.

Za noci se dostáváme až k samým drátěným ruským překážkám, kde začínáme dělat podkopy. Druhým dnem jsme zase v děsné dělostřelecké palbě. Zem se chvěje a ohnivé jazyky šlehají ze země. Oběti na životech jsou značné. Večerem palba úplně ustane a nastává klid před bouří. Asi o desáté hodině večer je Rusy zapálen Brest Litevský, rudé plameny šlehají vysoko k obloze. Tmavá noc ustupuje ohnivé záplavě a vše je silně ozářeno. My ležíme v zákopech a asi v jedenáct hodin uslyšíme ohromný výbuch. Zem se zakymácí a hned na to nastanou nové a nové výbuchy. Poté se dozvíme, že Rusové vyhodili město a pevnost Brest Litevský do povětří.

1. *Popiš ve zkratce, co se na frontě odehrává.*
2. *Co bylo úkolem vojáka? (Jaké měl zařazení)*
3. *Na jakou činnost se kromě bojů voják soustředí? Proč?*
4. *Pokus se vysvětlit, proč nepřítel zapálí město?*

Boj zuří celou noc

Boj zuří celou noc. Ohnivé jazyky z děl ozařují celou krajinu. Ani Rusové nelení a celou noc pálí na naše zákopy. Jako divá zvěť jsme v zákopech

štvání z místa na místo. Je to hrozná noc bez konce. Na východě se slabě rozednívá, nachové červánky pomalu rudnou a sluneční krvavá koule se vsune mezi hornaté výběžky Karpat. Naše levé křídlo podniká útok na ztracené pozice, ale marně. Ruská dělostřelba kosí naše vojáky. Dělostřelecký souboj trvá až do večera, kdy noční klid ruší ojedinělé výstřely z pušek.

Je ráno, slunce mile svítí a já jsem volán naším velitelem. Jeho rozkaz zní:

„Mezi našimi a ruskými zákopy zůstal jeden nebo dva ranění, musíte je odnést!“ Žádám tedy prapor s červeným křížem, který je mi asi po hodině dodán. Na frontě je úplný klid, nechám si připravit dvoje nosítka a s praporem a divným pocitem vystoupím na povrch. Rychlým krokem jdeme k raněnému, který již dokonává. Z blízké vzdálenosti na nás volají Rusové: „Charašo.“

Zamávali jsme na ně rukama a odnesli raněného, aniž na nás někdo vystřelil. Za tento čin jsme od Červeného kříže obdrželi bronzovou medaili.

O několik dnů později jsem časně ráno buzen s tím, abych se připravil k útoku. Ranním rozbřeskem začíná šílená palba. Naše i ruské útoky jsou v jednom ohni. Vesnice Pylava hoří a její zbytky rozmetávají granátové exploze. V devět hodin dopoledne se vyhoupnou ze zákopu první naše linie a ženou se dopředu. Za děsné ruské palby klesají na umrzlo u zem desítky našich hochů, rozléhá se křik a nářek.

1. *Jak vypadá situace na frontě před útokem?*
2. *Mohou vojáci klidně spát a chystat se na boj?*
3. *Jaký úkol voják dostane?*
4. *Co se odehrává v posledním odstavci?*
5. *Jak s událostmi na začátku a na konci ukázky koresponduje vojákův čin?*
6. *Jak se k vojákovi chovají Rusové?*
7. *Jak bys chování vojáka a Rusů ohodnotil(a)?*

Prusové

Odházíme doutnající dřeva a hned středem vesnice kopeme zákopy. Je to úmorná práce. Nevyspalí a přiotrávení čoudícím dřevem usínáme při práci. Sotva se rozední, Rusové začínají děsnou palbu, kanóny řvou a drtí všechno, co se jim připlete do cesty. Všude je slyšet nářek a křik raněných. Desítky děl nás zasypávají železem. Ležíme ve svých důlcích a ani nedýcháme, na čele se nám objevují studené kapky potu. K poledni naše vojsko opouští zákopy a začínáme před Rusy utíkat. Jsme hnáni, jak štvaná zvěř. Nad námi se trhají ruské šrapnely. Běžíme, jak nejlépe umíme. Mám štěstí, všechny granáty mě přelétnou. Konečně doběhnu na vrch kopce, kde jsou zákopy. Nedbáme ale na to a utíkáme z kopce, kde budeme lépe krytí. Před námi je hustý borový

les, jen několik skoků a jsme v bezpečí. V tom se však z lesa vynoří pruská pěchota. Sebere nás bez milosti mezi sebe a musíme jít s nimi znovu do útoku. V duchu proklínáme Prušáky, ale co je to platné, jdeme tam, odkud jsme stěží utekli. Pruská dělostřelba však zasáhne ruské zákopy, které jsou teď v jednom ohni. Po výkřiku „hurá“ se Rusové vzdávají. To jim však život nezachrání. Němci je všechny bodlem probodnou. Ubohé oběti, jako dobytek byli ubiti. Zde už přestává být člověk člověkem, ale stává se dravou šelmou. Přes polovic naší setniny padlo a bylo zajato. Celý druhý den snášíme zabité vojáky na jedno místo a raněné k transportu do nemocnice.

Pozn.: Pruský zde znamená německý.

1. *Popiš situaci na frontě svými slovy.*
2. *Proč se vojáci neschovají na kopci, ale utíkají do údolí?*
3. *Pokus se vysvětlit, co myslel autor slovy: Zde už přestává být člověk člověkem, ale stává se dravou šelmou.*

Cesta na frontu

Nejkratší cesta z etapy a vnitrozemí do Boveckého úseku, k ledovcům a údolím, v nichž číhala smrt! V klecích spustili nás na dno dolu, voda lila se na naše hlavy: náš společný pád, zatracení a svržení v hrůzy, tak vypadal můj průchod k frontě. Hluboko pod zemí spousta křížujících se kolejí na všechny strany, tisíce žárovek a vozíky s náklady nejrozmanitějšího mihalo se kolem nás. Usedáme na miniaturní vozíčky dávající se do pohybu, rachot a hluk se vzdmáhá; řítíme se tmou, šerem a zas kolem světél vpřed, do neznáma. Potkáváme či předbíhají nás na zastávkách celé řady vozíků s municí, masem a bednami a zas jiné vláčky, na nichž sedí lidé zbědovaní, špinaví a zablácení, přicházející přímo ze zákopů namnoze s obvazy z polních nemocnic u fronty, jedoucích do nemocnic v zázemí; mezi nimi vojíní jdoucí přímo ze zákopů rovnou do odvěšiváren a pak na dovolenou a jiné transporty. Ve velikých kutlozích složeno množství bedniček různého formátu a velikosti, různých nábojů děl. – A cesta nemá konce!

Snad dvě hodiny jedeme již v chladu podzemí ohlušení skřípotem kolejí, rachotem vozů a v dálce zmírající ozvěnou; věru, předložil jsem si otázku, nejsem-li takto již za živa do pekla tažen? – Pak rostl jakýs přisvit, vzduch změnil se a zředit, obloha plná hvězd se nám objevila! Vyjeli jsme z hory, z panství Gnomů na světlo boží, jakým se nám jevílo nebe vysoko nad skalami obepínajícími Horní Breth (pozn.: Log pod Mangartom)! Točí se mi hlava plna dojmů nad ranní jízdou sněžným rájem.

1. *Popiš vojákovu cestu na frontu.*
2. *Jak se lidé a zbraně přepravují na frontu?*

Velikonoce

Je 20. března a hrozná nepohoda stále trvá. Dvacet dní bojujeme se spoustou sněhu, prohazujeme se jím dnem i nocí. Doprava v zásobování vážne, máme zde velké množství silně omrzlých vojáků a neuvěřitelný hlad. Teprve 25. března začíná sníh ubývat, tu a tam se dokonce objevuje holá zem.

Začíná krásný jarní den, slunce mile hřeje. Vyjdu ze své skrýše, odejdu na pokraj lesa, usednu na haldu kamene a zadumám se. Sáhnu po svém zápisníku a lhostejně do něj hledím. Mé oko se snese na dnešní den, na 6. dubna. Co to! Dnes nám začínají Velikonoce. Copak je to možné? Znovu pohlédnu do zápisníku a skutečně! Strčím ho do kapsy a hlavu skloním do dlaní. Do myslí se mi derou vzpomínky do drahého domova, do mých mladých let, kde tak šťastně jsem prožíval tyto milé svátky. Jako hoch jsem míval ve škole nevýslovnou radost, když místo zvonění se ozývalo klepání. Velkou radost jsem také měl, když jsem mohl děvčatům našlehat, a to i přesto, že jsem mnohokrát i sám dostal.

Mé dumání přerušuje hukot dělostřeleckých nepřátelských nábojů, děsně hřmí a nad zákopy se snáší mraky kouře explodujících granátů. Zase nářek raněných a další ztráty na životech, toto trvá až do samého večera. Hned po prvních ranách rychle doběhnu do zákopů, abych mohl konat svou povinnost. Dělostřelecká palba trvá i celý následující den.

1. *Jak voják Augustin Mudrák vzpomíná na Velikonoce?*
2. *Co se mu vybaví?*
3. *Co to znamená – klepání?*
4. *Co Alois prožívá nyní? Jak na něho válka působí?*

UKÁZKY Z PRACÍ DĚTÍ

Dopis z domova na frontu: Tatínku, mám tě moc rád a tvoje zahrádka je pořád hezká. A taky jsme ulovili zajíce. Maminka je strašně nešťastná a přála by si, abys už byl doma.

Dopis z domova na frontu: Ahoj tati. Moc ti děkuju, že nás na vojně bráníš. Nikomu se nic nestalo, ani škrábanec. Jó, dům a farma furt stojí. S pozdravem já, máma, brácha a sestra.

Dopis z domova na frontu: Ahoj, doufám, že se vám podaří vyhrát 1. světovou válku. Udělali jste pro nás moc a děkujeme za všechno. Díky za svobodu a nevzdávej se!

Zpráva pro legionáře: Nebuď smutnej, všechno se opraví. A vyhraje válku!

Dopis z domova na frontu: Drahy Augustine, vzpomínej na svou rodinu a neber si tolik k srdci všechny ty zlé věci, které Ti tam říkají. A nezapomeň – válka jednou skončí!

Žáci četli ukázkou, kde byl voják zraněn: Pane legionáři, jsme smutní, co se vám stalo, ale můžeme se pousmát z toho, co bylo dál. Život totiž nemusí být jenom smutný, může být i veselý.

Milý vojáku, buď zdravý. Sára

Milý vojáku, přejeme ti, aby ses brzo vrátil z války. Máme Tě rádi.

Zdravím, viděl jsem tvůj názor na válku a přečetl si ho. Můj názor je, že válka je utrpení a bolest, ale přináší i něco dobrého, i když se pro to musí trpět. Rozhodně ještě napíšu.

Takovou válku už bychom nechtěli zažít, je nám líto. Doufáme, že žádná válka už nepřijde.

Ahoj vojáku, jsme pyšní, že bojuješ za naši vlast. Vrať se živ a zdrav! Budu na tebe čekat, klidně celý život, když to bude zapotřebí.

Vzkaz: Já tě sice neznám a války se mi nelíbí, ale také vím, že sis vybrat nemohl. Tak ti přeji, abys přežil.

Vzkaz: Děkujeme ti za odvalu!

Vzkaz legionářům: Milí vojáci, se školou vždy chodíme 11. 11. zpívat k vašemu pomníku. Zpíváme vám písně a poděkujeme vám.

Děkujeme, stateční vojáci, že jste nás chránili!! Máme vás za to rádi.

Milý vojáku, moc ti děkuji za to, že ses musel přežívat takové útrapy za Československou republiku.

Milý vojáku, děkuji, že jste bojoval za první světovou válku. A že ses vrátil domů. A že tak mohla vzniknout Československá republika.

Vzkaz pro vojáka – tátu: Milý táto! Vzpomínáme na tebe. Jak se daří? My doma žijeme dobře, scházíš nám. Buď zdrav. Máma s dětmi.

JARO

Sandra HOLÁKOVÁ, ZŠ Vratislavova

Pomůcky: ukázka z knihy Jiří Červenka a Augustin Mudrák: *Bojoval jsem za císaře pána. Praha 2011*

Projekt vychází z projektu Velká válka a já – viz.

Projekt byl upraven pro 2. třídu a obsahoval tyto kroky:

1. KOMUNIKAČNÍ KRUIH – vzájemné představení se... (5 – 7 minut).
2. EVOKACE: myšlenková mapa na téma „legie“ cca. (5 – 7 minut).
3. UVĚDOMĚNÍ: video cca. 7 – 10 minut – <http://dejiny.ceskatelevize.cz/211543116230110/> (1. sv. válka a legie) – barevné doplnění informací do myšlenkové mapy.

4. PROŽITEK: Čtení a malování průběžně: Během příběhu každý bude malovat. Předem si nachystáme vodovky, tempery, štětce, ubrusy atd.

Dnes Vás budu provázet příběhem jednoho z vojáků, který v této válce bojoval. Občas čtení zastavím a budu Vám klást otázky. Na některé si budeme odpovídat slovy, na některé kresbou. Vše vám včas řeknu, nemusíš se bát.

Teď budeš potřebovat rozumět těmto slovům: Kdo ví, co je blatouch, petrklíč, osení, údy?

Teď už si zavři oči a představuj si krajinu, o které ti budu číst.

5. ČTENÍ TEXTU

Jaro

Zima minula, na loukách kvetou blatouchy a petrklíče. Jen pole jsou pustá a prázdná. Ruka rolníkova nezasadila pluh do půdy, aby matka země vydala zlaté osení. Vše je pusté, ani ptáček nezaspívá, jen havrani a vrány létají v houfech a příšerně skřehotajíc shánějí mrtvolu, aby se na nich nasýtli.

Jakou barvu má nebe v této krajině? Jakou vůni cítíš? Jakou barvu by si vybral pro tuto náladu a namaluj s ní nebe na svém obrázku.

V bažinách kuňkají žáby obvyklou píseň, po obloze se táhnou beránkovité mráčky, slunce začíná pražit, je horko a dusno. Jsme zase v zákopech. Rusové nás denně zasypávají dělostřeleckou palbou. Celý zkroutený ležím ve své podzemní díře, natáhnou znavené údy a zase se schoulím v klubko.

Všichni se teď schoulíme do klubíčka. Komu dám ruku na rameno, může říct, jak se cítí. Vrať se ke svému obrázku a zkus tuto situaci ve svém obrázku zaznamenat.

Sáhnu do kapsy, vytáhnu dopisy z domova a znovu jeden po druhém čtu. Krátím si tak dlouhou chvíli. Zanedlouho se po celé krajině rozhostí úplná tma. Jsem hladový, velmi hladový. Vytáhnu z torby šálek a jdu k blízkému kostelíku pro jídlo. Kávu vypiji, kousek tvrdého masa spolknu a je po jídle, k tomu dostanu kousek chleba, který také ihned sním.

Je ráno 4. července 1916, obloha se vyjasnila a v blízké vesnici Hrehorově jdou ženci pokosit dozrávající obilí. Nedbají, že kolem jsou pozice a boj může vzplanout každým dnem. Co jim však zbývá, když loňské skromné zásoby jsou již pryč. Protějščí vrchy jsou pod ostrou dělostřeleckou palbou. Jdeme po jednotlivých četách vpřed až dorazíme pod prudký svah. Zde kopeme celou noc zákopy.

6. OTÁZKY A ÚKOLY

Rozuměli jste všem slovům? Zaujalo tě něco nebo překvapilo?

Kdo to jsou ženci? Proč musí obdělávat pole i v době války?

Jak si voják krátil čas?

O čem mohl voják přemýšlet, když celou noc kopal zákopy?

V jeho blízkosti je vesnice, zkus si ji do svého obrázku namalovat.

Nový den se začíná hroznou palbou, vesničané smutně pohlížejí na tu hrůzu. Mraky prachového dýmu se snesou nad vesnici. Jak takový prachový dým vypadá? Zkus jej nakreslit.

Rusové i my se stahujeme do vsi, kde máme lepší přehled o okolí. Blíží se soumrak a z velitelství přichází rozkaz vyklidit do dvou hodin veškeré obyvatelstvo z vesnice. Lidé naříkají a pláčící, své obydlí nechtějí opustit. Po uplynutí dvouhodinové lhůty je vesnice zapálena. Na všech stranách dědina hoří, všude je slyšet křik a nářek zdejších obyvatel, kteří odmítli opustit vesnici.

Co se stalo? Co se děje s obyvateli vesnice v době války?

Co myslíš, že se asi stane s domácím zvířectvem? Pokud chceš, můžeš si to opět zakreslit do svého obrázku.

Všimni si, jakých detailů si v jarní přírodě autor všímá. V jakém protikladu jsou se zbytkem krajiny?

Jak si voják krátí volný čas?

7. GALERIE – prohlédneme si obrázky, ve skupinách dotvoříme obrázky „koláž“ (dle situace).
8. SKUPINOVÁ PRÁCE – dopis.
9. REFLEXE: Návrat k myšlenkové mapě – je něco, co byste chtěli dopsat do naší myšlenkové mapy? Pětílístek – LEGIE.

MILÍ VOJÁKU MÁŠ
SE DOBRĚ S
BYL BYCH RÁD KDYBY SES
VRÁTIL, HODNĚ ŠTĚSTÍ
MÁMÁ

JOSEF KÁPAR

Ludmila BURSÍKOVÁ, Gymnázium Opatov, Praha 4

Použité materiály: *kniha Josef Kápar – Cestou kamenitou; internet, mapy*

Budoucí dobrovolník československé armády ve Francii se účastnil počátečních bojů na rakousko-srbské frontě (1914), brzy se dostává do zajetí v Srbsku, po porážce Srbska zajatci v rámci mezinárodních smluv přešli Albánii a směřovali do Itálie. Zde se situace pro ně zlepšila, poté pokračovali do Francie, kde se v roce 1918 Kápar stává dobrovolníkem naší nově vzniklé armády. Celá tato cesta je zachycena v jeho deníku, který byl nejdříve vydán v USA a pak r. 1920 nákladem „Památníku odboje“ v Praze. Tento deník byl vydán několikrát a je ho možné najít v antikvariátech.

Z deníku jsem vybrala jen některé části tak, aby se zachoval příběh. Zároveň jsem ponechala původní jazyk i gramatiku. Deník je ilustrován akademickým malířem Janem Paškem.

Jednotlivým kapitolám jsem ponechala názvy, z nich jsem pak vybírala jednotlivé ukázky. K textu jsem připsala otázky. Předpokládám používání internetu, map a literatury.

Předmluva

Nenadál jsem se věru, že ve třetím roce své vojenské služby budu nucen činit to, čeho jsem se nejvíce bál a co morálka lidská tak strašně odsuzuje. A přece jsem byl nucen jít – vraždit! Vražda – jak hanebný čin! A my k tomu dostali požehnání církve – té církve, která volá věky „nezabiješ“, však nám přikazovala teď: Jdi a zabij - - - A jde se a zabijí. Zabijí se lidé, kteří se nikdy neviděli, kteří osobní zášti vůči sobě nemají. Ať se již válka vede za jakýmkoliv účelem, nemá to nic jiného, než vzájemné vraždění... Kdo nese však vinu za tolik prolité krve, za to moře slz, za tu nezměrnou bídu a zoufání milionu? Jistě že ten, kdo první podepsal ten hrůzný akt, jimž bylo vypovězení války. Na jeho hlavu nechť se shrne všechna vina za ni se všim tím děsným proklínáním milionů!

Kdo podle autora nese vinu za rozpoutání války?

Jedná se skutečně o jednoho člověka?

Odkud autor použil slovo „nezabiješ“?

Která další přikázání znáte?

Jaký názor má autor na válku?

Úvodem

Zápisky spadají do čtyř různých dob a přechod z jedné doby do druhé je vždy tak náhlý, že nezůstává bez patrného vlivu na pisatele, jehož duch podléhal změnám.

Do první doby spadají zápisky rakouského vojáka, Čecha, který si uvědomuje zlo války, dovede je odsoudit uvnitř své duše, avšak jeho ústa mlčí. Vše kolem zmlklo a nikdo neodvažuje se pronést slovo protestu, mlčí i on a neodvažuje se svědčit myšlenky papíru, který tak pečlivě skrývá před svými druhy.

V druhé době píše Čech – zajatý voják v Srbsku. Cítí zotročení, veškerou morální a fyzickou bídu svého stavu, žádá cit a spravedlnost, při tom zapomíná, že v něm se vidí nepřítel a že je nenáviděný jen proto, že šel s těmi, kdož ničí krásné lány, pustoší a zapalují vesnice a zabíjí syny národa, který bojuje za svoji svobodu. Nechápe, že pro něho nemůže být výjimka mezi těmi statisíci podobných otroků, ztrativších svobodu člověka ve válce – byl válečným zajatcem, a proto často pocítil tvrdou pěst svého vítězného »protivníka«. Cit pro právo člověka tím mocněji bouří jeho nitrem a ústa často chrlí kletbu na ty, kdož zavinili válku.

Zápisky z doby třetí jsou zápisky člověka, který vidí zkázu národa, trpí s ním v jeho bídě a ponížení. Vypořádán je se světem, bez víry v lidstvo, jako mátoha bloudí pustinami Albánie, kde se šklebí příšera smrti na každém kroku. Děs zachvátil bloudící duše, uštvané, resignované k smrti – přestávají být lidmi. Nastává duševní noc - - -

Co se může skrývat pod označením duševní nemoc?

Zápisky čtvrté doby... Pisatel zvolna se probírá k životu. V dále blesklo světlo poznání a naděje, že může být lépe, ba že musí být lépe. S nadějí dostavuje se víra a ta uzdravuje chorou duši i tělo. Pobyt na ostrově Asinaře zanechává blahodárný účinek i na jeho spoludruhy, s nimiž odjíždí do Francie v radostné předtuše velikých událostí. Zde je to četba českých listů – zázračný lék, který strhuje mlhy na duševním obzoru – a pak ještě boj s předsudky svými, svých kamarádů; konečně zvítězí sám nad sebou. Malicherné jsou bolesti, které se dříve zdály nesnesitelné, necítí výsměchu ani urážek nechápajících druhů, jde dále za vysněným ideálem - - - Přestávám psát zápisky ve vojsku, žili jsme budoucností.

Jak se měnilo postavení a pocity autora deníku během války?

Zkuste vysvětlit „strhuje mlhy na duševním obzoru“.

V Praze – Mobilisace

Tak zněla bez přestání ze zástupu, shromážděného před velikou žlutou vyhláškou, jejíž velká černá písmena v obou zemských jazycích hlásala, že

»Jeho Veličenstvo císař a král F. J. 1.« nařizuje mobilisaci několika armádních sborů, ročníky až 39 let i celé aktivní armády.

Jako by do mne hrom uhořel! Nemohla ta mobilisace počkat, až budu mít po dovolené? Když jsem již u cíle, přítele navštívit musím. V Krumlově bylo rušno. Masy lidu přetřásaly tu novinu velice živě. Druh zdravil druhá slovy: Rukuješ? Kdy jedeš a podobně. Cosi tísnivého leželo ve vzduchu, obchodníci zavírali krámy, něco tak nejistého, těžce vyslovitelného bylo na rtech všech – Bude válka??

Jak reagovala veřejnost na vyhlášení mobilizace?

Kdo to je F.J. 1?

Jak by měl autor správně napsat jméno?

...Nastoupil jsem cestu k domovu. Bylo mně tak nějak divně u srdce a vír myšlenek burácel mou hlavou. Ten krásný Blanský les pohlížel snivě do úrodného kraje, koupajícího se v lázni červencového slunce. Zelená Šumava a milý rodný kraj pod ní. Dorazil jsem v 1 hodinu odpoledne domů. Jaká změna. Před týdnem mě vítali s veselou, s tisícerými nadějemi a dnes? Dnes slzami. Pláče máti i laskavý otec, sestřička milá i dobrý bratr a já utíkám s rodného prahu, abych prchnul bolu, abych ukončil rychle bolestné loučení, jež mi drásá srdce...

Jaké pocity měli členové rodiny při odjezdu svého syna a sourozence?

V které části Čech žije autor?

Zkuste najít jazykové tvary, které se liší od dnešní podoby českého jazyka (průběžně)?

(po návratu do Prahy)

Všude byl ještě neobyčejný ruch. Vždyť byla mobilisace. Zašli jsme ještě k „Bulharu« na jednu. Dřív než nás pojmu útroby kasáren. Bude válka – praví jedni; druzí zas – nebude, není prostě možná. Mluví se o protestních schůzích, demonstracích, ba i o možné revoluci internacionálních socialistů ve všech státech. My však, aktivní vojáci museli jsme hledět, aby nás nesebrala hlídka a nehnala do kasáren. Voják v Rakousku nesměl si všimnout politiky, musel být pouze a výhradně rakouským vojákem.

Jaké pocity prožívá hlavní postava?

Jaký měl mít vztah rakouský voják k politice?

Znáte dobu, kdy to bylo jinak?

Kdy byla „politika“ vtažena do armády?

Odjezd z Prahy

Tak jsme opustili Prahu časně z rána bez jakýchkoliv efektů. A byla to smutná cesta z té matičky českých měst. Ujížděli jsme, mívající města a vesničky. Lid stál v polích, pohlížeje smutně za uhánějícím vlakem, mnohé ženy padly na kolena prosíce úpěnlivě Nejvyššího, aby odvrátil hroznou válku, aby neby-

la prolita krev nevinná. Snad nikdy v životě se nemodlili vroucněji k Tomu, jenž měl jsa všemohoucí, válce zabránit. Nadarmo však.

Koho myslí pod pojmem „Nejvyššího“?

V Budějovicích

V poledne jsme přijeli do Budějovic. Přivítala nás tam městská rada. Ulice přeplněny obecenstvem a nebylo divu, vždy 91. pluk se po dlouhé době měl shromáždit ve svém městě, aby je zas brzo opustil a více se snad již nikdy nevrátil. S horečnatým chvatem byli vyzbrojováni záložníci, cvičilo se na cvičišťích i v střelení, město se podobalo jednomu velikému vojenskému táboru.

30. července stál náš pluk v celé své síle na cvičišti, kde byla sloužena polní mše a znovu skládána přísaha věrnosti. Jak mocně zněla slova přísahy u Němců a jak tiše a nesměle u Čechů! V pluku byla polovina Němců a polovina Čechů. „Bůh tomu chce, abyste pomstili krev spravedlivou“ – to byla slova kněze, jenž žehnal zbráním, svoláváje na ně boží požehnání. A pan starosta Taschek ve vlasteneckém německém proslovu slíbil mrzákům, kteří přijdou zpět, podporu města Budějovic, apeloval na rakouské vlastenectví a svolával hanbu a mstu předem na ty, jež by zrádně Rakousko opustili...

Za zpěvu hymny „Kde domov můj?“ jsme přešli zemské hranice. Co bylo v té písni, nesoucí se lesem a provázené jednotvárným parostrojem, co bylo v nás, ví jen ten, kdo vše to prožil.

Jaké pocity měli Češi a jaké Němci?

Co víte o vzniku písně Kde domov můj?

Proč autor používá slovo hymna už v roce 1914?

Proč se stala hymnou po roce 1918?

Připravte si proslov, který byste pronesli vojákům před odjezdem na frontu?

Odjezd z vlasti – Na cizí půdě

Přijeli jsme do Gmüntu (Dol. Rakousy), kde nás uvítalo bouřlivé »hoch-heil« a skromné, nesmělé: »Vratte se brzo. Na zdar!«. Nebylo nám dovoleno sestoupit s vlaku. Kterýsi odvážlivec však přece seskočil, chtěl si as něco koupit. Nabitý revolver důstojníka jej hnal však zpět. Zde po prvé vzkypěl odpor a vzpoura. Na důstojníka pokřikováno nejhoršími jmény: «Jen si střel, lumpe, pse» apod. A vojín roztrhnuv blůzu i košili nastavil nahá prsa a vykřikl: »Zabij mne, nebudu trpět tam – budu mít pokoj!« Sám velitel praporu pokáral důstojníka a prosil z pochopitelných důvodů o utišení. Jeli jsme dále tmavou nocí v náladě ještě stísněnější.

Jaké bylo národnostní složení armády?

Proč velitel reagoval na danou situaci takto?

Porovnejte chování důstojníka a velitele praporu.

Co to jsou „pochopitelné důvody“?

1. srpna. Ve Vídeňském Novém Městě předjeli jsme vlak 28. pěšího pluku. Vlaky naše se skvěly různými nápisy a čmáranicemi. Nejčastěji bylo to: »Vývoz českého masa do Srbska« – »Máme žluté boty, dostaneme viks« – »Jedem na jatka« i jiné hanlivé – vše bylo trpěno.

(...) Na semerinském nádraží přistoupila k nám jistá hraběnka s komtesou, podarovaly nás ovocem a cigaretami a podaly každému z nás ruku – prý bratření nás všech. Co tím myslela, dodnes nevím. Vždyť jsme jeli do války... Dárků jsme dostávali všude dosti. S voláním »Na zdar!« rozloučili jsme se s malou českou společností, která tam též byla, a projeli posledním tunelem. S večerem jsme přijeli do Štýrska.

Zkuste vysvětlit, co znamenají nápisy na vlaku.

V Bosně

6. srpna. Slunce počalo silně hřát a za našeho pochodu nastalo hrozné vedro. Byla to cesta – lidé padali jako mouchy. Pít vodu nám bylo zakázáno, je prý otrávena. Myslíl jsem si: budeme-li postupovat za takovýchto veder, popadáme dříve, než nás Srbové pobijou. Konečně byl nařízen odpočinek v zahradě jedné selské usedlosti, jejíž majitel se před námi skryl jako před nepřítelem. Když jej našli, třásl se celý, bál se, že jej zabijí. Byl se nucen napít vody ze své studně, není-li otrávena a prodat nám vola, jenž byl ihned zabit a připraven pak nám oběd. Však jsme měli již u setniny osm mrtvých na sluneční úžeh přes všecku lékařskou pomoc.

Jaké útrapy čekaly vojáky cestou na frontu?

Jak se chovají k vojákům lidé v Bosně?

Na hranicích Srbska

11. srpna. V noci měli jsme alarm. Strhli jsme stany, vzali na se výzbroj a připojili se k pluku. Za námi jela batterie těžkých děl. Měli jsme prohledat ostrov, který zde tvoří Drina. Bylo nám brodit se řekou po ramena. Z rozkazu zapáleno několik chýší a plotů. Než nic se nenašlo, vrátili jsme se. Byly nám čteny pak rozkazy, v nichž byly vychvalovány činy různých oddílů, již se utkavších s nepřítelem a – zpráva o sběhnutí 80 mužů a 2 důstojníků 28. pěšího pluku – přešli k nepříтели. Též čteno, co vše je má stihnouti za tento nevlastenecký čin, až je chytí: pověšení, konfiskace jmění.

Jaký postoj k válce měli někteří vojáci? Proč?

Kdo je nepřítelem?

Co je přechodník? Vyhledejte přechodník v textu.

V Srbsku – Bitva na Ceru

18. srpna. Naše posice byly stále bombardovány těžkými děly. Bylo as k páté hodině. Chmurné mraky se válely po úbočí hor. Kanonáda se zdvojnásobila, granáty řádily děsně v našich řadách. Velitel brigády, generál major Daniel stál

neohroženě na svém místě, kouře cigarety nebo kousaje suchary. Telefonoval o posilu: „není“ přišla odpověď. Země duněla. Sanita nestačila odnášet raněné. Mrtví se hromadili jeden vedle druhého. Z černých mraků se spustil liják za stálého hromobití. Bouře se rozpoutala vši silou, jako by chtěla závodit s lidskou zlobou, jako by chtěla učinit konec tomu vraždění. Voda tekla potoky po úbočích a ranění, jichž nikdo nedbal, topili se v zákopech jako myši.

Najděte paralelu mezi bojem a přírodou.

Naše porážka

19. srpna. Srbové již shromažďovali kořist na opuštěné námi bojišti. Byla bohatá. Vzali v bitvě na Ceru 17 000 zajatců a 70 děl mimo jinou kořist...

Nahoře se mi naskytl děsný pohled. Prostranství bylo poseto mrtvolami mých kamarádů, jež byly děsně zohavené. Ranění prosili úpěnlivě o pomoc, mnozí byli však rozezlenými vojáky dobiti. Zpozoroval mne mladý důstojník, který prohlížel si naše opuštěná děla a mluvil pěkně česky. Vypτάval se na ledacos a zavedl mne pak ku generálovi, jehož jméno jsem zapomněl. Byl jsem vyslýchán srbskými důstojníky. Byla položena otázka: „Proč vy, Češi, jste nedělali revoluci? My s ní počítali!“

Co měli Češi a Srbové společného?

Proč si Srbové myslí, že Češi „udělají revoluci“?

V zajetí

Druhého dne jsme se vydali na cestu. Naposled jsem vrhnul pohled na opuštěné bojiště, na němž pobíhali vepři, ohlodávající dosud nezakopané zčernalé mrtvolky a poletovaly vrány, hrabající v chomáčích usedlou krev lidí i koní. Otřásl jsem se ošklivostí – hle, k tomu je člověk... Jak se mně ulehčilo, když jsme měli bojiště za sebou – jako bych začal nově žít, ač v pravdě začal jsem teď jen živořit! Potkávali jsme veliké transporty srbského vojska i povozů se zásobami. Bylo nám spíláno a voláno »Ubite Šváby!«. Neustále nám vytýkáno: »To jste Češi, fuj, hanba; šli jste nás vraždit! Vy jste šli na bratry.« I důstojníci srbsští před námi plivali. Šli jsme mlčky jako s Kainovým znamením na čele. Co jsme měli říkat. Hájit se slovy, na to nebyl čas. Šli jsme jako označení vrahové a přece jsme jimi nebyli...

Náhle jsem se probudil. Otevřu oči – měl jsem nasazený bodák na prsou. Ticho, vešel jeden (srbský voják), co zatím druhý zručně prohledával mé kapsy. Vzali mně hodinky a všem nám peníze a bylo nás na 100. Nemohli jsme nic dělat, ale řekli jsme si, že budeme stěžovat při první příležitosti.

Proč srbsští důstojníci používali větu „Fuj, hanba; šli jste nás vraždit“?

Proč autor napsal: „Jak se mně ulehčilo, když jsme měli bojiště za sebou – jako bych začal nově žít, ač v pravdě začal jsem teď jen živořit!“?

Co očekává?

Měli zajatci šanci, aby jim byly vráceny věci a peníze? Proč?

Vysvětlíte přirovnání jako s Kainovým znamením.

Odkud čerpá toto přirovnání?

Znáte další přirovnání?

V Prištině

3. září umístili nás v staré turecké škole. Naším velitelem byl Čech, kapelník J. Urban, kapitán 1. třídy. Jemu k ruce byl podporučík Ševčík, jenž nás ihned upotřebil k práci stavební.

4. září já, přítel Matoušek a Samšuk stavíme první váhu v prištinském okruhu, zatím co naši druzi pracují na silnici, k práci poháněni bitím. Někteří se straní práce a za to trpí pak celek. Jsou mezi námi Češi, Chorvati, Poláci, Rusíni, Maďaři, Rumuni, Němci. Navzájem se nenávidíme. Je též mezi námi více vzdělaných lidí, jež musejí kopat a dělat lopatou jako jiní. Spíme v těsných světnicích, kde spát možno jen na boku na trošce páchnoucí slámy bez pokrývek. Snídaně v Srbsku nejsou, k obědu máme polévku z fazolí a kousek skopového masa, k večeři totéž.

Zakreslete do mapky jednotlivé státy, jejichž vojáci se nacházeli v zajetí.

11. září máme půst a těch je zde více, než polovice dní v roce. Nejsme sice pravoslavní, však postit se musíme přece.

12. září jsme dostali tři pokrývky a jeden kousek mýdla pro světnici. Tím se má přikrýt a vyprat si 20 lidí.

16. září přinesl nám kdosi zprávu, že prý se jedná o mír a že Srbové utrpěli ve Slavonii velkou porážku. Zatím však se Rakušané topili ve Drině a Sávě.

20. září desátník Toman od 91. p. pl.(pomocného pluku) zemřel. Byl uznán za nemocného až po smrti. Ukazuje se mezi námi děsná nemoc, dysenterie.

22. září snažíme se čerpat zprávy z novin. Čten „Srpski Jug“. Wilson s novým papežem usilují o mír. Válčí již Rusko, Francie, Německo, Belgie, Anglie, mimo Rakousko, Srbsko a Černou Horu.

18. prosince. Jsme v podezření, že chceme prý připravit vzpuru za pomoci tureckého obyvatelstva. Ačkoliv to není pravdou, přece nám hrozí desítkováním.

Jak probíhaly první dny v zajetí?

Kdo to je Wilson?

Zakreslete na časovou přímkou, kdy vstupovaly do války jednotlivé státy?

Kolik států nakonec vstoupilo do Velké války?

Co to je dysenterie?

Co to je desítkování? Jak bychom to řekli dnes?

Zkuste zrekapitulovat rok 1914 podle vzpomínek autora.

Rok 1915

4. ledna. Lisujeme strojem slámu. Mrzne a padá sníh. Mnozí z našich chodí bosi. Přivezli též mnoho raněných Austriáků, takřka nahých. Jsou již čtrnáct dní raněni a rány jim hnisají, neboť za celou tu dobu nebyli převázáni.

6. ledna. Máme srbské svátky. Dali nám i vepřovou pečení, abychom prý věděli, že je „Božič“. O přidělené víno poprali se Chorvati s rakouskými Srby.

7. ledna. Itálie prý mobilisuje 350.000 mužů, chce okupovat jižní Albánii.

9. ledna. Jeden náš Rumun se v práci zabil. V nemocnicích umírá mnoho lidí.

13. ledna. Turecko vyhláší Srbsku válku. Praví se, že zmrzačení budou mezi válčícími státy navzájem vyměněni.

Jakého vyznání jsou Srbové?

Proč mají Srbové svátky 6. ledna?

Kdo to jsou Austriáci?

19. února. V Prištině řadí již měsíce nakažlivé nemoci, ale teprve teď se dělají desinfekční opatření. Přes to však nákaza se šíří úžasně a není divu. Ležíme i s nemocnými na stuchlé slámě, jeden vedle druhého, pro muže je jen 35 cm místa. Spátí můžem jen na boku. A hmyz nás trápí.

20. února. Silně prší, pracovat však musíme, i kdyby šídla padala. Kopá se až 60 hrobů denně... Z ničeho nic dnes přišlo nařízení, že pojedem do Niše stavět nemocnici a to hned odpoledne. Jsme připraveni. Dostali jsme poučení stran možné náklady a na nádraží nás dovezli vozem. Bylo nás 15. Ve dvě hodiny jsme již seděli ve vlaku. Projíždíme Kosovskou rovinou, míjíme jakousi vesnici se starou „crkvou“. Nastává noc... Do Skoplje přijeli jsme v noci. Měli jsme žízeň, avšak vodu bylo zakázáno pít. Na nádraží bylo vše polito vápnem. Ve městě zuřila též nákaza.

Co to je crkva?

Co znamená „šídla padala“. Které přísloví byste použili dnes?

Které nemoci je ohrožují? Proč se vápní? Co byste použili dnes?

22. února. Přijeli jsme do Niše, kde jsme byli předáni inženýrskému odboru a pak posláni staviteli Nikolovi. Pracovali jsme na novém gymnasiu, které bylo přestavováno v nemocnici. Částečně se jí už používá. Práce začíná v šest hodin ráno a končí v devět večer. Je-li však třeba, musíme pracovat až do půlnoci při elektrickém světle. Kdo to však vydrží! Jsme odměňováni za naši práci královským platem, platí nám na den 75 para (75 haléřů).

Odkdy se začala používat elektřina?

Kdo ji objevil?

28. února. Jsem velice sláb a pokouší se o mne horečka. Jak dlouho budu dělat, nevím.

2. března. Jsem nemocen, ležím, nemohu ani psát své poznámky.

4. března. Přítel Samšuk a šest jiných z naší patnáctky náhle onemocnělo. Jelikož nám není možno pracovat, vrátili nás »Zarobljeničkoj Komandě« a zde se válíme nemocní ve vši nečistotě, ve stájích - pod sebou máme jen na prach rozdrolenou slámu a v ní se hemží miliony vší. Život je hrozný. Kolik nocí jsem již nespál, trápen jsa krvelačným hmyzem. Chléb absolutně není možno jíst. Polévka se vaří, jen když je dříví a fazole jsou vždy nedovařeny. Je nedostatek všeho i soli. Kdo má peníze, koupí však vše. V naší stáji spí přes 1200 zajatců všech rakouských národností. Z bídy jeden druhého bije a okrádá. Leží zde nemocní mezi zdravými, vlastně zdrav z nás není nikdo. Denně vynášíme až dvacet mrtvých z jedné stáje a takých je zde osm. Dvě jsou přeměněny na nemocnice. Nemocní leží tu na špinavých a kalem znečištěných slamnících na zemi, postele zde není vůbec. Kdo do těchto nemocnic přijde, víckrát živ z nich nevyjde. Peklo hotové.

16. března. Jaká bolest, můj dobrý přítel zemřel. Teď čekám, přijde-li i na mne řada. Je věru děsné i přihlížet jen, jak vedle chléva na hnůj házejí mrtvoly zajatců na hromadu. Do večera je vždy slušná... Z mrtvých stahují boty i oděv, ba jsou o to i pranice. Tak leží vždy až do osmi hodin. Pak obyčejně přijede 6 až 8 vozů a několik zdravějších zajatců je ztuhlé naházejí na vozy. A dělají to rádi; která mrtvola ještě co má, je jistě jimi obrána. Jsou většínou již úplně nahé. Prší-li a pak zas mrzne, je nutno mrtvoly od sebe trhat... (Když jsem tuto kapitolu přepisoval, bylo mně nevolno, nechtěl jsem sám sobě věřit, že jsem na vše musel hledět vlastníma očima. A je to přec pravda, hrozná pravda.)

Zkuste popsat situaci z pohledu srbských vojáků.

Co cítil autor, když popisoval tuto situaci?

Co pomáhá zajatcům, aby zvládli všechny situace?

Kde hledají sílu?

21. března. Samšukovi je lépe. Dali jsme se naverbovat na práci. Nechtěli nás zprvu, že jsme příliš slabí, však přece nás posléze vzali, neboť nebylo výběru. Máme stavět železnici z Kněževace do Niše. Chceme utéci tak jistě smrti.

Proč se s přítelem chtěli zapojit do práce?

25. března. Pryč z toho pekla! Konečně jedem do Kněževace na práci. Naložili nás osmnáct do nákladního auta a jeli jsme. Jedem hladoví, již dva dni jsme nejedli. Po šestihodinové nebezpečné jízdě automobilem přes hory a doly dojeli jsme šťastně do Kněževace. Ještě toho dne nám dali chléb a slaninu a pak nás zavedli do koupele. Oděv náš byl vsunut do silně rozpálené pece. Chtěli nám vypálit vši, ale propálili nám oděv. Byla to pak na nás podívaná, jak jsme blýskali vyzáblými těly. Přespali jsme v chýši. Ráno pak jsme opět použili přírodních teplých lázní a na to jsme byli umístěni v Kněževaci.

Dali nám trochu slámy. Snad zde nám bude přece lépe. Pracujeme, ale jsme příliš slabí. Onemocněl jsem.

Kdy se objevují první automobily?

Které naše automobilky znáte?

6. dubna. Jsem zas rád, že jsem mezi kamarády, kde je mně mnohem veseleji. Pracovat jdu až devátého. Práce je těžká, neb nejsme jí uvyklí. Trať, kterou máme dělat, je od druhé balkánské války rozdělána, však tři roky se na ní nepracovalo. Teď ji postaví rakouští vojáci, Austrie, proč jsi hnala svá vojska do Srbska! Pracuje se zde i v tunelech. Denně jsou hlášeni noví nemocní. Skorem všichni trpíme revmatismem.

Kdy byly balkánské války?

Které státy bojovaly proti sobě?

Co bylo cílem těchto válek?

Jak se projevuje revmatismus?

Austrie – tento výraz zde z básnického pohledu je apostrofou, personifikační nebo metaforou?

6. června. Je krásná neděle. Užil jsem jí plnou měrou. Vypral jsem si prádlo a vykoupal se v řece Timoku. V Kneževaci jest odvod dobytka. Náhradu za dobytek dostane srbský sedlák až po válce. Zajatců z Rakouska bylo v Srbsku kolem 70.000, z nichž zemřelo přes 30.000. Srbové sami mají 80.000 mrtvých na frontě a v týlu zemřelo 200.000 lidí. Válka austro-italská je už v plném proudu. Rakušani porazili Rusy a dobyli zase Přemyšlu. Rusové, dle posledních depeší, prý rychle ustupují. „

19. června. Přišla mezinárodní komise vyšetřovat náš stav. Jí v čele byl americký vyslanec Ch. Vopička. Vyptali se na vše. Škoda, že nepřišli dříve, aby byli zjednali nápravu a zachránili tisíce životů.

Jak mohl americký velvyslanec přijít ke jménu Vopička?

Jaké národnosti byl?

Proč se on nebo jeho rodiče asi vydali do Ameriky?

30. července... Ztratili jsme víru, naději i lásku. Živoří v nás jen tělo zmrzačené, otrocké. Duch náš sklíčen, ubit. Mysl stále zachmuřena. Tělo stále nemocno. Kéž by nám zasvitlo už slunce míru. Vraťte nám svobodu, učňte nás opět lidmi. Lidskost? Humanita? Co značí ta slova? Právě dnes viděl jsem »humanitu« v jasné záři. Jakýs »gospodin« vidím – dává pro nic vázat dva zajatce. A je to často. Nemůže-li zajatec vykonat uloženou mu práci, je bit holí, až je samá podlitina. Vážený pan milionář Vogel rozbil jednomu zajatci hlavu kamenem. Hází po nás kamením, což provází nadávkami nejhoršího druhu, např: zloději, lumpe, vrahu, ve všech možných řečích, které zná... Pan Vogel mu (lékaři) totiž dal instrukce, jak má léčit. Nemocní jsou prý lenoši, nechťejí pracovat a pan dr. Gottlieb se dle toho

řídí. Přijde nemocný, celý žlutý, doktor zaře: »Co je vám?« Marod: »Bolí mne hlava a na prsou.« Doktor: »Do komando«. Přehlídka je u konce a nemocného druhý den zahrabou někde v stráni.

*Co znamená slovo gospodin, komando?
Jakou má asi voják nemoc, když je žlutý?
Neporušil Gottlieb Hippokratovu přísahu?*

27. srpna. Dnes je komise na dráze, ministři i následník Alexandr a Pašič, dostali jsme prázdno. Však p. Vogel nechá jednu partu pracovat. Lump! Vedle nás je v stráni opuštěný hrob a na něm malý křížek s nápisem. Ubožák, který šel k lékařské prohlídce, na zpáteční cestě zemřel. Byl uznán lékařem za zdravého. Odpočívá tu sám a sám v pusté stráni.

20. září. Právě jsme se vrátili do tunelu, když přišel rozkaz, že máme jít pracovat na 51. km do Klisurských skal. Vydali jsme se na cestu jak cikáni s celým příslušenstvím přes Ragošku a jeden vysoký vrch, s něhož je krásný pohled na Kněževec, Timocké údolí až k Zaječaru a na hory na bulharských hranicích. S protějších hor zeje prázdnota a děs. Sem tam červená se na pláních suchá tráva. Salaše neúhledné, spletené z proutí a ohrazené trním. Z celého kraje zírá veliká zanedbanost. Nikde není vidět stromu, jen kámen a zas kámen... Je zde hrobové ticho a smutno. Orlové krouží ve výši. Hluboko pod námi se vine Timok příkrými skalami... Stavíme »kuči« pro pány majstry, až bude stát, pak si mužem my vyhrabat díru do země jako syslové.

*Popište krajinu.
Jaké byste měli pocity v této krajině?
Co to jsou kuči?*

18. října. Vyšli jsme ze Svrlíku a po silnici ve velikém blátě namáhavě jsme kráčeli k Niši. Kdo zůstával vzadu, byl poháněn ranami. V poledne jsme odpočívali na Gramadě. Občas slyšet i zde válečnou střelbu. Konečně, unaveni, spatřili jsme cíl dnešní cesty: Niš. Ty hrozné vzpomínky, když jsem spatřil znovu hrozné stáje, ale ani v nich nám nebylo popřáno spát, utábořili nás na cvičišti.

19. října. Měly nám být rozdělané boty a prádlo, jež nám bylo posláno. Ten pořádek při rozdělávání prádla; zavezli fúru prádla doprostřed nás. Všecko se seběhlo kolem. Vždyť jsme měli zkušenosti, že asi nedostaneme nic. Co tu bylo ran holí, ran býkovcem. Někdo dostal pětkrát a někdo desetkrát holí. Večer opět jsme ulehli ku spánku, byli jsme však probuzeni prudkým lijákem. Přes všecko zbraňování stráží jsme hledali úkryt ve stájích, zde pak jsme ztrávili zbytek noci. Silnice jsou přeplněny povozy i lidmi.

25. října. Dostali jsme jíst trochu neslané polévky a kousek skopového masa. Pak jsme nastoupili další pochod do Prištiny, této mety našeho putování. Za námi zůstalo malé »Kosovo«. Pochodovali jsme slušně upravenou silnicí...Nedaleko silnice, jež vede do Prištiny, vévodí krajině z nízkého pahorku

svatyně. Je uprostřed tureckého hřbitova. Hrob to zašlé srbské slávy, památník pádu velké srbské říše... Padl zde před 500 lety car Lazar a s ním srbská říše, byvši porobena sultánem Muratem. Před námi v dolině leží Priština ...

Co víte o srbské říši?

Co znamená pro Srbsko i Evropu „Kosovo“?

Kdo porazil Srby?

26. října. Celý den jsme čekali na chleba, však dostali jsme večer jen trochu polévky. Podařilo se mně utéci do města a tam jsem se přece trochu nasytil. - Vlak již nejede ani do Skoplje, již se zmocnili už Bulhaři. Priština je plná vystěhovalců a raněných. Kde jaký větší dům, vše je proměněno v nemocnice. Na nádraží stojí 6 polních nemocnic a u kasáren dvě. Dražota je hrozná - chléb nelze koupit. Vše se musí desateronásobně draze platit.

6. listopadu. Jsme zas na pochodu. Srbové ustupují. Dali nám chleba na šest dní. Z toho soudíme na dalekou cestu. První den jsme poměrně dobře přenocovali v městečku Stupadii. Zde jsme koupili 3 broje (kukuřičný chléb). Jsme trochu zásobeni.

Odkud pochází kukuřice?

9. listopadu. Hladovi a umdleni po špatné noci, úplně promočeni, vydali jsme se na další cestu. Nad Prizrenem na hranici albánské jsou pevnůstky. Překvapilo nás zde lepší vzdělávání půdy, lepší než v samém Srbsku. Země je bohatá – vodou a kamením! Vesnice a domy Albánců jsou vysoko v horách, jak orlí hnízda hledí do údolí. Jsou celé z kamene i krytina je kamenná. Dále od hranic vede jen špatná silnice, kterou spravují naši zajatci s Turky a Arnauty.

Co si představíte, když autor píše: „Země je bohatá – vodou a kamením!“?

Na kterou stranu patřila Albánie v 1.sv.válce?

10. listopadu. V poledne jsme stihli Jungkul (Kükus). Je zde starý most, malá pevnůstka, vojenská pekárna a polní lazarety, plno vozů a automobilů, které dále nemohou. Vrhají je do řeky... Jsou zde též vojenské hroby: srbských vojáků i těch, kdo přihlásili se za srbské žandarmy. Máme zde založit osadu, chtějí se tu Srbové zdržet přes zimu. Místo je důležité... Bulhaři prý již vzali Prištinu, Rakušané Mitrovica a společně stojí před Prizrenem. Narychlo sekáme větve a stavíme boudu. Budeme zde asi delší čas. Ani nejsme se stavbou hotovi a již nás ženou do práce.

Kdo to jsou žandarmi?

Popište život zajatce?

V krvavé Albánii

11. listopadu. Pracujeme na opěrné zdi u silnice. Jiní opět trhají skály. Boudu máme, ale teče nám do ní stále, nemáme čas ji opravit. Práce máme dost, jíst nám však nedávají.

12. listopadu. Chytil jsem želvu a uvařil, velice jsem si pochutnal. Kolega přinesl játra z koně, který byl zastřelen. Byla to bohatá večeře, jen chleba jsme neměli. Mnozí již padají vysílením.

13. listopadu. Napadl už sníh a udeřil mráz a my dosud spíme v lese. Musíme udržovat celou noc oheň, abychom nezmrzli. Ještě že kolega Markvart má pokrývku. Dělat se musí za všech okolností. V poledne nám konečně dali fazole uvařené v nesolené vodě.

Jak vypadal jídelníček zajatce?

14. listopadu. Dali nám tři chleby (jeden 600 g), musíme dále do hor, upravovat stezku v horách. Cestou míjíme vypálené vesnice a četné hroby od posledních bojů se Srby. Lidé bydlí ve vypálených domech. Opět nás stihl déšť. Vozová cesta přestává, dále jest nám pochodovat bahny. Přešli jsme horskou bystřinu, která zde tvoří několik krásných vodopádů a zas nám nastalo stoupání do hor. Na úbočí se nalézá jakási větší albánská vesnice s opevněnými, avšak vypálenými kasármami. Zde odpočívá srbské vojsko ve stavu velmi zbědovaném. Cestou jsem viděl krále Petra s ministrem války a různé cizí lékařské missie – francouzskou, anglickou, ruskou. Prchaly s námi ze Srbska. Austriaci dobyli již Prizrenu. Srbové nemají jiné volby, než ustupovati touto bídnou stezkou. Museli nepříteli zanechat všecken terén i děla. Srbské vojsko bojuje o hladu, je zdemoralisováno, má již vše ztraceno. Vojákům možno číst z očí zoufalost. Nové hroby podél stezky se množí. Množství zdechlin v rozkladu otravuje vzduch. Cesta je příšerná. Kola se válí vůkol, vozy jsou páleny, též různé archivy, celé stohy papíru, cenné to listiny, jsou dnes házeny na pospas ohni, aby je nepřítel nedostal do svých rukou. Všecky věci, jež možno nésti, nakládají se na soumary. Často se stane, že přetížený mezek nebo kůň se zřítí se skal v propast a strhne i člověka, který ho vede. Mrtvých neustále přibývá. Setmělo se již úplně, když jsme se brodili bystřinou nad kolena – ani boty jsme nemohli zouti – a hned zas stoupáme do příkrého kopce. Na vrchu byla stráž, tam dáno znamení k odpočinku. Za sůl jsem dostal oharek, Samšuk nasekal větví a tak jen s velkým namáháním připravili jsme si oheň a uvařili si trochu chlebové polévky. Náš oheň přilákal tři srbské rekruty, byli zmrzlí a hladoví a chtivě sledovali naše lžíce. Prosili, by se směli ohřát u nás. Chtěli na nás, abychom jim prodali chleba, ale což to bylo možno, když jsme nevěděli, kdy a kde zas co k jídlu dostaneme? Uložili jsme se všichni ku spánku kol ohně a těsněji se zatočili do hadrů.

Proč se nemají listiny dostat do rukou nepřátel?

Co mohly obsahovat?

Co myslí autor pojmem „vozová cesta“?

Proč si zajatci nevzali jen chleba, ale chlebovou polévku?

15. listopadu. Probudil jsem se ráno a shledal jsem, že naši spoluspáči jsou ti tam a s nimi zmizel i můj chléb z pod hlavy. Ještě jsem byl rád, že mně nevzali tlumok jako druhému příteli. Vydali jsme se na cestu hladoví....

Popište, jak se chovali srbští vojáci k zajatcům?

Proč?

Jak se proměňuje srbská armáda?

Kde jsou ti stateční vojáci, kteří bránili svou vlast?

17. listopadu. Vyspali jsme se ve vlhké díře, ráno jsme byli rozděleni a my museli opět dále do hor. V poledne jsme dorazili na místo. Zde opět jsme stavěli zemnice, v kterých jsme měli přezimovat. Pomyšlení na to bylo hrozné. Všichni započaly opět svoje dílo, vždyť už jsme zas kolik neděl neprali vůbec prádlo. Kolem nás táhnou velké transporty vojska a zajatců, kteří jsou velice zbědovaní. Bosi a polonazi vlečou se namáhavě v před bez cíle. Kdo nemůže dále, o toho se nikdo nestará, ještě je olupován o poslední hadr, kterým kryje svoji nahotu. Srbští vojáci obírají zajatce o obuv a prádlo, které pak prodávají Albáncům za chléb. My pak stahujeme ze sebe poslední, jen abychom měli co jíst.

Jak mohla vypadat zemnice?

Co tam mohlo být?

O čem mohl zajatec večer snít?

19. listopadu. Postavili jsme si díru v zemi pro pět osob. Já, Samčuk, Slanina a Tupý i Markvart máme hlad. Hoši přinesli koňské hnáty, ještě krvavé a dali jsme se do vaření. Srbové za velkého proklínání nám je vzali a zahodili. Hleděli jsme smutně v oheň. Teprve když nastala tma, odvážili jsme se pohozené hnáty sebrat, očistit a uvařit. Chutnalo nám bez soli a chleba. Jak padne kůň nebo mezek na neschůdné cestě, je naší stravou, strhne se o něj vždy hotová pranice. Stáváme se horší dravé zvěře.

20. listopadu. Stavíme okolo strže stezku, aby lidé a dobytek mohli sejít s vrchů, aniž by si polámali hnáty. Jdou denně houfy zajatců a nikdo neví kam. Žádný je neživí, žádný se o ně nestará, každý žije na svou vlastní pěst. Kdo zůstane vzadu, pro toho není záchrany. Za kus chleba, za pár haléřů jsou lidé zabíjeni. Hrozné uvažovat.

Co rozhodovalo, aby zajatec přežil těžké situace?

Jak se proměňuje myšlení zajatců?

O co jim jde nejvíce?

Proč není pro posledního záchrany?

22. listopadu. Uhodil silný mráz... Opět nový zajatecký transport... Poznávám je, jsou to Přištinští: Roda, Novotný, Mareš atd. atd. Nejsou ovšem všichni, většina jich dřívě již věčný sen. Vybízejí nás, abychom šli s nimi. Uvažujeme o tom celý den. Večer jsme drželi dlouhou poradu a rozhodli jsme se, že k ránu půjdeme za nimi.

24. listopadu... Za nedlouho jsme již došli na prošlapanou stezku ve sněhu a připojili jsme se k houfům, jež právě táhly. Byli mezi nimi i Přištinští (zajatí

vojáci), to nás posílilo, zvláště když nám slíbili, že nás přijmou mezi sebe. Šlo to, neboť některá oddělení se rozutekla a byla přijata u jiných. Kdo by byl chtěl jinak utíkat a kam? Do zasněžených hor, bosí a hladoví. Konečně jsme šli smíseni se srbským vojskem. Vzadu tak dalece nesměl nikdo zůstat. Kdo dále nemohl, toho vysvobodila rána z pušky... Ovšem že padlý byl pak svlečen z posledního hadru. Hadry s mrtvol a prádlo. Toť byl chléb, který možno bylo dostat výměnou od Albánců. Viděl jsem však ještě horší případy. Namáhavě se vlekouce sněhem, došli jsme k srbským vojákům. Jednomu vypadla puška z ruky, neměl ani tolik síly, aby ji zvedl – prosil kolem jdoucí kamarády, aby mu ji donesli až do nejbližší vesnice. Ti však z něj strhli tlumok a utekli, sám zůstal se svojí puškou ležet ve sněhu. Jiný nedaleko klesl v sních; jako dravá zvíř se na něho vrhli, zuli boty, svlékli kabát, vzali torbu s potravinami. Hrozné utrpení vtiskovalo cit i rozum. Nic nepomáhal pláč a prosby nešťastného, zanechali ho polonahého ve sněhu. A kol táhlo sta a sta jiných nebožáků, jen na něho vzhledli – byl odsouzen k smrti. Dále se vlekly zástupy. Vysílení padají v sněhové závěje, nikdo jim nepomáhá, nikdo jim nemůže poskytnouti pomoci. A pomalu zmirající oběti přikrývá pomalu padající sníh. Svojí bělostí stává se jim hrobem. Hrozná cesta!

(...) V Piškopliji měl vyplácet jeden poručík »dunavského odredu« peníze svým lidem. Nastala kol něho děsná tlačení, Lidé rvali peníze jeden druhému z rukou. Ačkoliv byly papírové a za ty nikdo nic nedal, kradli si je lidé navzájem z kapes a bili se do krve. Hladoví s vypoulenýma očima vrhali se na toho, u koho cítili něco k snědku. Obchody byly zavřeny a místo násilně vyklizeno. Srbské vojsko i zajatci byli vyhnáni ven za město, opět do vrchů...

Jak jim společná cesta mohla během pochodu pomoci?

Jak se chovali srbsí vojáci ke svým druhům?

Co dokáže s člověkem hlad?

Co to je „odred“?

Proč nám nedělá problém přeložit řadu slov ze srbštiny?

Se kterými slovanskými jazyky se mohl rakouský voják během války setkat?

Z Debaru do Strugy

28. listopadu. Měli jsme dostat chleba na cestu. U naší čety bylo zapsáno přes čtyři sta lidí a jen tři sta lidí mělo chleba dostat... Když byl chléb přinesen, nastal bohopustý výjev. Vše se vrhlo na chléb, první ovšem strážě. Šťastnou náhodou jsem ulovil jeden chléb...

Dali jsme se na cestu... Po cestě leželo dosti koňů a oslů zcepenělých. Každou chvíli jsme přišli na zvíře, stojící ve sněhu se sklopenou hlavou, hotovo každou chvíli pojit. Tenhle dobytek byl naší potravou.

29. listopadu. Vyšli jsme ještě před svítáním se Samsukem, hledající kořist. Štěstí nám přálo. Přišli jsme na zabitého koně, vyřízli jsme kus kýty nalezeným nožem a šli opět dále. U jedné strážě ležel zmrzlý osel, majitel nám slíbil jeden

dinar, když jej stáhneme a masa co chceme. Kdož by, jsa v našem postavení, takové nabídky nepřijal? Dali jsme se chutě do práce. Byli jsme právě hotovi, když se přivlékl zástup hladovějících. Udělali jsme jim místo. Vrhli se na osla jako hejno krkavců, bijíce se mezi sebou. Po delším putování vyšli jsme ven z hor na rovinu, kde pozdravilo nás Ochridské jezero a město Struga.

Mělo smysl bránit maso z osla?

Proč ano, proč ne?

Ze Strugy do Elbasanu

Dali jsme se opět na nekonečnou pouť. Na těle i duchu zmalátněli vlekli jsme se silnicí opět k albánské hranici. Silnice byla velice bídná.

Co všechno může vyjadřovat slovo pouť?

Od jakého slova je odvozeno?

Od Drače do Valony

9. prosince. Trpěli jsme my i ti, již nás hnali. Už jsme se jen vlekli jako hlemýžďi. Lid padal hladem a do Valony bylo ještě pět dní. Byli jsme vydáni na pospas jistě smrti. Došli jsme do Kavaje, většího to městečka albánského. Ovšem bylo nám jít hned za město. Bylo nás několik tisíc, ale jak zbědováni! Stráž nás jen okrádala a olupovala. Jenom tak bylo možno, že mohla vydržet víc než my hladovějící. U stohu slámy ležel člověk. Byl podříznut. Proč? Kolik již jsem jich viděl tak strašně zohavených!

Proč byl podříznut?

Proč se udála tato zvěrstva?

13. prosince. A zas dále těmi nekonečnými bahny. Již jsme se jen potáceli, až přece v poledne jsme došli na břeh třetí řeky. Italské vojsko, nalézající se na pochodu do Albánie, nebylo vůbec na náš příchod připraveno. Neměli ani dostatek zásob, aby nás nakrmili. Mimo to nám bylo řečeno, že nás dříve nepřevezou, dokud z Říma nepřijde rozkaz. Hlad byl již až příliš veliký. Neměli jsme ani soli, ani kukuřice, ani dříví, ba ani čisté vody k pití nebylo. Vařili jsme trávu a vodu jsme brali ze zeleného bahna. Z toho se rozmohlo mezi námi mnoho nemocí. Spali jsme těsně vedle sebe na mokré louce.

14. prosince. Dnes byli převezeni důstojníci (rakouští). My musíme čekat do zítřka. A hladu! Lidé umírají. Již třetí den jíme trávu...

15. prosince. Konečně bylo nařízeno, že »Kosovský odred« se bude převážet, tedy i na nás dojde řada. S namáháním jsme se dovlékli k přivozu. Zde mnohý naposledy pocítil srbskou hůl na svých zádech. Chtěl být každý první na lodi, lidé se tlačili a sráželi jeden druhého do vody. Převezli nás Italové. Za vodou byla již italská stráž a ta nás nedovolila bít. Jak jsme jim byli za to vděční! Nastoupili jsme hned pochod. Nás bylo asi 5000 zajatců. Druzí museli čekat dále. Po půl hodince jsme došli do Ferezu, kde se nalézá katolický kostel. Zde nás Italové podělili

sucharem nebo kouskem chleba, posilnili jsme se trochu a hned jsme nastoupili cestu. Vlekli jsme se..

(...) Ti, co přišli za námi později, vypravovali věci mnohem hroznější. Řeka, přes kterou nás již převáželi Italové, rozvodnila se po velkém dešti a to tak náhle, že uplavaly i pontony a převážení bylo přerušeno. Na břehu řeky se shromáždilo několik tisíc hladových zajatců se srbskou stráží. Však stráže věduce, co je čeká na zpáteční cestě, chtěly se zásobit, a proto okrádaly zajatce více než jindy. I mezi zajatci se rozmohla loupež. Pro kousek sucharu vraždili se navzájem. Z trávy, která byla požívána, vypukla mezi zajatci ve velké míře cholera. Sedmdesát, osmdesát osob mřelo denně. V první dni nikdo jich nezakopával. Živí (následkem deště stála všude voda) zatáhli mrtvé pod sebe a na nich spali. Mřeli hladem. Co zkusili! Byly nalezeny mrtvoly, jež měly vyříznuto maso ze stehů. Z hladu se stávali mnozí šílenci. Často našli dva mrtvé pevně navzájem zakousnuti v hrdlo. Zbylí byli dopraveni teprve desátého dne pryč. Byli naloženi též na lodi, z nichž jedna vymřela skoro úplně; z 1000 osob zůstalo jen 75!

Nás bylo na lodi 1135. Osm svých druhů jsme pochovali cestou. Byli jsme snad nejzdravější. Moře bylo klidno. První dni pořádku jsem spal. Sotva že mne vzbudili k jídlu. Ranní procházka na palubě a svěží mořský vzduch na mne blahodárně účinkoval. Ani jsem nedostal mořskou nemoc, většina mých druhů ji dostala. Stravovali nás sice málo, ale pravidelně. Náš stav toho vyžadoval... Mohl jsem se svého lůžka dobře pozorovat moře. Projeli jsme Messinskou úžinou. Břeh jižní Itálie a sicilský skvěly se v čarokrásné zeleni. Byli jsme jako znovuzrozeni pohledem na krásné břehy. Ze sopky Etny vycházel sloup dýmu. Byla dosti blízko. Při mořském břehu se rozkládala Messina, známá svou katastrofou.

Vysvětlíte, proč zajatcům zpočátku dávali malé porce?

Co mohlo rakouské zajatce čekat v italském zajateckém táboře?

Bude jejich budoucnost lepší?

21. prosince. Připlulo ještě pět jiných lodí. V malých skupinách byli pouštěni lidé do loděk, které rychle s nimi pluly k břehu...Pověděli nám, že je to ostrov Asinara, mezi Sardinii a Korsikou.

28. prosince. Dnes konečně nás vylodili na suchou zemi.

31. prosince. Poslední den v roce. Rok krvavý, jenž tak bolestné vzpomínky zanechal v našich srdcích a tolik zhoubných zárodků nemocí v našich tělech. Zapadl s krvavě zapadajícím sluncem do moře, do moře věčnosti a nikdy se víc nevrátí. Kdo ví, jestli se v příštím roce vrátíme ve své domovy?

Zkuste zrekapitulovat rok 1915 podle vzpomínek autora.

Rok 1916 – Na Arinaře

1. ledna. Vyfasovali jsme pokrývky a vojenské šálky na jídlo a zároveň jsme dostali první vařené jídlo. Vstáváme teď pouze k jídlu, užíváme odpočinku po těch všech bédách. Jsme dosud velmi slabí.

5. ledna. Dostali jsme zcela nový oblek, prádlo a boty. Co jsme měli starého, vše jsme spálili na rozkaz lékařů, kteří vyslovili názor, že v našem oděvu jsou zárodky různých nemocí.

17. února. Vyskytly se opět dva případy cholery, což přivodilo nové opatření. Bývají zde dlouhodobní větry a často se stane, že nám strhnou stan. Itálové si vzali do zvyku jednu nepěknou věc. Pro každý malý přestupek trestají odnětím chleba, třeba až deset dní za sebou.

Za co byli zajatci trestáni?

19. února. Vyskytly se opět dva případy cholery, nemocní byli ihned odstraněni. Je očkování všech zajatců. Naše česká část (400 mužů) prvního reparta byla dána do karantény a zkoumána. Byli jsme uznáni za zdravé a jen 12 mužů, zvláště slabých, bylo odvezeno do Sasarské nemocnice. Sasari leží za mořskou úžinou asi 60 km vzdáleno na ostrově Sardinii.

5. března. Naše karanténa skončena. Jako zdraví byli jsme dáni do zvláštního tábora... Začíná chodit pošta, přišlo několik lístků a dopisů.

13. března. Píši stále méně svoje zápisky. Není hrubě co zapisovat, není, co by za zmínku stálo, trávíme dlouhé dny v nečinnosti. Jsme již po třetí očkováni.

1. dubna. Po půl roce konečně jsem dostal zprávu od svých drahých. Jsou všichni zdraví a posílají mně peníze. Tedy nezapomněli.

Proč potřebuje zajatec peníze?

Znáte nějakou literaturu, kde také zobrazován život zajatců?

12. dubna. Navštívil jsem II. reparto zajatců. Překvapila mne úprava tábora. Stany vyrovnány jsou s úzkostlivou přesností, mezi nimi pěkné pěšiny, uprostřed tábora stojí dvě sochy udělané takřka jen holýma rukama. Jsou udělané z betonu. Umělecky monumentální dílo, představující naši bídu, nahotu, hlad a zoufalství, to vše je tu vtěleno. Je zde v beton vtělena celá ta hrůza Albánie, již nám připravila osudná ofensíva německo-rakousko-bulharská a jež si vyžádala tolik obětí mezi našimi zajatci. Co se zde vytvořilo rukou zajatce, tomu se bude obdivovat jednou svět. Druhý pomník má představovat bohyni vítězství, která čeká, komu dát věnec slávy, jež drží v ruce.

Zkuste sami navrhnout pomník, který by vyjadřoval „hrůzu Albánie“.

29. dubna. Zedníci, truhláři, kováři jsou vybíráni – máme odjet na práce do Francie. Těšíme se opět na změnu života.

Kdo je vybírán na práci do Francie?

Proč jsou vybíráni odborníci – řemeslníci?

Nemá Francie dost těchto lidí?

12. května. Naše pozornost byla v pravé poledne upoutána vzducholodí, jež majestátně plula od Korsiky na Sardinii. Však netrvalo to dlouho a byli jsme

svědky děsné katastrofy. Začala se pojednou točit a již se řítila se závratné výše, v tom okamžiku již se vzňala a zmizela v hlubinách moře. Všecky lodě zde kotví volaly alarm píšťalami a prudce se rozjely na místo katastrofy. Vrátily se až večer. Čtyři vzduchoplavci byli vyloveni z vln, ovšem již mrtví.

Kdo objevil vzducholod'?

Znáte některého výrobce těchto plujících obrů?

K čemu sloužily ve válce?

Kdy skončila jejich éra?

14. června. Rakouská fronta v Haliči je poražena. Brusilov nastupuje. Italové zas ustoupili. U Verdunu jsou ohromné boje. Z našich opět odjíždí 150 lidí. Jsme již i my vybráni pro odjezd jako specialisté pro stavbu šamotových a vysokých pecí.

Kde je Halič?

Kdo to byl Brusilov?

Zkuste zjistit jeho osudy.

Co se dělo u Verdunu?

Znáte ještě další velké bitvy této války?

20. června. Vyjeli jsme, ovšem vždy ozbrojenou stráží provázeni, z Cassis v 5 hodin večer. Projeli jsme krásnou krajinou s nejlepšími nadějemi.

Zkuste srovnat přístup k zajatcům za strany Srbů a Italů.

Existovaly smlouvy, kde byla daná pravidla, jak se má zacházet se zajatci?

Ve Francii

25. července. Již v 8 hodin ráno nás uvítaly zvědavé pohledy občanů v Prémery. Sám majitel továrny přišel se podívat na materiál, který mu byl zaslán k použití. Co bych měl dále psát? Snad to, jak denně vstáváme v pět hodin, snídáme hořkou kávu? V šest hodin počneme pracovat, v 8 hodin přestávka. Dále pracujeme od půl deváté až do půl dvanácté, kdy je pak oběd – bramborová polévka a kousek masa. Pak zas dále od 1 až do 6 hodin večer, kdy je zas taková večeře jako oběd – a v 8 hodin se klademe na chudé zajatecké lůžko. V oknech máme mříže, u dveří obrovský zámek, před nimi stráž. Nesmíme se vzdáliti ani na krok. Deset vojáků a jeden seržant. Při práci u nás stále stojí s nasazenými bodáky. Nedovolí vzdálit se ani krok a civilistům přiblížit se ani na dvacet kroků. Vždyť přece my nechceme utéci, co si to jen o nás myslí! My jsme se těšili, že ve Francii nás budou považovat alespoň za lidi, a po tom všem, co jsme zkusili, dostalo se nám této pohany. Měli jsme se skutečně za ponížené. Bolelo nás to jednání. Ovšem omluvou je, že Francouzi český národ neznali a míchali nás do jednoho pytle s nenáviděnými Němci.

Co myslí autor větou „Přišel se podívat na materiál, který mu byl zaslán k použití.“?

Popište denní režim zajatců. Jak se změnil jídelníček?

*Co očekávali zajatci od pobytu ve Francii?
Proč jsou zklamáni?*

Prosinec. Nepsal jsem kolik měsíců, musel jsem své zápisky skrývat, aby mi je nevzali. V zajetí více než dvouletém padlo posléze trochu světla mezi nás. Jednou za dlouhého nedělního odpoledne, když jsme seděli za stolem a prohlíželi jsme svoji korespondenci, padl můj zrak příteli Pejšovi do jeho papírů; měl tam jakousi knížečku. Požádal jsem jej, aby mně ji půjčil. Byl to dělnický stavební kalendář na rok 1912. Při listování jsem našel seznam českých zahraničních spolků – tedy jsem hledal, je-li i v Paříži nějaký český spolek. Četl jsem: »Rovnost« atd. Sláva, řekl jsem si, a již druhý den (bylo to asi v srpnu 1916) jsem psal do Paříže. Za čtrnáct dnů přišla pošta a s ní různé brožury a »Československá Samostatnost«, ta Samostatnost, jejíž první číslo mně přišlo do ruky v Srbsku a po níž pak marně jsem se pídil v Itálii i zde. Konečně ji mám. Napsal jsem ihned adresu a žádal o pravidelné zasílání. A ty brožury: »Masaryk« od Bělského. »Jak trpí a žije naše domovina pod ranami války«... To překvapení! Já čtu, přímo hltám ty písmena, zde je to, co chci, co jsem marně hledal a dnes? Je mně vše jasné, okamžitě jsem prohlédl. Vždyť již ve škole nám učitel říkával, že i pro Čechy udeří hodina vzkříšení – teď je zde a já nemohu více váhat...

Z čeho má autor radost?

V čem nachází smysl svého působení zde?

Proč my na konci roku vyhadujeme kalendáře a zde autor může číst kalendář z roku 1912?

Jak se dnešní a ten předválečný liší?

Zkuste zrekapitulovat rok 1916 podle vzpomínek autora.

Rok 1917 v zajetí

Únor. Odeslal jsem svoji přihlášku do československé armády; je otázkou, budu-li přijat... Cítím se být čím dál tím více cizím mezi svými kamarády. Doléhá na ně tíha práce a to tím více, čím déle jsou v zajetí. Strašně reptají na svůj stav, ale zbavit se ho nechtějí.

Zkuste vysvětlit, proč má pocit cizoty mezi kamarády?

Proč autor touží vstoupit do československé armády?

Březen. Naše věc pokročila tak dalece, že již brzo bude překročeno k naší mobilisaci. Po všeobecném uklidnění přišla jako vichr zpráva, že v Rusku od čtyř dnů zuří revoluce. – Car se prý poděkoval ve prospěch svého bratra. Všeobecně se má za to, že revoluce je vedena proti germanofilskému režimu ruské vlády, jež byla svržena a zatčena. Vlády se zmocnil národ. Doufáme v brzké uklidnění, jež je žádoucí v naší věci. Necht' září svoboda ruskému národu.

O které události zde autor mluví?

Proč tato událost je zapsána v měsíci březnu?

Vysvětlete, co to je germanofilský režim?

Duben. Z Ruska docházejí zprávy uklidňující a vzbuzující důvěru. I jiná radostná zpráva povzbudila všechny pokleslé mysli. Amerika vyhlásila válku Německu. V zájmu práva a spravedlnosti národů. Wilson prohlašuje svobodu všem, tedy i nám.

4. června. Novinářské zprávy znějí poslední čas velmi rozdílně. Dnes přišly mnohé zprávy z Čech: bouře v Praze, demolování Škodovky v Plzni, státoprávní prohlášení Čechů a velký odpor proti nim u Němců a Maďarů. V Rusku socialistické strany přinášejí špatnou službu vlasti a národu.

Proč byla „demolována“ Škodovka?

Co se tam vyrábělo?

24. června. Masaryk je v Petrohradě. Štefánik v Paříži jedná o naší vojenské záležitosti. V Rakousku jsou zase nepokoje a změna v ministerstvu. Haberman, Němec a Šmeral jsou ve Štokholmu a jejich prohlášení pro samostatnost českých zemí vyvolalo hluboký dojem v celé socialistické Internacionále i zděšení vídeňské vlády. Dopisují Rovnosti i Národní Radě. Amerika vyhlásila za cíl války sebeurčení národu a svobodu všech. Spory mezi národy mají být vyřizovány »Společností národů«.

Kdo byl Štefánik?

Čím byl před válkou?

Co to je Společnost národů?

Kdy vzniká?

2. září. Jsem odměněn za přestálé dny hořkosti. Nejsem více sám. Našli se lidé, kteří konečně vzali věc nám společnou za věc svoji a staví se teď rázně do našich řad. Vytvrvejte na počaté dráze! Buďte též hrdinnými obránci práva a dobyvateli svobody. Jen ten, kdo neváhá za svobodu bojovat, je jí hoden.

3. září. Československá armáda je skutkem. Naši přicházejí z Ruska, Ameriky a my zajisté též půjdeme.

16. prosince. Československá armáda ve Francii je oficiálně prohlášena.

S jakým cílem vznikají naše jednotky ve Francii?

Ve kterých zemích se ještě nachází další naše jednotky?

Jak bývají pojmenováni tito vojáci?

Zkuste zrekapitulovat rok 1917 podle vzpomínek autora.

1918

8. února. Tímto dnem se loučíme definitivně s trapným zajateckým životem a ocitáme se na prahu nového života, vstupujeme na jeviště dějin ne jako figurky cizí rukou řízené, ale z vlastní vůle. Kolo válečného víru nás nerozdrtí, toť pevná víra má. Pryč, potupný živote, jenž životem nejsi a vzhůru srdce, do boje za vlast, za národ a vlastní svobodu.

Jde nás z oddělení 23. Deset dobrovolců jiných musí čekat na další výzvu. Myslím, že půjdou brzo za námi. Opouštíme vesele uhelný důl v Perrecy les Forges a jako malé děti máme radost z chvíle, na kterou jsme se tak dlouho těšili. Rázem jsme zapoměli bídného zajateckého života, nemyslíme již na to, co bylo, ale na svůj budoucí úkol, který jsme si vytkli.

16. února. Jsme mezi svými. Těžko vypsát dojmy těm, jež neví, čím nám bylo zajetí. Otroctví z nás spadlo, svobodně dýcháme, konečně – konečně jsme u cíle. Jak nás přivítali bratři? Přijeli jsme nečekaně, ale za to bylo přivítání tím srdečnější. Byli jsme přivítáni plukovníkem a rotnými veliteli upřímným »Na zdar, bratři!« A my odpověděli neméně upřímným »Na zdar«. Víme, kde jsme, víme, že stojíme jen na prahu našeho cíle, že je nám třeba, abychom jej dosáhli, podstoupíme boj na život a na smrt. A my to rádi učiníme, proto jsme sem šli, a proto zde jsou všichni ostatní, život je zde překvapující, pro nás je to věc báječně nádherného, ten život československých revolucionářů. Jsme šťastni, jsme spokojeni, už jenom proto, že jsme skutečnými československými vojáky. Vzpomínám, jak nerad jsem šel před sedmi roky do rakouského vojska a musel jsem a dnes? Jak jsem toužebně čekal a jak jsem spěchal tam, kde mě srdce táhlo – když dobrovolně jsem šel do naší armády.

Jaký úkol si vytkli „dobrovolci“?

V Československé armádě

25. dubna. Končím tímto své zápisky, které psal jsem původně pro sebe, pro své milé. Kdo bude je čísti, udělá si správnější úsudek o stavu našem v zajetí. Poodhrne clonu, která zastírala život českého vojáka v zajetí. Uvidí lépe na dráhu, která vedla do revoluční armády československé. Jdeme pak beze všech vlasteneckých frází. My máme vlastenectví v srdci. A mluvím-li zde jako socialista, řeknu jen tolik, že v cizině jsme se naučili znát svůj národ, svoji vlastní cenu a odtud naše čínorodá láska k vlasti. My víme, že v samostatném českém státě nalezneme to, co bychom jinde marně hledali.

Jaký má autor vztah k české zemi?

Proč deník končí 25. dubna?

ZÁVĚREČNÉ NÁPADY:

Zaznamenejte do mapy trasu hlavního hrdiny. | Charakterizujte hlavního hrdinu. | Nakreslete ilustraci, vytvořte koláž, zkuste vyjádřit pocity vojáka pomocí barevné plochy. | Porovnejte události, které znáte, s událostmi v deníku. | Proč byl v Československu tento deník po válce několikrát vydán? | Deníkové zápisy jako podnět k diskusi na různá témata. | Vytvořte sami fiktivní deníkové záznamy. | Dramatizace – dialog mezi rakouským a srbským vojákem. | Práce se Slovníkem cizích slov, Slovníkem spisovné češtiny. | Vymyslete leták, kterým se získávají čeští zajatci do armády ve Francii. | Vytvořit noviny ze života zajatců v Itálii.

VYBRANÉ PŘÍHODY Z DENÍKU VOJÁKA

Roman JORDÁN, student na Gymnáziu J. V. Jirsíka v Č. Budějovicích

Deník pana Václava Fürsta mapuje válečné události na východní frontě, konkrétně v Karpatech, v roce 1915. V letech 1916-1917 deník líčí každodenní strasti a utrpení Václava Fürsta na italské frontě, kde se účastní např. sočské ofenzivy. Poslední rok války sloužil pan Fürst u vojenské policie. V deníku je vyličen „hon“ na tzv. zelené kádry v oblasti dnešní Ukrajiny a Chorvatska (Slavonie). Na samotném konci popisuje návrat do vlasti k rodině a demobilizaci v roce 1920. Deník je zajímavý především díky často se vyskytujícím vtipným událostem, kterých byl autor svědkem nebo je sám zažil, některé z nich zavánějí až černým humorem.

Měli jsme u naší čety jednoho chlapíka, syna špeditera z Týna nad Vltavou. Chlap lakomý jako pes, však na druhých stále něco loudil, buďto chleba nebo cigarety. Koncem dubna dostal z domova velký balík, čokoládu, cigarety a asi dva kilogramy uherského salámu. Nám všem se „viklaly“ zuby, ale Lojza dát nechtěl. Balík jednoduše schoval a ze zákopu se ani nehnul. „Jak mu ten salám vzít?“, přemýšlíme celé odpoledne. Ten, kdo s ním byl v zákopu, dobře věděl o jeho úkrytu a v noci měl s ním stát na hlídce.

Na tom jsme založili svůj plán. V jedenáct hodin odešli oba na hlídku, tma jako v pytli. Jeden z osnovatelů se rychle v tichosti přiblížil k Lojzovu kamarádovi a vystřídal ho. Ten se v tichosti vrátil do zákopu, salám vynesl a na jeho místo položil do papíru zabalené dřevo. V malé chvíli bylo vše hotovo a pak se v tichosti vrátil zpět na hlídku.

Milý Alois netušil žádnou zradu. Když je za hodinu vystřídala jiná hlídka, svorně šli spolu do zákopu. Hmatem se přesvědčil, že je vše v pořádku a klidně usnul. Ráno si jde ukrojit kousek k snídani. Ohlíží se, zda ho nikdo nepozoruje, vyndá balík, rozbálí papíry a místo salámu objeví dřevo.

Ó Jehové, to byl poplach! Málem by byl vzbouřil celou setninu. Ihned to šel hlásit veliteli. Ten mu však odpověděl: „Kdo jej vzal, ten už jej také snědl. Hledání by nemělo žádný výsledek. Podruhé jim dejte a máte pokoj.“ „Já se chtěl s nimi ráno rozdělit,“ povídá Alois. „To jste mohl udělat večer. Přiveďte mi toho, kdo vám to vzal, já ho potrestám. A teď mi dejte pokoj,“ odpověděl velitel.

Tak byl milý Lojza v koncích se žalobou i se salámem. Za několik dní dostal opět z domova balíček čokolády. Tu ale nosil stále u sebe, proto mu na ní kamarádi nemohli. Neužil si jí však ani on, ani my. Druhý den byl zabit šrapnelem a i s čokoládou; dne 10. května 1915 uhořel. Je pochován na břehu řeky Sanu v Haliči.

V Karpatech máme obsazený vrch, proti nám na druhém kopci nepřítel. Mezi námi teče horský potok Orostok patak a do něho chodí obě strany pro vodu. Zde se někdy odehrály historky při výměně názorů. Naši lákají nepřitele, aby se nechal zajmout, že u nás běhají pečená prasata se zapáchnutou vidličkou a nožem v zádech a každý si může podle chuti ukrojit. Piva a chleba že máme tolik, až to musí za námi vozit na fůrách. Takže máme všeho nazbyt.

Stojím na přední hlídce u potoka a nedaleko se baví s Rusem přes potok dva naši vojáci. Poslouchám, jak mu malují náš život v zákopech. Prý tam máme elektrické osvětlení, (což je částečně pravda, protože mnozí mají kapesní elektrickou svítilnu a pak zde máme reflektor), dále že máme za zákopy zařízenou tiskárnu, kde se pro nás denně tisknou noviny ve všech evropských jazycích a vedle že stojí velký hostinec, kde je vše možné k dostání. Zvláště bílé pečivo jako hlava veliké za deset kopějek, aby se jen přišel podívat, že bude spokojen. Nevím, zda sveden sliby nebo pouze sebezáchranou, což je pravděpodobnější, druhý den ráno, když se rozednívalo, stál milý Rus před našimi zákopy. Na naše zvolání, aby šel dále, rychle skočil do zákopu a prosil o chleba. „Váš car a náš báfuška (car Mikuláš) popijou spolu vodky a pivka a my musíme bojovat hladem. Dejte mi chleba a kávu a já zůstanu.“ Dostal najíst, napít a cigarety a s veselou se ubíral představit se našemu praporečnímu veliteli.

„Zítřka je v naší trafice „fasunk“,“ ohlašuje nám slavnostním hlasem náš „barák-komandant“ šikovatel. „To také půjdu sehnat nějakou cigaretu,“ volá jeden. „Já zase tabák do fajfky,“ volá druhý. „Kdyby si raději uspořili práci s tím řezáním tabáku a děláním cigaret a prodali všechno jako tabák do fajfky,“ rozumuje dál. „Hleďme ho, sobce,“ volá jich několik a jeden mladík zastává mínění všech. Vyskočí z postele a hrozí tomu odvážlivci: „Ty sobče, ty nezapřeš svoji lakotu, která ti kouká z očí. Ty bys nejraději sám všechno sežral a vykouřil, co je zadarmo, ale koupit si něco za své, to ne. Beztak už brzy od té lakoty pojdeš. Nos máš natažený hubeností jako Aron hůl, když s ní tloukl do skály.“

Vše se otřásá smíchy a když napadený zbožňovatel dýmky viděl, že všechno prohrál, vzal svůj „mantl“ na sebe a odchází ven. „Tys mu zas jednou dal. Teď zase půjde okrádat lidi o peníze s drahými cigaretami. Koupí paklík tabáku za pěták, seřeže nadrobno, nadělá z něj cigarety a prodá tři kusy za deset krejcarů. Počítejte, jaký má výdělek. Dutinky stojí třicet krejcarů a z nich udělá padesát cigaret. Na balíčku tabáku má tedy zisk tři koruny. Zítřka se jistě bude tlačit, aby nakoupil čtyřikrát až pětkrát.“ „No uvidíme, dáme si na něj pozor,“ slibuje jich několik najednou.

Skutečně! Druhý den sejdu také postavit do fronty, jestli na mě něco zbude. Náš keřas už stojí daleko vpředu. Právě přichází k oknu a vidím, že dostal balíček tabáku. Jde dozadu, obejde řadu a z pravé strany se snaží dostat

do řady asi šestý od předu. Však ho dnes pozoruje mnoho zraků, aby nemohl beztréstně okrádat jiné. Podařilo se mu bez námahy vtisknout do řady a klidně postupuje k oknu. Ale mstitel dnes nespí. Onen mladík, který ho včera napadl, vystupuje z řady, uchopí ho za límec a prudce jím mrští stranou na trávnik. Náš keřas byl tím nenadálým útokem překvapen. Po chvíli ale vyskočil ze země a se zdviženou pěstí se žene na útočníka, aby pomstil svou porážku. „Zuby ti vytluču, ty všiváku,“ volá na něho. Ale mladíkovi přišli na pomoc kamarádi a začali do keřasa bušit pěstmi, jako by byl kovadlinou. Celá řada volá: „Jen ho zmlatěte, ať neokrádá jiné!“

Keřas tak místo hodně tabáku dostal hodně ran. Druhý den ráno, když přišel náš doktor jako vždy na prohlídku, zastavil se u keřasovy postele a ptal se ho, proč má ty modřiny na obličejích. Sestra, která už o případu věděla, to doktorovi vysvětlila. Doktor si pak zavolal onoho mladíka a chtěl na něm, aby se ospravedlnil. Mladík, bystrá hlava, vyličil všechny skutky keřasa hodně černě a ostatní mu vše dosvědčili. Keřas pak dostal od doktora jako přírůstek na rány osm dní domácího vězení, první dietu a byl mu odebrán oblek, aby nemohl ven. Po osmi dnech byl pak jako vyléčený poslán ke svému kádru.

Tak se mu jeho vydírání pořádně vymstilo. Jinak by se mohl ještě alespoň dva měsíce zdržet v teple a suchu zproštěn vojenské disciplíny a během s flintou po cvičišti za stálého nadávání leccakého kaprála nebo umazaného frajtra. Co ještě za těch osm dní zakusil, snadno si domyslet.

Jindy opět sedíme v zákopech a každou chvíli čekáme „šturm“. „Kolik nás tu zítra bude?“ ptá se jeden druhého. Jeden vyndává z kapsy patrony a plní kapsy kousky suchého chleba, který měl v tašce. Je naditý jako panák v zelí, že nemůže udělat ani krok. „Co děláš?“ povídá mu kamarád. „Vždyť ti to bude překážet.“ „Bodejť,“ odpovídá napadený. „Já to nechám v torně a kdybychom museli utíkat, tak tomu zahodím a potom budu hladem, ne?“ Nepomyslel však na to, že mu to bude v kapsách více překážet, nežli na zádech v torně.

Druhý sedí u střílny a čte si v modlitebních knížkách. „Schovej ty knížky,“ povídá mu soused. „Kdyby ti do nich narazila kulka, tak ti je vrazí do úst a zadusíš se papírem.“ Sotva to dořekl, prolétla tomu pobožnému kulka hlavou, knížky mu vypadly z rukou a v krátké chvíli dokonal.

METODICKÉ A DIDAKTICKÉ INSPIRACE

Pavel Martinovský a kolektiv

PRVNÍ SVĚTOVÁ VÁLKA nápady z praxe

*Vydala Asociace učitelů dějepisu ČR v roce 2014
v edici INSPIRACE*

*Příprava k tisku: **Pavel Martinovský**
Odborná garance: **Martina Kalčíková**
Obálka a grafická úprava: **Hana Zítová**
Korektury: **Martina Kalčíková a Eva Zajícová***

*Na obálce je použit obrázek z Komenského
Orbis Sensualium Pictus, str. 5, Anno 1685.*

Vytiskl LK TISK v. o. s., Milevsko

ISBN 978-80-903419-8-2